

Claus Rønlevs bibliotek

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine mange tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

A. C. MEYER

EN AGITATORS ERINDRINGER

WOELS FORLAG (CAI M. WOEL)
KØBENHAVN - MCMXXIX

A C MEYER

A. C. MEYER

EN AGITATORS ERINDRINGER

2. OPLAG

**WOELS FORLAG (CAI M. WOEL)
KØBENHAVN - MCMXXIX**

Copyright by Woels Forlag 1929.

**PRINTED IN DENMARK
STANDARD TRYKKERIBT
KØBENHAVN**

Omkring Krigen 1864. — Beværtningen „Enigheden“.

Tusinder af Københavns Indbyggere var ude den 18. December 1863, da Kong Frederik den Syvendes Lig førtes til Roskilde Domkirke. Sindene var præget af Sorg og bange Anelser.

Trykket op mod Stakitværket ved en Villa paa det yderste Stykke af Vesterbrogade stod min lille Moder med sine Sønner, den ældste, som var 10 Aar gammel og den yngste, mig selv, som kun var godt 5 Aar og alene af den Grund ikke havde nogen nærmere Forestiling om Folkets Sorg og bange Anelser.

Det, der gjorde Indtryk paa mig hin Efteraarsdag indskrænker sig til den Uhygge, jeg følte ved Skuet af Ligvognens Heste i de sorte Skaberak'er. De store, udskaarne Huller i Klædet oppe ved Øjnene gav Dyrene et fantastisk Præg, der skræmmede Barnet. Min Frygt faldt for saa vidt godt nok sammen med Folkestemningen efter Frederik Folkekærs Død.

Staar denne Erindring dunkelt for mig, saa husker jeg saa meget tydeligere den nærmeste føl-

gende Tid, Krigen 1864 og hvad der fulgte umiddelbart efter Krigens Ophør.

Efter min Faders Død, som indtraf, da jeg var 3 Aar, fortsatte min Moder hans Virke i Restauratørfaget. Vi flyttede fra Møllegade paa Nørrebro til Fælledvejen 3, og et Skilt over Kældernedgangen fortalte, at her var Kafé „Enigheden“. Hun var glad og god, min Moder, men hun passede kun slet i en Virksomhed, hvor en Mands faste Haand, navnlig i hin Tid, var nødvendig. Der var ingen anden Vej. Hun maatte fortsætte, hvor Ægtefællen slap, for at forsørge sig og sine Børn. Fattigvæsenet var hende en Rædsel.

Til „Enigheden“ søgte Mennesker fra de fattigste Lag: Handelskoner, Arbejdsmænd og Folk, der gik paa tilfældigt „Sjov“, — populært kaldet „Hjørnesjovere“ — ja selv Ladegaardslemmer. Ogsaa Haandværkssvende fandt Vej til Kælderen, og enkelte toges i Logi. Meget tidlig begyndte jeg at studere disse Mennesker, som søgte deres Trøst i Brændevin, Proletariatets Drik gennem Aartier.

Ved Krigens Udbrud i 1864 var en af Gæsterne, Arbejdsmand N i e l s P e t e r s e n, indkaldt. Han lagde hurtigt Mærke til den 6-aarige Drengs Interesse for Felittoget og lovede, at jeg skulde faa Lov at sidde paa hans Tornyster, naar han drog af Sted. Den Dag, han mødte i Mundering og med fuld Oppakning for at sige Farvel, kravlede jeg op paa et Bord og skrævede ud for bedre at komme op paa Tornystret. Den brave Landsoldats

Øjne fugtedes af Taarer. Maaske vilde han ikke vende tilbage og mere faa Lejlighed til at spørge med Drengen.

Men Petersen slap helskindet fra Krigen. Da han atter stod nede i Kælderstuen, fløj jeg ham i Møde og udbrød:

„Petersen, har De skudt nogen Tyskere?“

Det vilde den Gang have forekommet mig som en stor Heltegerning. Jeg beklager denne ungdommelige Vildfarelse.

Der kom en Del andre Krigsdeltagere i Kafeen, Folk, der var sluppet fra Lazaretterne som Invalidder. Jeg mindes tydeligt flere af dem. En høj, noget ranglet Fyr med Gavtyvefysiognomi vigtede sig med en Armstump, fra hvilken Ærmet hang løst ned. Han var aabenbart stolt af sin Blesure. Derimod bar en anden Invalid, som havde mistet venstre Underarm, kun Sørgrmod til Skue. Han spillede paa Harmonika i Gaardene og tjente mange Penge, maaske ikke mindst, fordi Folk beundrede hans Opfindsomhed. Han havde nemlig ladet Harmonikaen konstruere saaledes, at Bastasterne vendte udad tilvenstre, hvorved han kunde trykke paa dem med Armstumpen. Det forekom mig meget interessant, uagtet jeg ellers med Flid undgik at iagttage menneskelige Skavanker og Abnormiteter.

Ulige interessantere var det dog, da min Broder og jeg aflagde Besøg i Kastellet og saa nogle fangne Ungarer. De syntes at befinde sig overor-

dentlig vel og modtog Gaver, som ræktes dem op til Gavlvinduet. Men nu, da Freden var sluttet, Fjenderne rejst hjem og Soldaterne afmønstret, fortonede Mindet om Krigen sig i min Barnesjæl og kaldtes kun til Live ved Synet af Invaliderne. Det gjorde sig kraftigt gældende, da jeg første Gang, i 1865, skulde paa Dyrehavsbakken.

Paa det sidste Stykke Vej op mod Bakken, „Rækken“ kaldet, stod med faa Alens Mellemrum Invalid efter Invalid og spillede paa Lirekasse. Det var egentlig en trist og disharmonisk Modtagelse, men man skyndte sig forbi og naaede op paa selve Bakken. Nej da, hvilket Eventyr for en lille Dreng! Inden man fik Tid til at fordybe sig i Herlighederne, droges Blikket hen foran tilvenstre, hvor der stod tæt med Mennesker. Det maatte da være noget rigtigt morsomt, som foregik dér til Lirekassemusik.

Jeg banede mig Vej ind til den formentlige Morsomhed og saa et Menneskevrage liggende paa Halmen i en Trækvogn. Staklen havde ved en Granatsprængning mistet baade Arme og Ben. Hans Øjne gled bedende Rækken rundt, og der faldt mangan Skærv i Bøssen paa Lirekassen, hvis Sving drejedes af en Kvinde, formentlig hans Hustru.

Da jeg havde set denne Elendighed, forlangte jeg at komme hjem, og min Moder fjøede mig.

Mit første Indtryk af Dyrehavsbakken var saaledes nedslaaende. Adskillige Aar efter fandt jeg

Glæde ved Besøget. Jeg havde da læst „St. Hansaftens Spil“ af Oehlenschläger og aflokkede Bakken megen Poesi. Dog maa jeg bemærke, at jeg aldrig har brudt mig om Gyng og Karussel. Men en lille Dans i „Valhalla“!

Da Nørrebro var Idyl.

Paa Fælledvejen Nr. 11 er jeg født, og paa Fælledvejen Nr. 3 (nu nedrevet) har jeg henlevet min Barndoms Aar.

Var det en lykkelig Tid? I Mindet om en kærlig Moder vil jeg sige Ja, men med hendes Stræb og Slid for Øje, i Mindet om onde Dage, Fattigdom og Vanheld, vilde jeg ikke ønske mig Barndommen tilbage.

Endda — jeg har fra min Moder arvet et lyst Sind og et ukueligt Livsmod, som er kommet baa-
de mig og andre til Gode i Tidens Løb.

I et Digt om mit Barndomshjem har jeg skrevet:

Der leged jeg i Sommersol
og havde mine Enemærker
imellem gamle Plankeværker,
bag hvilke Morgenhaner goel,
og Rendestenen var en Flod,
som delte Gaard i tvende Stater,
hvor Dreng legede Soldater
og kæmpede med Mandemod.

En moderne Ejendom knejser nu dér, hvor tidligere Bygningen paa Hjørnet af Nørrebrogade og

Fælledvej samt mit Nr. 3 optog Pladsen. Den Gang var der rigeligt Raaderum for Børneleg. Saa fattige Forholdene end artede sig for os i Kælderen — her var dog mit Barndomshjem, og det skar mig i Hjærtet, da de kære Minder forsvandt.

Det gamle Nørrebro var en Idyl. Mod Syd Søerne, over hvilke Peblingebroen mundede ud i Gotersgades Forlængelse, Vest paa Ladegaardsaaen, Grænsen mellem Frederiksberg og Nørrebro, mod Nord Lygtekvarteret (København L.) og mod Øst Fællederne.

Fællederne, specielt Blegdamsfælleden, var min Steppe, og for at forklare min store Kærlighed til Grønsværet, maa jeg fortælle lidt om min formentlige Afstamning.

I Følge mundtlig Overlevering var min højtærede Tipoldefader ansat som Underkok eller saadant noget ved den russiske Kejsers Hof. Om den brave Mand er bleven ked af Kosten eller af andre Grunde har ønsket at fortrække, skal jeg lade være usagt. I hvert Fald udvandrede han — maa-ske paa falsk Pas — og kommer over Tyskland til Danmark, hvor Landsbyen Ballerup bliver Slægtens Hjemstavn. Her fødtes mange Meyer'e, den yngste, min Fader, som oprindeligt lærte Skomagerhaandværket. To ældre Brødre var henholdsvis Smed og Hjulmand, sidstnævnte gift med Distriktsjordemoderen.

Naar man nu tager i Betragtning, at Russeren er Drømmer, Barbar, Sangelsker og Friluftsvæn, vil

det ikke synes saa vanskeligt at henhøre min Afstamning til en eller anden Stepperidder eller Stepperøver, netop fordi jeg har Russerens Karaktertræk, maaske isprængt med sydlandske Egenskaber, som „man i Arv efter Moderen fik“ eller i al Fald efter Moderens Ophav, en dansk Godsejer, der fik to Børn med Husjomfruen.

Nok om det: Fælleden blev min Steppe. Her var Tumbleplads for baade Løb og Fantasi og det lige fra St. Johannes Kirke til Store Vibenshus eller helt ud til Østerbrogade. Naar de smaa Bellis i Tusindtal lyste fra Steppens Grønne, syntes den mig et Fyrstendømme, hvor jeg var Hersker, ganske bortset fra, hvem der ellers færdedes indenfor Fyrstendømmets Enemærker. Kommunens Opsynsbetjent, kaldet „Markmanden“, var den eneste, man havde Respekt for, og naar græssende Heste satte i Galop henover den grønne Flade, gjaldt det om at bringe sig selv i Sikkerhed bag Stakittet ud mod Blegdamsvej eller over mod „Holger Danskes Brilller“ ved Nørre Allé. „Brilllerne“, to smaa Søer, og „Lammeparken“, en større Sø paa den anden Side Nørre Allé, er nu ikke mere. „Lammeparken“ bød smaa Muligheder for Fiskefangst og Skøjtesport, men stod i Vanry for det saakaldte „Hestehullet“, hvor Menneskeliv var gaaet tabt.

De festligste Stunder paa Fælleden var dog hine Sommerdage, der bød paa Borgervæbningens Øvelser. Mindes jeg kun dunkelt den gamle Hest-

garde, som i straalende Kyradser red til Fælleden, staar til Gengæld Mindet om „Borgerne“ i saa meget stærkere Lys. De høje Chakot'er med Ponpon'erne, Epauletterne og Officerernes trekantede Hatte var vel nok i Stand til at øve Tiltrækning, men fremfor alt var det Borgermusikken, som fik Hjærtet til at banke stærkere, naar der spillede op i Pavsens, og man fik Lov at holde det i Vinden viftende Nodeblad for Musikeren.

Sceneriet var et helt Stykke borgerlig Romantik. Geværerne stillet i Pyramider, Væbningsmændene henstrakt i Græsset, nydende Aftensmaden og „Krummeskylleren“ eller Æggesnapsen, som Mutter serverede. Det var herom Visedigteren R a n t z a u i Anledning af Borgervæbningens Op-hævelse skrev Verslinjerne:

Borgerne drog ud paa Nørrefællede,
 rask de gamle Luntebøsser smældede,
 og naar det saa henad Aften hældede,
 store Æggesnapse ned de bællede;
 spiste de, saa laa de under Træerne,
 samlet smukt med Køer og Lambæerne,
 skulde de op og atter igen paa Tærne,
 var de alle grønne ja paa Knæerne.

Udtrykket at „spille Halløj med Borgermusikken“ kunde tyde paa, at det var noget slemt musikalsk Høj, der serveredes. Men et er i al Fald sikkert, og det er, at naar Væbningen med fuld Musik drog hjem fra Fælleden ad Nørrebro eller Øster-

bro og takkede af paa Volden, var der Fest i Gaden. Mit Haab er den Dag i Dag, at København maa faa et moderne Borgerkor, et Byorkester, som kan drage gennem Gaderne og faa dem bag de graa Facader til at lytte.

Den største Begivenhed, Fællederne kunde møde frem med, var vel ellers nok Kongerevyen. Der fik man da et pragtfuldt Skuespil at se for ingen Penge, og de loyale Tilskuere følte sig lykkelige ved at have Kongen som Hovedaktøren. Dersom en Husar under et Chok faldt af Hesten, var der saa megen større Spænding ved det Hele.

De Veje, som danner Fælledernes Grænser var for et Par Menneskealder siden svagt bebyggede. Paa Blegdamsvejen fandtes kun faa Huse, blandt dem et Børneasyl, og Jagtvejen præsenterede sig med nogle gamle Rønner. Hinsides Jagtvej løftede sig Bispebjerg Mølle. Nørre Allé har gennem Tiderne holdt sig mest upaavirket af Tidens Krav, medens Østerbrogade er bleven et fornemt Hovedstrøg. Nørrebro's Dreng søgte i Sommertiden meget ofte over det romantiske Østerbro ud til Kalkbrænderihavnen med Badeanstalt og dennes Genbo Beværtningen „Rhinen“. Her var Musik og Bal i Haven. Jeg husker endnu en Klinkevals fra hin Tid.

Naturligvis var Nørrebrogade Hovedaaren i Forstadens Idyl. Den havde noget af Livets travle Væsen over sig, naar Bønderne kom agende til Byes for at afsætte deres Varer. Mælkebonden og

Tørvebonden er to kendte Figurer fra min Barn-
doms Verden, og at faa Lejlighed til at køre en
lille Tur med ud ad Lyngbyvejen lige til „Vand-
faldet“ ved Lundehussøen hørte til de mest minde-
værdige Udflugter.

Det vilde være ubilligt, om jeg glemte Skralde-
manden. Han var virkelig Indehaver af en stor
Skralde, som lød i Gaard og Gade og kaldte Ko-
ner eller Piger til at møde med Husgerningens Af-
fald. Bunden i Vejret paa Bøtten, et Par Ord om
Vejr og Vind, et „Prrrr“ til Lotte, naar Dyret blev
utaalmodigt og saa igen til Skralden.

Hurra for Skraldemanden! Hans Navn gaar al-
drig ud af Sproget.

Handelen gik ogsaa livligt i selve Hovedgaden
og tilstødende Gader. Prangeren sang sin Vare-
reklame ud i frejdige eller melankolske Toner, alt
efter Aarstiden. Naar han var inde i Perioden „Her
er Muslinger, Muslinger her“! syntes jeg, at der
hang tunge Skyer over min Lykkes Himmel. Saa
var der anderledes Humør i Sælgekonens „Rejer
er godt, levende Rejer er godt“! Det var Skær-
sommersang.

Efterhaanden maatte de lave Huse paa Nørre-
bros Hovedstrøg vige Pladsen for moderne Byg-
ninger, men det varede dog en rum Tid, før Idyl-
len forsvandt. En stor Del af det nuværende El-
megadekvarter optoges i gamle Dage af Fløys-
strups Handelsgartneri, Fælledvejen var en
hyggelig Allé, St. Hanstov indrammedes af Smaa-

huse, og Blaagaardsgade skød hist og her næst sine Hytter nær op mod Gadelinjen.

Forandringens Lov fuldbyrdede sig ikke mindst paa Kommunalpolitikens og Teknikens Omraade. Den gamle Vægter veg Pladsen for Politibetjenten, Trommehvirvlen i Gaderne, som mældte Ildløs og skræmmede Barnet, faldt bort ved Moderniseringen af Brandvæsnet, og Gadens Tranlamper led et forsmædeligt Nederlag i Kampen med Gasen. I Hjemmene bevirkede Petroleum'en en Revolution, som gjorde det af med de gamle Tællelys og Lysesaksen. Mangen Gang har jeg som lille Dreng set Billeder eller læst Lektier ved Tællelysets svage Skær, og var Lysesaksen ikke i Nærheden, naar Lyset skulde „snydes“, brugte man Fingrene. I denne primitive Belysnings Tid var Stearinlyset Konge, indtil det blev stødt fra Tronen af Petroleumslampen. Det var vel ogsaa nok en Begivenhed at se Lyset straae bag Glas og Kuppel, som gjorde Lysesaksen overflødig og forringede Udgiften. Alligevel gik mange kun tøvende til Brug af Petroleum eller „Stenolje“, som Væsken kaldtes i daglig Tale. Glassene kunde jo springe og Beholderen eksplodere! Men Lysenes Enehæderødømme var ude. Alligevel — tænk at læse H. C. Andersens Eventyr ved en Tællepraas! Det turde dog være den rigtige Romantik!

Tiden selv prægedes i høj Grad af Romantik. Da Krigen i 1864 var erklæret, hed det stadig, at der var ingen Fare. En Dansker kunde mageligt

hamle op med to Tyskere. Og Vorherre holdt selvfølgelig med os. Da Krigen gik os imod, vendte Stemningen sig ikke mod vore egne Fejltagelser, men mod den slagne Hær, og Folkevittigheden besørgede, hvad Fordømmelsen ikke tog sig af. Jeg husker tydeligt, hvorledes Krigssangene parodieredes, f. Eks. i „Tak for Din Daad“:

Tak for din Daad,
Du spiste Uldgarn, og jeg spiste Traad.

Og „Den tapre Landsoldat“ omsattes i et fornærmeligt „Bommelom, bommelom og med det danske Bommelom“.

Den Skygge, der ved Nederlaget i 1864 faldt over Nationens og Hjemmenes Liv, fortonede sig i en Del i Aarenes Løb, men man talte med forbittret Respekt om Prøjserne og Bismarck, og Tanken om Sønderjyllands Generhvervelse beherskede Sindene. Da jeg, knapt 13 Aar gammel, i Selskab med en djærv Murersvend Niels Aagesen, besøgte Varieteen „Thalia“ paa Østergade, hørte jeg en Skuespiller foredrage en Sang med Omkvædet:

Hvad gør det, vi døer,
naar blot Slesvig vi frelser fra Tyskerens Klør.

Der var endog paa dette Tidspunkt, i 1870, en stærk Opblussen af Revanchelysten, idet den fransk-tyske Krig genvakte Haabet om Sønder-

jyllands Tilbagevenden til Moderlandet. Men Resultatet blev, som man ved, en tysk Sejr, der for lange Tider holdt Sønderjyderne under prøjsisk Regime. Saa maatte man nøjes med den Romantik, der laa i Sværmeriet for det sønderjyske og det aldrig svigtende Haab om historisk Retfærdighed. Som Dreng bad jeg mangen Gang til den gode Gud om, at vi maatte faa Slesvig tilbage.

I Skolen næredes saavel mine religiøse som nationale Følelser. Jeg begyndte i mit sjette Aar hos en Enkemand **Jensen** i Stenhuggermester **Schellers** Ejendom, Nørrebrogade 52. Jeg løb fra Skolen den første Dag, men blev udfor „Enigheden“ indhentet af en noget ældre, rødhaaret Skolediscipel. Efterhaanden fandt jeg mig til Rette hos den stærkt religiøse Enkefrue, som hørte til den nidkære Menighed, der skarede sig om St. **Johannes**kirkens Præst **Frimodt**. Hun sagde en Dag til sine Skolebørn, at Drik og Spil var ugudelige Ting, og at Fanden sad under Bordet, naar der spilledes Kort. Da jeg kom fra Skolen, sad der netop fire Kumpaner og spillede „Sjavs“. Jeg gik hen og kikkede under Bordet for at se, om Fanden sad der. Til min store Skuffelse saa jeg ham ikke.

Jeg slap fra **Madam Jensen**s aandelige Forsorg efter et Aarstids Forløb for at blive anbragt i en Realskole paa Aaboulevard, hvor Indehaverens, **Hr. Christensen**s Seminarie-Nationalisme var fremherskende.

En vigtig Forandring i disse Skoleforhold blev min Optagelse i „De forenede Kirkeskoler“ paa Nørregade. Her fik jeg mere Indtryk af det organisatoriske og æstetiske, takket være Skolens Inspektør, fhv. Premierløjtnant V o h n s e n samt yngre Pædagoger som Sanglærer V i g g o S a n n e og Dansklærer R u d o l p h B a y. Med megen Taknemlighed mindes jeg ogsaa Hr. M i l l i n g e, som min Tro fik mig ellers saa talbange Fyr til at respektere Matematiken. Og skønt Gymnastiklæreren, Oversergent A n d e r s e n ved Garden nu og da trakterede mig med et Rap Rotting paa min tykke Ende, naar jeg ikke slap over „Hesten“, holdt jeg ogsaa af ham for hans Djærvheds Skyld. Han har sin Del af Æren for mit senere Arbejde i Idrættens og Gymnastikens Tjeneste.

Inspektør V o h n s e n fortjener lidt nærmere Omtale. Han var en myndig Herre af aristokratisk Tilsnit, skønt hans noget grove Ansigtstræk egentlig ikke førte Tanken hen paa adeligt Op-hav. Han var ikke heller fri for at gøre Forskel paa Skolens Elever, men hvor vil jeg dog ikke gerne se bort herfra i Betragtning af, at han lærte os Orden. De første Dage, vi mødte i Skolen, indledede han sin Inspektion af Nybegyndere med Kommandoen:

„Ret! Hænderne frem“!

Og naar han saa fandt et Par malpropre Grabber, fik den paagældende Dreng to Øre til grøn Sæ-

be, rekvireret omgaaende hos Urtekræmmeren, hvorefter Vasken foregik ved Skolegaardens Post. En eneste Gang udsat for slig Behandling var tilstrækkelig til, at Drengen mødte renvasket hjemmefra. „Fatter“ — som Inspektøren kaldtes — var overhovedet stræng i sin Inspektion i alle Henseender, ikke mindst med Skolebøgerne, som Eleverne fik gratis til Brug. De skulde være fuldkommen pletfri ved det maanedlige Eftersyn og uden „Æselsører“. Ellers var „Fatter“ der.

Han morede alligevel ufrivilligt Drengene, naar han nu og da i en Dansktime gav sig til at læse Vers og deklamerede til helt op i Diskanten. Men det endte da som Regel ogsaa med, at han bød Viggo Lindstrøm, den senere saa kendte Skuespiller, at fortsætte. Og Viggo var en Knop.

Mest Morskab havde vi af en Visit, han aflagde i Gymnastiksalen, da Krigskammeraten fra 1864, Oversergent A n d e r s e n, havde arrangeret Fæstlavnsløjer for Drengene. Man stod lige ved Tovtrækningen, da „Fatter“ arriverede. Han var i oprømt Stemning og foreslog A n d e r s e n, at de To skulde trække alene. Det skete, og nej hvilken Fest, da „Fatter“ satte sig paa Halen!

Jeg lagde under Tiden Mærke til, at Inspektør V o h n s e n diskuterede Politik med en eller anden af Skolens Lærere, og hans konservative Sindelag kunde da give sig smaa eksplosive Udladninger. Pigeklasserne havde en Lærerinde, Fru H ø r u p, et Navn, der allerede den Gang talte

„Oprørets“ Sprog, og vi Drengene i Konfirmationsalderen begyndte saa smaat at dele os efter Partilinjer indenfor „De forenede Kirkeskoler“s Mure.

Vejen fra Skolen og hjem til det gamle Nørrebro gik over Voldterrænet, et herligt Stykke København, hvis Fald indleledes først i Halvfjerdserne. Paa Volden havde Datidens Drengene udkæmpet mangen en Dyst, Skole mod Skole, og stundom hørte disse ikke ufarlige Kampe først op, naar Politiet blandede sig i Striden. Jeg har ikke deltaget i Kampene paa Volden, men derimod en Gang uden „Sværdslag“ reddet min Skoles Ære, da Kirkeskolen havde erklæret Melchiors Skole Krig. Der var tilføjet min Klasse en blodig Krænkelser, idet en Kammerat, skønt han bar Sejrens Navn Victor, havde faaet Knubs af Melchiorianeren Max. Man satte nu sit Haab til, at jeg som en af Klassens stærkeste Drengene, kunde skaffe vor Klasse Revanche.

Hærene stod opstillet paa Frue Plads og afventede Signalet til Kamp. Da traadte jeg frem foran Fronten af min Hær, skubbede min Panserkasket bag i Nakken, et Tricks, jeg havde afluret en Bisse, og udbrød i ægte nørrebrosk Jargon: „Æ der no'et, der pusler?“

Men det var der ikke, thi Max retirerede for Bissen, og Valpladsen blev vor. Det var en let erhvervet Helteglorie, jeg blev Indehaver af. Var det kommet til Kamp, havde jeg alligevel taget Konsekvenserne. Det er dog næppe uforholdent at

tilføje, at jeg al Tid har foretrukket en fredelig, men hæderlig Afgørelse, naar der var noget, som puslede.

Aandskultur i Kælderen.

Det ligger nær at spørge, om hine Aar, da man endnu ikke havde naaet Konfirmationsalderen og levede sit Liv blandt Fattigfolk, ikke spærrede En ude fra en Aandskultur, som nu er temmelig let tilgængelig ogsaa for dem i de smaa Stuer.

Et ekstraordinært heldigt Tilfælde forekom derved, at selve den kgl. Ballet var repræsenteret i „vores Gaard“. En lille Frk. A t h a l i a F l a m m é fra Balletskolen viste sin Kunst paa Trappegangen ud mod Nørrebrogade, og vi var tre Dreng, to V i l h e l m ' e r, henholdsvis Overklasse og Middelstand, samt mig selv, Underklassen. Men Kunsten er jo for alle, og Athalia favoriserede ingen af os eller skiftede i hvert Fald i sit søde Koketteri. Vi Dreng var henrykte og ydede Terpsichores vævre Datter vort hjerteligste Bifald. Jeg var dengang 10-11 Aar.

Men rent bortset fra Balletten var vi ikke spærret ude fra Kultur.

Den kom til os af sig selv. Tiden var endnu de nationale Drømmeres, en Sorgens Tid, men Sorgen fortonede sig i Vemod, som prægede Poesi og Kunst eller forjagedes af Københavnerens Sans for Humor.

Vemoden syntes mig bl. a. at klinge gennem H e n r i k R u n g s Sange „I Danmark er jeg født“, „Underlige Aftenlufter“ og „Modersmaal er en himmelsk Lyd“, som min Broder B e r n h a r d t, der gik i Vajsenhusets Skole paa Købmagergade, første Gang foredrog for mig. Humoren repræsenteredes i Viselitteraturen, som var let tilgængelig, idet der udsendtes store Oplag af „Døgnfluer“, som supplerede eller vel endog erstattede Aviserne. I saa Henseende var Boghandleren J u l i u s S t r a n d b e r g den, der sørgede bedst for de brede Lags Forplejning, men Kosten bestod ikke af udsøgte Retter, hvad denne Visejournalistik heller ikke tilsigtede. Visen kostede 1 Skilling og indeholdt som Regel to Bidrag, af hvilke det første var en sørgelig Beretning om et elskende Par eller om en Ulykke eller en Forbrydelse. Jeg læste med Smerte om „Hjalmar og Hulda“ og følte stille Gysen ved „Dampskibet Austrias Brand“. Til Gengæld var det, hvad man nu vilde kalde „Skæg“ at nynne Visen om Sølvstøjtstyven Nygaard eller om „Sidse og Skorstensfejereren“. Min litterære Smag tilfredsstilledes dog mere af E r i k B ø g h'ske og navnlig af B e l l m a n n'ske Sange. Dem hørte jeg foredrage af en svensk Pige, som kom i min Moders Hjem. Hun hed A m a n d a og kvidrede som en Lærke.

Nu og da fik min lille Mor Lejlighed til at yde sit Bidrag til den improviserede Underholdning. Hun foredrog gamle Sange, som vel forlængst er

vejret bort, f. Eks. Visen „Kommer og hører den muntre Skærsliber“ eller den triste Sang om et elskende Par, der gik i Døden sammen. Men ogsaa N. V. G a d e s „Ak kæreste Hr. Guldsmed“ stod paa Repertoiret.

Min Mor og A m a n d a bragte mig aandelig Næring.

Hvilken Poesi var der dog ikke over disse stille Aftentimer, hvor jeg sad lyttende til de skønne eller glade Sange!

W. R a n t z a u s „Døgnfluer“ var en særlig Del af den humoristiske Underholdning. Han behandlede fortrinsvis det, som foregik indenfor „vore egne Vinneverer“. Jeg har saaledes foran omtalt Visen om Borgervæbningens Ophævelse. Et andet Rantzau'sk Aandsprodukt, som morede ganske overordentligt, var Kannibalvisen med Linjerne:

Min Bedstefar
 en Menn'skeæder var,
 hans Endeligt var trist,
 han aad sig selv tilsidst.

Saadanne Vers morede i gamle Dage. Nu skal der krassere Midler til, hvilket efter min Mening ikke al Tid taler til Fordel for vor Tids Smag og Moral.

Man var heller ikke udelukket fra at følge med i Musiknyt. O f f e n b a c h s Operetter havde lige vundet Indpas herhjemme, og man hørte Kaféha-

vernes smaa Orkestre spille Udtog af „Orpheus i Underverdenen“ og „Den skønne Helene“. Kirkeskolens Drengte følte sig helt stolte, da Sanglærer **V i g g o S a n n e** skulde dirigere til sidstnævnte Operette, som opførtes paa Folketeatret, Skolens Nabo, og med hans Hustru i Titelrollen. Han var vel nok gift med Helene!

Ellers var det Lirekasserne forbeholdt at popularisere Musiken. Man fik ikke blot den forgudede **H. C. L u m b y e s** Kompositioner, men selve **V e r d i** lod sig høre i Taarnarien af „Troubaduren“. Den blev som en Hymne til min egen unge Elskov til en Legekammerats Søster **D o r o t h e a**. Men ak, hvilken Afstand, selv om hun boede i en Stue og jeg i Kælderen! „Thea“ var 16 Aar og jeg kun 13. Hvad nyttede det saa, at der var gensidig Sympathi? Naar hun sad ved Vinduet og nynnede den gamle Sang „Du spørger, min Dreng, hvad jeg vil med den visne Viol“? saa forstod jeg Hentydningen i Ordene

men den Ting begriber
Du nu ikke, før Du bliver stor.

Og saa udløste **V e r d i** min Fryd og Sorg. Jeg fulgte ofte fra Gaard til Gaard med Liredrejerer, den krøllede **J ø r g e n s e n** og kunde hele hans Repertoire udenad. Han var ellers en Mand, som „holdt Kunstens Fane højt“, idet han saa godt som hvert Aar mødte med en ny Lirekasse fra Berlin. Om Sommeren var han Pjerrot paa Dyre-

havsbakken, altsaa en af de rigtig gode gamle Gøglere.

Mine literære Interesser knyttede sig fra først af til min Broders beskedne Bogreol, i hvilken E u g e n S u e s „Paris' Mysterier“ indtog en frem-skudt Plads. Senere bidrog Skolens Bibliotek til at skaffe mig nærmere Bekendtskab med andre Romanforfattere, blandt hvilke naturligtvis K a p t a j n M a r r y a t var Favoriten. Men min daglige Læsning hjemme var H e l d & C o r v i n s Verdenshistorie, et gammelt Eksemplar, som jeg havde reddet ud af en Bunke Makulatur. Indholdet strakte sig ikke længere end til Kejser Augu-stus, men det bød rigeligt af underholdende Stof og aabenbarede for mig, at mine Interesser var stærkest knyttet til det historiske. I Skolen, hvor jeg havde haft selve T r o e l s L u n d som Hi-storielærer, var dette da ogsaa mit Yndlingsfag.

Naa — med Aandslivet i Kælderen stod det altsaa slet ikke saa daarligt til, og jeg blev be-tragtet som en meget fremmelig ung Mand, naar jeg docerede min Viden for Omgivelserne. Murer-svend A a g e s e n var paa en Spadseretur langs Sortedamssøen meget imponeret af mine astron-omiske Oplysninger om Stjerneverdenen. Men da jeg fortalte ham, at Maanen var ca. 50.000 Mil fjærnet fra Jorden, sagde han: „Det er Løgn! Hvordan skulde man bære sig ad med at regne det ud?“

Saa opgav jeg Astronomien og fortalte ham om

de græske Guder og Gudinder. Det tiltalte ham mere.

I 1871—72 kom der et politisk Moment med ind i Kælderlivet. Man begyndte at diskutere, hvad denne hersens Socialisme førte i sit Skjold, og jeg hældede til den Opfattelse, at Socialismen gik for vidt. „Næ,“ sagde jeg til Murersvend A g e s e n, „jeg slutter mig nærmest til Venstre!“ Ganske instinktivt havde jeg dog en Fornemmelse af, at de socialistiske Ideer omfattede de Fattiges og Fortryktes Haab om bedre Kaar, og jeg vidste grant, hvorfor min Moder ofte, trods sit lyse Sind, var nedbøjet. Hendes fortvivlede Kamp for Tilværelsen kastede ogsaa Skygge henover mit Barnelev.

Stærkest følte jeg dette ved følgende Lejlighed: Skolens Sanglærer V i g g o S a n n e havde lagt Mærke til min Interesse for Folkesangen og tilbød mig gratis Undervisning i Violinspil. Betingelsen var blot, at min Moder skaffede Violinen, en Udgift paa en halv Snes Kroner. Men selv dette ringe Beløb kunde hun ikke udrede, og dermed gik til min Sorg Undervisningen mig forbi. At jeg selv senere i Tiden lærte mig selv lidt Violinspil var kun et tarveligt Surrogat for den virkelige Uddannelse i Musik, om end Spillet skaffede mig adskillig Glæde.

For at hjælpe lidt med til, at Kælderens Budget kunde bære, tog jeg Morgenplads hos en Kaptajn. Opgaven bestod hovedsagelig i at børste Fodtøj,

og den første Morgen, jeg var der, præsenteredes ca. en halv Snes Par. Jeg studsede, men pudsede med godt Humør og fik i den korte Tid, jeg var hos Kaptajnen, betydelig Færdighed i Skopudseriet. Den har jeg da for Resten bevaret gennem Tiderne.

Fælledmødet den 5. Maj 1872, som var indvarslet af de socialistiske Førere Pio, Brix og Geleff men forbudt af Politidirektør Cronegød Olje paa mine ulmende revolutionære Instinkter. Min Broder og jeg skulde naturligvis hen og overvære Begivenhedernes Gang, men vi holdt os paa Blegdamsvejen. Da Politis og Husarers Angreb paa Folkemængden tvang denne ud mod Vejen, fandt min Broder det klogest at fortrække, og fra Kælderhalsen paa Fælledvejen iagttog vi nu den Del af Tilbagetoget, som foregik i vor umiddelbare Nærhed. Ovre ved Hjørnet af Nørrebrogade kom det til et kortvarigt Sammenstød mellem Betjente og Demonstranter. De sidste slog sig igennem, hvad jeg egentlig talte glædede mig over. Jeg spurgte endogsaa den kendte københavnske Original Scheibelein, som sad og drak en Snaps og et Glas Øl, om han ikke vilde med over og mule Betjentene, men den lange, ranglede Fyr med den frygtindgydende Gravbas erklærede, at han skulde ikke nyde noget af Betjentenes Knippelsuppe.

Adskillige Aar efter var Scheibelein en

kendt Forgrundsfigur i Vittighedsbladenes Karikaturfremstilling af Højres Grundlovstog.

Musik og Sang og Læsning, — hvor gudvelsignet altsammen! Men et nødvendigt Supplement for mig var dog Vandringer ud til det aabne Land, bort fra Byens larmende Travlhed. Ret langt behøvede man ikke at gaa, blot over Fællederne til Jagtvejen og til en Kørevej, hvor Renovationskompagniet havde sin Virksomhed. Navne som „Prøven“, „Fortuna“ og „Bondens Guldkilde“ fortalte om de indsamlede Værdier, men Duften af disse var mindre behagelig. Sluppet fra den naaede man saa ud til Kornmarker og ad en Marksti til Lersøen. Jernbanen skar forbi Stedet, hvorfra man havde en smuk Udsigt til Bispebjerg. Mangen stille Sommeraften, naar Sol gik ned, har jeg staaet ved Jernbaneleddet og glædet mig over Landskabets sjællandske Ynde, men naar Sct. Hansdag var passeret, sneg stille Vemod sig ind i mit Sind. Snart vilde Dagene blive korte, Efteraarets Storme suse hen over Stubmarken og Bladene falde.

Ret ofte gik Vandringen til Ballerup, Forfædrenes By. Her boede min Farbror, Hjulmanden, og skønt han døde, før jeg var en halv Snes Aar, fortsattes Besøgene i Landsbyen. Enken, Tante Bine, havde sat seks Børn i Verden; den yngste var kun et Par Aar ældre end jeg. Hun hed S o p h i e og var en lys Bondeskønhed, men jeg slap for at forelske mig i hende, hvad jeg derimod ikke tror min Broder B e r n h a r d t gjorde.

Sammen med ham og hendes Broder Wilhelm, der gjaldt for at være Danmarks bedste Harmonikaspiller, spadserede man de to Mil til Ballerup og aflagde under Vejs Besøg i Brønshøj, Husum og Herløv Kroer, hvor vi underholdt Gæsterne med Violin- og Harmonikamusik. Engang spillede vi endogsaa til Høstbal paa Lautrupgaarden. Det kneb bare lidt med Lanciers'en.

Rejsen hjem fra Ballerup foregik i hin Tid pr. Dagvogn, som Farbror naturligvis var Mester for. Det hævede Familiens Anseelse.

De fleste af mine Udture gjaldt dog Skovene ved København. Mangen tidlig Søndag Morgen vandrede jeg med min Broder og en eller anden Barndomsven til Charlottenlund eller Dyrehaven, undertiden gik jeg ene og sad derude under Bøgenes Løv i stille Drømme. Hvad drømte jeg om? Vel mest om en Gang at knytte min Tilværelse til Arbejdet i den fri Natur. Eller til at sætte Tankens Plov i Aandslivets Muld.

Men Forholdene laa anderledes. Da Inspektør V o h n s e n forud for min Konfirmation spurgte om, hvad jeg vilde være og Svaret pegede mod Studiet, gjorde han en afværgende Bevægelse og bad mig betænke, at min Mor var for fattig til at berede mig Vejen, og da han anbefalede mig Mekaniken som Lærefag, fulgte jeg „mekanisk“ hans Anvisning. Og efter at gamle Pastor S c h r a d e r ved Slotskirken havde givet Kirkeskole-Drengen sin Velsignelse, blev jeg antaget som Lærling paa

Gl. Holm hos Symaskinefabrikant K o n e r d i n g, en ny „Fatter“.

Dermed begynder næste Afsnit af Drengens Tilværelse.

Læreaarene i Maskinfabriken.

Noget mod i Hu og urolig overfor det nye, der nu forestod, traadte jeg en Efteraarsdag ind i Maskinhallen, Peder Skramsgade 4, anden Sal over Gaarden. Alle disse Skruestikker og Drejebænke forekom mig som Torturretskaber, der vilde presse Poesien ud af min arme Sjæl. Men et Lysglimt i denne Situation var det, at Skolekammeraten F e r d i n a n d G ü l s t o f f - P e t e r s e n ogsaa var blandt de ny antagne Lærlinge, og at man saaledes straks havde en at betro sig til. F e r d i n a n d og jeg var Klassekammerater gennem fire Aar og delte Uviljen mod Stramhaleriet ved Kigkurven, hvor Drengene gik i Vandet. Vi havde med Skam at mælde „pjækket den“. Han var et overordentlig talentfuldt Menneske, som udmærkede sig ved Tegnefærdighed, musikalske Anlæg og et mekanisk Snille, der snart gjorde ham til Favorit blandt Lærlingene, som efter kort Tids Forløb blev 6 i Tal. De var alle anbragt paa 2. Sal, medens Svendene virkede i et tilsvarende Lokale paa 3. Sal.

Jeg begyndte min Gærning med at dreje det store Svinghjul til en Fræsemaskine og anstillede imens mine melankolske Betragtninger over Livet.

Men som Dagene gik, kom det frejdige Humør tilbage, og da seks Knægte, der er altfor meget overladt til sig selv, kan finde paa de utroligste Gavtyvestreger, blev de Maaneder, i hvilke dette Kammeratskab fik Lov til at udfolde sig frit, det lystigste, jeg endnu havde oplevet.

Men det var ingenlunde blot Gavtyvestreger, som knyttede dette Bundt af unge Mennesker sammen. Jeg citerer her, hvad den yngste af Lærlingene, Nyboderdrengen C a r l V. D u c k e r t, som blev Metodistpræst, skriver i sin Bog „Gennem syv Kongeriger“:

„Det var en aandelig bevæget Tid i de Dage. Socialismen havde netop med stor Brask og Bram holdt sit Indtog i Danmark. Venstrepartiet førte en skarp Kamp mod Resterne af de gamle Nationalliberale og Højre. Det kristelige Liv gennem Metodismen og Indremissionen var begyndt at fange Interesserne, medens paa den anden Side Brandesianismen havde mange Tilhængere blandt den studerende Ungdom. Luften var fuld af Fængstof, og vi unge diskuterede Problemerne med en Frejdighed og Sufficance, der mere vidnede om Ungdom end Visdom.

Charles Meyer var Ordfører for hele Laget. Vi kaldte ham for Mirabeau og lyttede gerne til hans begejstrede Tale for Frihed, Lighed og Broderskab.“

Det gik nu saaledes, at selve Bogholderen, der hed B a n d h o l z og var ivrig Venstremand, ikke undsaa sig ved at snakke om Politik med Lærlingene, hvilket højnede 2. Sals aandelige Niveau ikke saa lidt. Mit Ry naaede snart op paa 3. Sal.

Svendene vidste, at jeg politiserede og skrev Vers, og da jeg blev flyttet Etagen højere op for at hjælpe en Drejer, fik jeg rig Lejlighed til at studere disse Arbejderses selskabelige Samvær i Spisetiderne og Samtalerne under Arbejdets Gang.

I Begyndelsen drejede Frokostkonversationen sig om de løseste Emner, og Brændevinsflasken var Selskabelighedens Centrum. Nu og da faldt der kritiske Bemærkninger af angaaende Fabrikens Drift og Værkfører J a n t z e n s utrolige Overbærenhed overfor „Lømlerne“. Der berettedes saaledes, at de i Flok og Følge efter Fyraften havde hjemsøgt „Fatter“s Gaard paa Hjørnet af Heibergsgade og Tordenskjoldsgade (de for Dobbeltsceneprojektets Gennemførelse nu nedrevne Ejendomme) under Sang og Skraal, saa Husbeboerne fandt sig beføjet til at klage hos Husværten. Klagen gik selvfølgelig videre til Fatter K o n e r d i n g, og saa blev der et Hus ovre paa Værkstedet. Den oprindelige Grund til disse „Korstog“, der gerne endte med alle seks „Lømler“s Gaasegang i den lange Vinkelkælder. De gjaldt egentlig en tysk Tjenestepige M a r i e, i hvem nogle af Drengene var bleven „skudt“, og de „skudfri“ gik med for at give Gaardvisitterne Relief. Under Gaa-segangen i Kælderen fløjtede eller sang man en „Nordisk Festmarsch“, komponeret af Kollega F r e d e r i k F e r d i n a n d G ü l s t o f f P e t e r s e n. Kompositionen var saamænd sendt til Tivolis Direktion, men naaede ulykkeligvis aldrig frem

til Koncertsalen. Jeg kan den ellers udenad, saa hvis det skulde være — — —

Men, som sagt, Svendenes Opmærksomhed henededes paa Lærlingenes aandelige Habitus, og mine „begeistrede Taler for Frihed, Lighed og Broderskab“ stammer fra Perioden efter 1873, da „Smede- og Maskinarbejdernes Fagforening“ saa Lyset. Med denne Organisations Oprettelse og Bladet „Social-Demokraten“s daglige Nærværelse paa Værkstedet skete der en Forandring, som jeg straks konstaterede og hilste med Glæde. Brændevinen og den løse Tale gled i Baggrunden, de sociale Problemer optog Sindene. Frokosttiden viedes helt og holdent Indlæg for eller imod Arbejderklassens Politik.

Der var blandt den halve Snes Svende navnlig en, som agiterede hidsigt for Fagforeningen. Han hed O l s e n, men kaldtes „den store Røde“ eller „den lueforgyldte“. En Dag kom han hen til Drejebænken, hvor jeg nu udførte selvstændigt Arbejde og spurgte, om jeg kunde skrive en Smedevise. Jeg erklærede mig inkompetent, „fordi jeg ikke var Socialist“! Men saa trængte han paa for at faa Klarhed over, h v o r f o r jeg ikke var Socialist. Jeg nævnede nogle nationale og religiøse Betæneligheder. Det var nok til, at han paa staaende Fod og med Drejebænken som Talerstol holdt et længere Foredrag for den 16aarige Lærling, hvorefter han fik Tilsagn om Smedevisen. Den indsendtes til L o u i s P i o og kom i „Social-Demo-

kraten", men skal ikke aftrykkes her, for der var ikke meget ved den. Offentliggørelsen bidrog imidlertid til at hæve min Selvfølelse og drog mig nærmere til det, der en Gang skulde blive min Livssag. Flere Bidrag, baade paa Vers og i Prosa, fulgte efter, og særlig stolt følte jeg mig, da P i o en Gang til et Digt „Den første Socialist“ føjede en fortræffelig ledende Artikel „Jesus Kristus kontra Straffeloven og Politivedtægterne“.

Min tidlige Entré paa den politiske Arena voldte dog ogsaa Bryderier. Herom har jeg at fortælle:

Efter Skoletiden fortsatte jeg Forbindelsen med min Lærer i Dansk, cand. theol. R u d o l f B a y, en Sønneson af Komponisten til „Vift stolt paa Kodans Bølge“. Han havde paa forskellig Vis rakt mig en hjælpende Haand og foretaget Udflugter med mig til Skov og Strand. Ved saadanne Lejligheder følte jeg mig helt befriet for Hverdagens Byrde. Jeg længtes mod fri Horisont, havde sammen med min Broder gjort Oprør mod Forbliven i Kælderen paa Fælledvej og følte lidt af Poesiens Vingepust i vort nye Hi paa Øster Farimagsgvej 32, et noget tilbageliggende Hus med Tømrermester og Etatsraad B o c k s Villa som Nabo og det nuværende Østre Anlæg, tidligere Ingeniørernes Øvelsesplads, som et i vild Tilstand henliggende Stykke Natur. Den skete Forandring i mine Boligforhold glædede ogsaa R u d o l f B a y, som i det Hele taget skænkede mit Ve og Vel stor Opmærksomhed og bl. a. med Tilfredshed havde

set, at jeg blev Medlem af „Arbejderforeningen af 1860“, hvor han selv nu og da var Foredragsholder. For mig var Foreningens Bibliotek en Kilde til megen Kundskabserhvervelse.

R u d o l f B a y var en høj, smuk Mand med lidt rødtligt, kort studset Skæg og regelmæssige, fine Ansigtstræk. Hans Væsen kunde forekomme noget feminint. Typen paa et „rigtigt Mandfolk“ forekom min kære Lærer mig ikke at være, men han elskede Sang og Poesi og beredte mig paa disse Omraader mangen god Stund. Han var selv Forfatter, havde udgivet en Digtsamling og faaet et — ikke særlig betydeligt — Skuespil „Svalen“ opført paa Det kgl. Teater“.

For at indvie R u d o l f B a y i, hvad der foregik i min urolige Sjæl, efter at den „lueforgyldte“ havde indfanget mig, lagde jeg et af mine Aandsprodukter, som havde staaet i „Social-Demokraten“, i hans Brevkasse. Da jeg saa mødte hos ham næste Gang, blev jeg modtaget med et vredt Blik, og efter en kort Samtale stillede han mig Valget imellem at beholde hans Venskab eller miste det ved fortsat at fremture i min Oprørskhed. Jeg valgte Oprøret, og dermed kom det til et Brud, som dog heldigvis snart heledes. Han besøgte mig senere hen i Livet nu og da og syntes helt at have forsonet sig med Elevens Politik. R u d o l f B a y, der vedblev at være Ungkarl, virkede i sine sidste Aar som Adjunkt ved Kathedralskolen i Roskilde.

I Aarene paa Maskinfabriken gik min Vandring

fra Værksted til Hjem og omvendt gennem Kongens Have, hvis Ind- og Udgange i hin Tid bevogtedes af Betjente. Jeg besørgede jævnlig Avispost for disse Havebetjente og var Stamgæst i den gamle historiske Lund. Naar jeg passerede Rosenborg Slot, nikkede jeg over til Christian den Fjerde, hvis Minaturstatue stod ved Slottets sydlige Side. Synet af Bygningsværkets Skønhed, som lullede mig ind i romantiske Drømme om Adelsmænd og Adelsdamer, veg saa Pladsen for Observatoriet, hvor mine Tankers Himmelflugt førte mig langt bort fra Virkeligheden for at ende did ude, ved Steppen, i Skoven, paa det store Hav, langt, langt borte fra klapprende Maskiner og fra en Tilværelse, som inddeltes efter Klokkeslet.

Der gik den Gang en smal Sti langs Botanisk Haves østlige Side. Fra den skød man Genvej hjem, ned over den Del af det gamle Voldterræn, som nu er inddraget i Østre Anlæg eller bebygget. Øster Farimagsgade var en smuk Allé, og hvor Byggeforeningens Husrækker nu er rejst, var der den Gang Gartnerhaver, som paa modsat Side begrænsedes af Østersøgade, populært kaldet „Kærlighedsstien“. Det var Idyl altsammen herude, hvad der yderligere bidrog til at nære mine unge Drømme. De syntes ikke helt at kunne forlige sig med Tidens Realisme. Oehlenschläger, Chr. Winther og de andre Romantikeres Digte hang endnu ved mig som Æggeskallerne om Kyllingen, men Georg Brandes'

„Hovedstrømninger“ og Holger Drachmanns „Dæmpede Melodier“ bragte den Forandring til Veje, som fik den unge Mand til at sætte Fødderne fast paa Jorden og i Arbejdet for en ny Tid finde Anvendelse for de gærende Kræfter. I Drachmanns Digt „Da Taagen sænkede sig“, rettedes der jo netop en Opfordring ogsaa til mig:

Er det en Kirke her? Staar jeg blandt Døde? —
 jeg synes høre Skridt fra disse Haller,
 hvor ingen Levende sin Fod har sat.

Jeg lytter. Stemmer lyder mig i Møde,
 jeg spørger bævende. Og Svaret gjalder:
 Du lever jo; tænk ej paa os; tag fat!

De fire Læreaar i Maskinfabriken prægedes af Lømmelalderens Kaadhed, den unge Mands Videbegærlighed, Himmelstormerens Trang til Daad og Drømmerens Udlængsler. Det var en Gæringsproces, som snart lod et, snart et andet Moment vinde Overhaand. Sandt at sige har denne Gæringsproces aldrig fundet sin Afslutning. Men 17 Aar gammel eller 71. Det er jo bare at flytte om paa de to Tal!

Det er maaske paa sin Plads her at nævne den 16—17aariges Forelskelse, som gjaldt Etatsraadens Søsterdatter, den blide Helga. Kærligheden fødtes i Maj og var gensidig men overvaagedes af en Husbestyrerinde, som efter nogle Ugers Forløb

blev bange for Følelsernes Dybde og sladrede af Skole til Etatsraadinden. H e l g a blev isoleret, og en Dag jeg passerede Villaen, tiltordnede Fruen mig et „Hold Du bare Øjnene hos dig selv, min Dreng!“ Dermed var det Hele ødelagt.

**Unge Svende. — Da jeg kom i Fagforeningen. —
Besøg hos Louis Pio.**

Saa gik de fire Aar, og man havde i det sidste Aarstid af Læretiden tilegnet sig saa megen Duelighed, at Navnet „Svend“ kunde bæres med nogenlunde Ære. Men i saadan en Svend paa godt 18 Aar stikker endnu en kaad Dreng, hvad følgende lille Oplevelse vil bekræfte.

Da den yngste, mindste og zirligste af Drengflokkens, førnævnte C a r l D u c k e r t, havde udstaaet sin Læretid, holdt Kammeraterne et Gilde for ham i Beværtningen „Kahytten“ i Grønnegade. Der var højt Humør, da man ved Midnatstide forlod Stedet og fulgte den unge Svend til hans Bopæl i gamle Nyboder. Under Vejs fandt man paa at løfte et langt Rendestensbrædt op og til Ære for den unge Svend gaa med det i Procession for sluttelig at stille det opad Methodistkirkens Mur. Efter den Bedrift forsvandt Gavtyvene skyndsomst.

Ejendommelig nok blev C a r l D u c k e r t godt en halv Snes Aar senere Præst i samme Kirke, og Methodismen fandt i ham en nidkær Forkynder. Han har i sin Bog „Gennem syv Kongerier“ for-

talt, hvorledes han var draget ud i Verden som ung Svend og havnede i det religiøse Samfund, der lod ham studere til Præst.

En anden Lærekammerat F. gik det desværre helt modsat. Han var af god Familie, intelligent, men viljesvag og kom i slet Selskab. Mange Aar efter, da jeg en Aften holdt Foredrag i et Optagelseshjem for straffede Personer, saa jeg min gamle Lærekammerat dernede i Salen. Gensynet under disse Forhold smærtede mig dybt.

De gladeste Ungdomsminder fra Svendelivets første Dage havde jeg dog i Selskab med Vennen Ferdinand Gülstoff Petersen. Han var Realisten, jeg Romantikeren, men begge havde vi et usvigeligt, næsten forsorent Humør, som f. Eks. i Sommersæsonen fandt sin gængse Tumleplads paa Frederiksberg. Der laa Alleenberg og Sommerlyst, de to folkelige Forlystelsesetablisementer, noget Tivoli og noget Dyrehavsbakke, mange Mennesker, Fjas og Flirt. En lille Forfriskning i et af Række-Lythusene, som vendte Bagklædningen ud mod Alleen, og ved Dagens Ende Udgiften pr. Mand opgjort til ca. et halvt Hundrede Øre. Det var at more sig for en billig Penge.

Min Ven var en høj, flot Fyr med mørkt Haar og graablaa Øjne, charmerende og intelligent, kritisk og ironisk. Vi mødtes i vor Begejstring for Musik og demonstrerede vældigt for Georg Lumbye som Arvtager til Kapelmesterpladsen i Tivoli efter sin berømte Fader. Derimod skiltes

vi paa det politiske Omraade. Han var „Aristokrat“, hvilket ikke svarede rigtigt til hans Oprindelse og Omgivelser. Faderen var Skomager, og i Ferdinands og min Skoletid boede hans Forældre i lille Brøndstræde, en berygtet — nu forlængst nedrevet — Gyde i Vognmagergadekvarteret. Senere hen flyttede Familien, som kun bestod af de tre Personer, til Landemærket og her tog jeg altid efter endt Udflugt Afsked med Vennen.

Da vore Veje senere skiltes, var det fordi hans ualmindelige Snille førte ham fra Symaskineværkstedet til **Cornelius Knudsens** fornemme Etablissement. Her kom hans Evner ret til Udførelse. Han var ikke blot en genial Arbejder men tillige Opfinder og havde, før Telefonen endnu var kommen i Brug, konstrueret og tilvejebragt telefonisk Forbindelse med sin nære Omverden. Døden gjorde en brat Ende paa hans Virke. Han paa drog sig som Feltartillerist en kraftig Lungebetændelse, og den rev ham bort efter faa Dages Sygdom. Blandt hans Efterladenskaber fandtes en Del Tegninger og Udkast, alle vidnende om hans fremragende Evner. Om Skæbnen havde forundt ham et længere Liv, vilde han sikkert have gjort sit Land megen Ære.

Jeg vier Mindet om ham, den henfarne Ven, disse Linjer, selv om de kun kan have ringere Interesse for Læseren.

Min Læretid var udløbet i September 1876, og kort efter skulde den 18aarige Svend saa indmæl-

des i Smede- og Maskinarbejdernes Fagforening. De ældre Svende ventede sig jo noget af mig, fordi jeg efter deres Tilskyndelse havde gjort mig gældende som Indsender af Bidrag til Arbejdernes eget Blad.

Fagforeningens Lokale laa paa Købmagergade 52, 2. Sal i Sidebygningen, og herhen styrede saa den unge Svend sine Skridt en Efteraarsaften. Gaarden henlaa i Halvmørke, og Trappen op til Lokaliteterne var smal, men det faldt ganske godt sammen med mine Forestillinger om hemmelige Raadslagninger og Forberedelse til Oprør. Stedet var jo, hvad man fra samfundsbevarende Side vilde kalde „en rigtig Socialistrede“.

Ved min Entre i Forstuen modtoges jeg af en høj, knokkelstærk Skæggebasse, en brillant Smedetype ved Navn P f l u g. Han hilste:

„Velkommen! Vi er glade ved at se dig hos os, og vi ved, at Du vil blive os en god Kammerat i Kampen for Arbejderklassens Frigørelse“.

Hans Ord gjorde et gunstigt Indtryk paa mig, men jeg følte mig jo nok lidt stødt over, at han sagde „Du“ til mig. Herregud — at man lige var sluppet ud af Læren burde dog ikke bevirke, at de ældre Svende titulerede med „Du“.

Paa hans Velkommen svarede jeg saadan noget som:

„Tak for Modtagelsen og de gode Forventninger, De har — — —.“

Men her afbrød han brat:

„Hva', siger Du „De“? Heroppe er vi sgu Dus allesammen! Men kom nu her og lad mig præsentere dig for Kammeraterne“!

Denne Præsentation gav mig Lejlighed til at gøre mine stille lagttagelser og vurdere Mænd, som jeg enten kun kendte af Omtale eller lige havde haft Lejlighed til at se ved Besøg paa Værkstedet.

Der var Smeden A d a m P e t e r s e n, hvis lidt duknakkede Skikkelse var mig saa vel bekendt. Hans Livsopgave i Arbejderklassens Tjeneste var at afsætte Interimsbeviser til Aktier i den Forsamlingsbygning, der skulde rejses i Rømersgade, og A d a m P e t e r s e n havde en egen Evne til at faa fat i 25-Ørerne. Han hørte til den Klasse af zünftige Svende, som havde Næven løs og ikke gik af Vejen for en dansk Snaps. Men nu samlede Krudtkarlens Energi sig om den ene Opgave, at skaffe Arbejderbevægelsen et Ly, og den brave, godlidende Mands Agitation har føjet mangan Sten ind i Huset, Rømersgade 22.

Det gjaldt overhovedet om disse Svende, at de var Sønner af en Tid, der dannede Overgang fra den hensmuldrende Lavsordning til den moderne Arbejderbevægelse. Socialismen blev næsten Religion for dem, og L o u i s P i o var den nye Læres Profet. I Treklangen P i o, B r i x og G e l e f f nævnedes hans Navn med størst Ærbødighed, og selv ønskede jeg inderligt at komme Folkehelten paa nærmere Hold. Men foreløbig gjaldt det jo om at

tjene sin Fagforening, og det skortede ikke længe paa Anledning. „Den lueforyldte“ og hans Fæller vilde gøre en stor Mand af mig indenfor Organisation, og det gik endnu hurtigere end da Christian den Femte ophøjede Griffenfeldt fra Bibliotekar til Rigskansler. Jeg blev indvalgt i Bestyrelsen og fik bl. a. den Opgave at referere Foreningens Møder til „Social-Demokraten“. Fagforeningerne var den Gang Led i den socialistiske Partiorganisation og bestemte i Fællesskab over Partiets Politik. Smedene var rødglødende Socialister, stærkt oppositionelle overfor enhver Moderation. Det kom til Orde i Referaterne, som offentliggjordes i „Social-Demokraten“ med Mærket A. C. M. under.

Paa den Maade kom jeg jo Bladets Redaktør saa nær, at jeg ikke behøvede nogen yderligere Præsentation. Og en skøn Dag drog jeg til Aagade 66, hvor „Stormesteren“ L o u i s P i o havde sin beskedne Bolig. Et Øjeblikks Tøven og et stærkt hamrende Hjærte. Saa ringede jeg paa.

L o u i s P i o kom selv og lukkede op, og jeg stod altsaa Ansigt til Ansigt med den store Arbejderfører. Hans ranke Skikkelse og det smukke Ansigt med de skarpt skaarne Træk var Folketribunens, hvis blotte Tilsynekønst suggestionerer Masserne. Saadan virkede han ogsaa paa mig ved første Øjekast, da jeg hørte ham tale ved en Arbejderfest, og saadan virkede han nu paa nært Hold.

Hvad tænkte han mon om den unge Knægt, der stod der ved Dørtærskelen?

Han fik ikke Tid til at spørge. Jeg præsenterede mig som A. C. M. fra Smede- og Maskinarbejdernes Fagforening, og et velvilligt Smil gled over hans Læber.

Et Øjeblik efter sad vi i hans Stue, og jeg søgte en Forklaring paa Anledningen til mit Besøg. Han forstod aabenbart, at der ingen særlig Anledning var men hjalp Samtalen paa Gled, idet han takkede Smede- og Maskinarbejdernes Fagforening for trofast Virke i vor fælles Sag og noterede, at han kendte mig fra mine til Bladet indsendte Referater m. m.

Saa bød han mig en Cigar, og det er absolut den af alle Cigarer, jeg har nydt med størst Velbehag. Og mens jeg smøg, tænkte jeg mig, at hvis P i o vilde, og hvis der var et Par raske Mænd til foruden ham og mig, kunde vi jo ligesaa godt gaa ned paa Gaden med det samme og rejse Barrikaderne.

Han gættede heldigvis ikke mine Tanker, men spurgte, om jeg vilde laane nogle Bøger hos ham, Bøger, af hvilke jeg kunde øse forøget Kundskab. Han fremtog saa af sin Boghylde Platons „Staten“, nogle tyske Pjecer og Goethes „Faust“. Naar jeg havde læst dem, kunde jeg faa flere.

Da jeg forlod P i o s Hjem, var jeg beruset af Lykke. Nu stod jeg ham nær og blandt hine, som

skulde virkeliggøre Tidens store Drøm om social Retfærdighed.

Da 2—3 Ugers Tid var gaaet, besluttede jeg at aflægge et nyt Besøg hos P i o og traf ham ogsaa hjemme. Men denne Gang var mit Indtryk af ham ugunstigere. Han var urolig og nervøs, og jeg var derfor besluttet paa at afkorte Samtalen. Jeg takkede for Laanet af Bøgerne, idet jeg dog gjorde opmærksom paa, at jeg ikke var bleven færdig med Goethes „Faust“. Den Bemærkning kunde jeg vel have sparet mig, for der er næppe nogen, som er bleven færdig med dette vældige Digterværk. Altsaa bad jeg om at maatte beholde Bogen lidt endnu. Det var der intet til Hinder for, og P i o lovede mig en ny Forsyning af Lektüre.

Paa dette Tidspunkt af Samtalen indtraf P o v l G e l e f f. Han havde aabenbart noget vigtigt at fortælle, og de to Førere trak sig tilbage. Faa Øjeblikke efter kom P i o igen og bad mig undskyldte. Han havde en uopsættelig Konference med Hr. G e l e f f og maatte bede mig besøge ham en anden Gang.

Jeg gik skuffet bort, hvilket naturligvis kan have sin Forklaring deri, at jeg havde glædet mig til en Fortsættelse af Samtalen med Arbejderbevægelsens Førstemand og nu saa at sige blev sat paa Døren. Men foruden Skuffelsen gjorde den Følelse sig gældende, at de to Mænd havde noget lysky for. P i o s oprevne Sindstilstand og G e l e f f s

hæsblæsende Entré syntes at bekræfte min Mistanke.

Faa Dage efter læste jeg en Notits i „Social-Demokraten“, hvori det kort og godt hed, at „de Herrer Louis Pio og Poul Geleff var afrejst til Amerika“. Saa styrtede da en Heros ned fra sin Sokkel, mit Ideal laa i Støvet! Alligevel dæmrede hos mig den Forvisning, at Sagen stod over Personen, og at Arbejderbevægelsen vel trænger til Førere, men kan undvære Afguder.

G o e t h e s „Faust“ fik jeg aldrig leveret tilbage. Dens retmæssige Besidder er forlængst død og borte, og hans Datter, den hjærtevarme og stoute Fru S y l v i a, har foræret mig Bogen. Den er mig et kært Minde om en — trods alt — udmærket Personlighed, om Taleren, Journalisten og Folkeføreren L o u i s P i o.

Mit første Foredrag. — 19 Aar og Partifører. —

Bort! bort!

„Den lueforgyldte“ og øvrige Bestyrelsesmedlemmer i Smede- og Maskinarbejdernes Fagforening havde lokket og listet mig til at holde et Foredrag for Medlemmerne med Damer. Det var noget helt nyt i min Praksis. Ikke 19 Aar gammel og allerede Docent, hvilket altsaa vil sige, at jeg skulde kunne gyde nye Tanker i Menneskesjæle eller i det mindste sætte disse Sjæle i Svingning.

Som Emne valgte jeg „den store franske Revolution“, for noget revolutionært maatte det være. Ungdom forpligter. Min væsentligste Kilde blev ulykkeligvis *Thiers* Revolutionshistorie, ham der af *D r a c h m a n n* var betegnet som

— — — — en lille Diktator
 en Mand, som skrev de Stores Historie,
 en Vexelmægler, Forligsprokurator
 med Bourgeoisiets Frelserglorie.

Thiers trængte i høj Grad til kritisk Gen- nemgang, men han var nu saa dejlig vidtløftig, saa der var noget at øse af. Men Vidtløftigheden kom jo desværre ogsaa til at præge mit Foredrag, der varede i næsten to Timer. Jeg maa have Lov til her at indskyde den Bemærkning, at Motto for mine Taler ellers kan udtrykkes ved „vær kort“, hvad jeg sågtens har lært af min Debut.

Den fandt Sted i „Tømmerkroen“, Adelgade 29, Stuen tilhøjre over Gaarden. Forsamlingen var meget andægtig og ydede Foredragsholderen varmt Bifald. Men han var langtfra fornøjet med Debut'en, og da han næste Dag paa Værkstedet i Holbergsgade hørte „den lueforgyldte“ komme med Stiklerier, udbad han sig en ærlig Udtalelse om, hvorvidt han burde fortsætte ad Talervejen eller nedlægge Arbejdet. Svaret paa det stillede Spørgsmaal var ærligt. De anbefalede mig at sigte Stoffet og ikke lade mig binde for stærkt af Manuskript. Min ærede Kollega saa ikke helt galt

paa Sagen. Jeg skal senere — under Omtale af min egentlige Talerdebut i 1885 — berøre dette Spørgsmaal nærmere.

„Borger“ Meyer — Partibetegnelsen den Gang var „Borger“, nu „Partifælle“ eller „Kammerat“ — skrev selv et kort Referat af sit Foredrag. Det kom i „Social-Demokraten“ og gav Anledning til, at Madam Clausen — den Gang var der baa- de Fruer og Madammer —, Formandinde for „den fri kvindelige Forening“ fik fat i mig og udbad sig et Foredrag i sin Forening. Jeg indvilligede og holdt hele to Foredrag, det sidste om „Kvindens Skabelse.“ Min Hensigt var at udrede, at den bibelske Mythe om Ribbenet, som Manden maatte spendere, vel kun kunde tages symbolsk men i hvert Fald var Udgangspunktet for Paastanden om Kvindens absolute aandelige og fysiske Underlegenhed. Ud herfra holdtes Kvinden i Underdanigheds- og Afhængighedsforhold og nægtedes borgerlig Ligestillelse med Manden. Som Socialdemokrat maatte jeg bekæmpe denne Ulighed og hævde, at Kvindens Deltagelse i det offentlige Liv vilde fjærne megen Uret.

Madam Clausen takkede fra Talerstolen Borger Meyer, og det samme gjorde privat nede i Salen en høj, smuk Dame, en smilende Juno i Tyverne. Jeg fik at vide, at det var Augusta Jørgensen, den senere Fru Louis Pio. Om det var hendes Smil eller Madam Clausens Tak, der varmede mit unge Hjærte, behøver jeg

ikke at opholde mig ved. Hovedsagen er, at dette Foredrag i „Tømmerkroen“ syntes at være faldet bedre ud end det første, fordi jeg talte frit, ikke var bundet af et Manuskripts Blade, var i Kontakt med Tilhørerne.

Efter de to Føreres Bortrejse i Marts 1877 kom Arbejderpartiet ind i en Dekadenceperiode, som var dets Modstandere særdeles velkommen. Estrups Styre forberedte Provisoriepolitiken, og Arbejdsgiverne ventede at blive enebestemmende om Lønvilkaar og Arbejdstid. Til den Nedstemthed, der gjorde sig gældende blandt Arbejderne selv, kom den tunge Organisationsform, politisk og faglig Aktion i en Forbindelse, som vanskeliggjorde fornøden Bevægelsesfrihed. Det stod da ogsaa de gamle Ledere klart, at der maatte skabes en særlig Organisation for Arbejderpolitiken men ganske vist i broderlig Forstaaelse med Fagforeningerne. Og ved et Møde den 12. Februar 1878 i Salonen „Aftenstjernen“ i lille Regnegade vedtoges Oprettelsen af et hele Landet omfattende socialdemokratisk Forbund. I Bestyrelsen indvalgtes bl. a. C. C. Andersen, I. C. Hørdum og E. Wiinblad, og ved det først afholdte Bestyrelsesmøde valgtes jeg som Forretningsfører.

Hvad bevægede nu disse mine ældre Partifæller til at sætte „en Dreng“ (Udtrykket opsnapet af mig under et Par Kollegers private Samtale) til at lede et politisk Parti? Maaske troede de, at den

unge Forretningsførers Ildhu kvalificerede ham til Pladsen eller ogsaa mente de maaske, at skulde det danske Socialdemokrati lide Skibbrud, var det i hvert Fald den unge Førers Uerfarenhed, som bar Hovedskylden. Det forholdt sig saaledes med Partiet, at Vilkaarene for dets Fremgang var alt andet end lyse og, at „Social-Demokraten“ trods ærlig Stræben fra dens ny Redaktørs *Saxo W. Wi eg e l l s* Side gik paa Pumperne. Hertil kom indbyrdes Uoverensstemmelse mellem Redaktionssekretæren *P. Bjørnstrup* og Typograf *E. Wi i n b l a d*, hvilken sidste under Mærket „En Arbejder“ havde skrevet en Del fortræffelige Artikler i Bladet men var kommen i skarp Opposition til dets Redaktionssekretær.

Da Uenigheden ved et Bestyrelsesmøde i det nystiftede Forbund udartede til et kraftigt Opgør mellem de to Mænd, rejste *C. H ø r d u m* sig og slog Næven i Bordet, idet han erklærede, at nu maatte det hele for hans Skyld hellere ramle. Mødet var ved at opløse sig i Forvirring, men saa maatte selvfølgelig Forretningsføreren ogsaa slaa i Bordet (lidt blidere) og appellere til sine Medarbejderes Pligt overfor den fælles Sag. Det hjalp, Socialismen holdt paa Stumperne.

Det havde Politidirektør *C r o n e* aabenbart ikke tænkt sig. Efter de to Føreres Bortrejse til Amerika forsikrede Politiinspektør *H e r t z* sin høje Foresatte om, at nu var det ude med Socialismen i Danmark. Det syntes da Hr. *C r o n e* magtpaa-

liggende at stifte Bekendtskab med den ny Mand indenfor Socialdemokratiets Ledelse, og en Dag modtog jeg fra Politiet en Anmodning om at stille hos Politidirektør C r o n e, Manden, der forbød Fællesmødet den 5. Maj 1872.

Jeg kom, og vi mønstrede hinanden i et flygtigt Nu. Hans noget grove Træk mindede mig om Fatter V o h n s e n. Jeg kom straks til at tænke paa Tegninger og Tekst i Vittighedsbladet „Ravnen“, hvor C r o n e altid fremstilledes i en Gorillas Skikkelse. Hvad han tænkte om mig, fremgaar sagtens bedst af vor korte Samtale.

„Naa, saa det er Dem, der er Forretningsfører for „Socialdemokratisk Forbund“!“ sagde han.

Jeg bekræftede, og han mønstrede mig paany som Forhørsdommeren mønstrer Tiltalte.

„Hvor kan det være, at man har valgt en saa ung Mand til den vigtige Post“? spurgte han videre.

„Det kommer sig vel af, at man har ment at kunne anvende mig“, svarede jeg, og vore Øjne mødtes.

Han nikkede næsten velvilligt til den unge Oprørsmand, som altsaa ikke syntes moden til at blive sat bag Laas og Lukke.

„Ja, der er ellers ikke noget“, sagde han og bød mig Haanden til Farvel. „Jeg ønskede blot at se Dem“.

Dermed var Avdiensen forbi, og jeg forlod skyndsomst det gamle Domhus, som jeg baade

den Gang og i de senere, mørke provisoriske Aar betragtede som et Inkquisitionens Tempel.

I min Egenskab af Forretningsfører for Socialdemokratisk Forbund og Medarbejder ved Social-Demokraten havde jeg haft Lejlighed til at stifte egentlig Venskab med udmærkede Mænd, men min medfødte Utilbøjelighed til at betro mig til andre isolerede mig snarere. Det gjorde mig efterhaanden klart, at jeg var mere Fribytter end Partifører, og at min Ungdom med dens Udvé krævede Luft under Vingerne.

En skøn Dag meddelte jeg saa H ø r d u m, der baade menneskeligt og partimæssigt stod mig nærmest, at jeg nedlagde mit Hverv som Forretningsfører og agtede mig til Tyskland. Han forstod meget godt mine Motiver, og ved en selskabelig Sammenkomst tog en snævrere Kreds af Partifæller hjærtelig Afsked med mig.

Dagen efter rejste jeg over Stettin til Berlin, til Bismarcks store Fædreland. Det var i August 1878, Socialistlovens første Aar.

3 Maaneder i det fremmede. — Det gaar atter hjemad.

S c h o l z hed Indehaveren af en berlinsk Damekonfektion. Konen var dansk, og jeg havde gjort Rejsen København—Stettin—Berlin med en ung Mand af hendes nære Slægt. Paa den Maade blev jeg introduceret hos Hr. S c h o l z, og i de første

Dage, jeg tilbragte der, „riede“ jeg paa Maskine og ydede paa den Maade lidt Vederlag for udvist Gæstfrihed. Da jeg saa fik Arbejde paa en Fabrik, indlogeredes jeg hos Hr. S c h o l z' Broder, som var Restauratør og boede ved Elisabethhufer.

Med hvilke Følelser sad jeg da alene paa mit lille Værelse? Var Hjemveen umandig? Længtes den „lille Dreng“ tilbage til sin Mor? Nej for alt i Verden, sig ikke det! En opofrende og god Mor, som kun med Taarer i sine Øjne saa Sønnen drage ud, ja vist! Men bort med al Sentimentalitet! Man maa vel ud for at prøve Vingerne! Aa, men havde man blot haft Ungdomsvennen med, saa vilde Humøret have været højt.

En Lirekasses Toner steg fra Gaarden op til Eneboeren, og Spillemanden sang til. Det var Valsen af Operaen „Faust“. Jeg blev helt blød om Hjærtet, og naar Væggene under en saadan Stemning er ligesom ved at trykke sig sammen og kvæle En, gælder det om at slippe ud i det Fri.

Men den store By Berlin, som lige havde naaet 1 Million Indbyggere, var for mig Porten til det romantiske Tyskland, og da jeg efter 14 Dages Arbejde blev „entlassen“ paa Grund af Fabrikens Overgang til Interessentskab, satte jeg ufortøvent Kursen mod Dresden. Det var en sen Efteraarsaften, Toget rullede ind ved Perronen, og saa stod jeg da i den vildfremmede By uden noget øjeblikkeligt Maal, men heldigvis med nogle Reichsmark i Lommen. Jeg satte mig paa en Bænk og

filosoferede melankolsk og kom til det nærliggende Resultat, at det gjaldt om at faa Nattelogi: Thi stavrede jeg ind i Byen og endte foran saadan noget som „Zum goldenen Löwe“ i en smal og skummel Gyde. Paa Hotelværelset sov en halv Snes Personer. En Stamgæst anbefalede mig at passe godt paa mine Penge, hvis jeg da havde nogen og at sove uden Skjorte paa, fordi Hotellet havde andre Gæster end dem, der betalte 25 Pfennige pr. Seng.

Jeg sov til Klokken henad 5 Morgen og listede ganske stille ud i Byen, som endnu fik sig en lille en paa Øjet. Under min Morgenvandring i Elbbyen øgedes min Selvtillid ikke saa lidt. Nu gjaldt det om at faa Arbejde. Op ad Formiddagen fandt jeg saa hen til *Seidel & Naumanns* Symaskinefabrik og traf selveste Hr. *Naumann*, en noget hoven Herre, som straks affærdigede mig med „es gibt kein Arbeit hier“. Men da jeg rakte ham mit Svendebevis fra *Konerdin* i København, med hvem han stod i livlig Handelsforbindelse, blev jeg øjeblikkelig antaget.

Mens Arbejdet i København gik ved „Haand- og Benkraft“ og bød en alsidig, underholdende Gærning, gik alt Arbejde i den store Dresdenerfabrik ud paa Specialisering og øvedes i videste Udstrækning ved Dampkraft. Min Opgave blev dog som Bænkarbejder at haandtere en 16 Tommers Grovfil. Frem og tilbage fra 6 Morgen til 6 Aften, fraregnet Spisetiden. „Er det det, man kalder Ar-

bejdets Poesi"? tænkte jeg, mens jeg skrumpede væk paa Ekscentrikstængerne.

Det var ellers paa Tide, at jeg fik Arbejde, for alle mine Reichsmark var gaaet, da jeg den første Dag tog Filen i Haand. Jeg mønstrede min Side-mand, som saa mig tilforladelig ud og spurgte ham lavmælt og sidenværts „Sind Sie Socialist“? I en næsten affejende Tone kom de ret „Warum“? fra ham. Jeg brændte saa paa, ligeglad med, om den strenge Arbejdsformand opdagede vor Samtale og om jeg risikerede en Udvisning i Henhold til Bismarcks Socialistlov, som ikke skaanede Fremmede. Jeg forklarede ham, at jeg var dansk Socialdemokrat og var udgaaet med Penge, hvis Aarsag jeg bad ham som den Partifælle, jeg ansaa ham for, at laane mig nogle faa Mark til førstkommende Lønningsdag. Han stak mig Pengene og trykkede min Haand men sagde ikke et Ord. Sæt at jeg havde været Spion! Undtagelsesloven mod Socialdemokratiet fostrede jo den Slags Individier.

Jeg var ellers glad nok for Dresden med de smukke Naturomgivelser og berømte gamle Bygningsværker. Jeg saa paa Galleriet R a f a e l s Madonna med Barnet og var andægtig, gik paa Hofoperaen og hørte W a g n e r s „Rienzi“, badede i Elbens gullige Vande og gik hveranden Dag paa Værtshus, hvor min Appetit vakte berettiget Opsigt. De øvrige Dages Maaltider bestod udelukkende af tysk Rugbrød med Leberwurst el-

ler Blutwurst til. Paa den Maade slog man sig igennem med en Ugeløn paa 16—18 Reichsmark, saa der endda var Mulighed for at lægge lidt til Side og faa sig et nyt Sæt graat Tøj.

Og Violinen var derhjemme i det lejede Værelse, Falkenstrasse 16, min Underholdning i Efteraarets mørke Aftener. Fædrelandets Melodier, dets Sange og Danse, genkaldte Minderne fra svunden Tid. Men Fædrelandet trak alt for tidligt den Ensomme bort fra fremmede Egne. Jeg vilde aflægge Besøg — blot et Besøg — i Anledning af en Ungdomsbekendts Indtræden i den hellige Ægtestand, men da jeg naaede hjem til København, fastholdtes jeg af en Moders Bøn om Forbliven. Mod mig selv handlede jeg vel ikke ret, thi fortsat Arbejde i Udlandet havde ført mig viden om og beriget mig med Indtryk og Erfaring. Skæbnen vilde det nu anderledes, og den har maaske gjort det rigtige.

Saa blev da Opgaven at skaffe sig Arbejde, hvorved jeg kunde klare Opholdet for mig selv og min Moder. Min Broder var bleven gift, saa han havde nok at tage vare. Desværre forelaa der ingen Mulighed for Beskæftigelse ved det Fag, man havde været ude at rejse paa, og jeg lærte Arbejdsløsheden at kende. Den varede i over to Maaneder, og i den Tid levede vi ved Hjælp af en Arv paa 200 Kr., som „Grandtante“, Jomfru Bærentzen havde efterladt min Moder. For at være paa den sikre Side holdt vi os hovedsagelig til bart Brød og Sild. Jeg har stor Sympathi for Sil-

den, der optræder i saa mange Roller og er bleven Ubemidledes nærmestē Ven. En Flommesild f. Eks. er ubetalelig og dog til at faa for en billig Penge.

Den Arbejdsløse kigger naturligvis i et stort Blads Annoncespalter for at se, om der ikke skulde være en eller anden Plads, hvor han kan gøre sig gældende. Jeg søgte at blive Tjener hos Greven paa Liljendal, men det mislykkedes. Derimod blev jeg antaget som Skuespiller ved et Provins-selskab, der skulde spille paa Deling og begynde i Grenaa. Direktøren var tilfreds med min Stemme og Deklamation, og jeg drømte mig allerede som en K a i n z, med hvem, har H e r m a n B a n g for Resten en Gang sagt, jeg skulde have en stor ydre Lighed. Moder fik mig dog under Ve og Vaande til at sige fra, hvad jeg var meget fortørnet over.

Et senere Forsøg paa at blive Skuespiller ved Kasino førte kun til det Resultat, at Direktøren Hr. T h. A n d e r s e n, henviste mig til at begynde i Provinsen, dersom jeg endelig vilde Kunstens farlige Vej.

Da den sidste Krone af Arven var røget, blev jeg lidt hed om Øerne, hvilket Husværten, en Gibs- og Cementstøber, maa have lagt Mærke til. Han tilbød mig at gaa til Haande ved Værkstedsarbejde om Vinteren over, for en halvanden Krones Penge om Dagen. Da jeg efter nogle Maaneders Forløb havde opnaaet en ikke ringe Øvelse i at

støbe Gesimser og Rosetter, spurgte jeg Arbejdsgiveren, om der ikke kunde blive Raad til 2 Kr. om Dagen. Den smagte ham ikke rigtig, og da jeg en Dag efter et tysk Rigsdagsvalg kom op at slaas med den højresindede Arbejdsmand, heldigt værgende mine socialistiske Anskuelser, blev jeg afskediget af Tjenesten.

Atter arbejdsløs!

Men det var i Stuktiden, da der anvendtes en Masse baade ydre og indre Zir i fornemme Nybygninger. Det kan være nok at nævne Nationalkomplekset, Panoptikon og Kvarteret omkring Marmorkirken. Der var god Brug for Stukkatører, og jeg var straks saa heldig at faa Arbejde hos Firmaet *Klingsø & Levin* i Sølvgade 5. Dette Firmas bedste Kunde var den en Tid meget omtalte Bygmester *Hellig-Hansen*, efter hvis Storhedsperiode der fulgte et vældigt Krak. Han endte sine Dage paa „De gamles Hjem“.

I Løbet af de ca. fire Aar jeg var Stukkatør, stod det mig klart, at Faget trængte til Organisation. Det var altfor let tilgængeligt, hvad alene min egen Entré indenfor dets Omraade beviste. Saa gjorde jeg mig til Talsmand for Oprettelse af en Fagforening, og efter at nogle Vanskeligheder var overvundne, traadte den ud i Livet den 26. Februar 1884. Dens Eksistens har betydet meget for Fagets Udøvere.

Min Stukkatørtid paa Værkstedet i Sølvgade 5, hvis Formand *Rasmus Andersen* jeg min-

des med megen Erkendtlighed, hører med til den Ungdom, hvor Blodet rullede raskere i Aarerne og Livsglæden ingen Grænser kendte. Den var i særlig Grad viet min Danselyst, og herom skal jeg notere et enkelt ejendommeligt Træk.

At danse — det vil sige, hvad man den Gang kaldte Dans — havde jeg lært hos Balling i Borgergade. Det lærte slog mere end godt til, naar man var til Foreningsballe fra 8 Aften til 5 Morgen eller forvildede sig ind i en Dansesalon, hvor den aldrig gik længere end til 2 Nat. „Jasz“ kendtes jo ikke den Gang, men Vals, Polka, Mazurka og Galop, Lanciers, Sekstur og Francaise var vel nok værd at træde. Hvorfor er i Forbigaaende bemærket — den stilfulde og fornøjelige Francaisé helt forsvundet fra Ballerne? Jeg var en Periode Formand for en selskabelig Forening, hvis væsentligste Program var Dans. En Restavratør i gamle Kristen Bernikowsgade havde saa bevæget mig til at være Dansemester ved hans offentlige Søndagsballe, hvor en ung Musiker ved Navn August Enna leverede Klavermusiken. For at gøre denne fyldigere havde jeg ved en enkelt Lejlighed spillet med paa Violin. Hvor kunde jeg ane at den fattige Klaverspiller skulde blive Operakomponist, faa sine Værker opført paa det kgl. Theater og opnaa Rang af Professor!

Naa, min Dansemesterengagement blev ligesaa kort som min Musikertilværelse. Publikum var mig for uvornt, selv om det lykkedes mig at sæt-

te lidt Skik paa Ballet. Jeg brød mig ikke om nogen ledende Stilling Og Danselysten fortog sig langtsomt fra Dag til Dag, man var bleven Familjefader.

Min socialistiske Fortid fik mig til at optræde som Fredsmægler, da jeg af Firmaet „Klingsey og Levin var sendt til Nakskov for at støbe Stuk til Sukkerfabrikens Funktionærboliger. Byens danske Svende, anført af Formeren Rasmus Hansen laa i Fejde med de i Byen arbejdende tyske Svende. Ved Søndagens Danseballer var der som Regel Slagsmaal, og Rasmus satte en Ære i at hævne Danmark for Nederlaget i 1864.

Jeg slog paa Fredens Strenge, paaviste det meningsløse og forkastelige i at slaa løs paa Mennesker, fordi de var fra fremmed Land og talte et andet Sprog end vi. Magthaveres Synder skulde ikke straffes paa Arbejderne.

Min Tale bidrog til, at Nakskov fik Fred.

Wiinblad kalder. Paa Agitationsrejse.

Min Haandværksperiode endte med 3 Maaneders Arbejde paa den kgl. Porcelænsfabrik, som var flyttet fra det historiske Sted paa Købmagergade til Smallegade, i umiddelbar Forbindelse med „Alumina“. Der forelaa et fordelagtigt Tilbud om Plads som Gibsformer, og jeg tog Chancen, som sikrede varigt Arbejde.

Fabriken ligger frit og smukt og har store, lyse Lokaler. Fra det Sted, hvor jeg støbte Forme til Porcelænsdrejere, er der herlig Udsigt til Frederiksberg Have. Det vilde ikke være fornærmeligt at kalde Personalet for Arbejdere, men disse Folk fra den gamle Fabrik var vel nok Friherrer! I Paaklædningen alene markeredes Forskellen paa Porcelænen og Fajance. Der var adskillige høje Hatte blandt de velklædte, det nye byggede paa Tradition, lod sig ikke indordne under stramme Reglementer. Kunstneren og Kunsthaandværkeren stillede ikke efter Fabriksfløjtes Kalden, og jeg indrettede mig da selv som „Friherre“. Hermed være ikke sagt at noget Arbejde forsømtes, men man var altsaa Porcelænen!

I Frokostpaven stod den paa varm politisk Diskussion mellem Afdelingens Værkfører Meister J a c o b s e n og mig. Han var ivrig Højremand men tilstrækkelig godmodig til at kunne debattere uden at blive galhovedet. Stof til Debat var der nok af. Venstre havde rejst en forbitret Kamp mod det uparlamentariske estrupske Styre, Visnepolitik i Rigsdagen og organiserede Riffelbevægelse adskillige Steder ude i Landet. Den bekendte jyske Venstreagitator J e n s B u s k havde ligefrem besvaret ængstede Partifællers Spørgsmaal om hvad der var at gøre, med den tydelige Anvisning: „I skal købe Jer Bøsser!“ Tonen i Pressen var voldsom, Befolkningen delt

i to politiske Kampgrupper: Opposition (Venstre, Liberale og Socialdemokrater) og Estruppere.

Saa kom Folketingsvalget den 25. Juni 1884, og for første Gang fik Socialdemokratiet i Danmark Repræsentation i den lovgivende Forsamling. I. C. H ø r d u m, min gamle Ven fra 1878, valgtes i 9. Kreds (Kristianshavn) og P. H o l m i 5. Kreds (væsenlig Nørrebro).

Hvad der vedrører dette Valg og den nærmest følgende Tid er udførligt omtalt i Blade og Bøger. Jeg finder kun Anledning til at sige, at Valgets Resultat fængede i mit i Forvejen modtagelige Sind. Jeg følte Trang til paany at komme i direkte Forbindelse med Foregangsmændene i Arbejderbevægelsen men var langt fra Tanken om at slippe min Gærning paa Porcelænsfabriken. Foreløbig sendte jeg en lille filosofisk-politisk Artikel til „Social-Demokraten“. Den blev ikke benyttet. Filosofi og Politik lader sig ikke saadan udenvidere smelte sammen.

Men faa Dage efter Artiklens Afgang modtog jeg en Meddelelse fra Redaktør E. W i n b l a d. Den indeholdt blot en Anmodning om at se op paa Redaktionskontoret, Nørrebrogade 5, i hvis Baggaard Gæstgiveriet „Den forgyldte Nøgle“ laa. Man ønskede en Samtale. Mit Hjerte kom i ekstraordinær stærk Bevægelse. Jeg anede at man vilde knytte mig til Bladet, selv om et fast Medarbejderskab laa udenfor mine Forhaabninger om Deltagelse i Arbejderklassens Frigørelseskamp.

Altsaa foer jeg med Rekordfart af Sted til Nørregade 5.

Redaktionskontoret var paa 2. Sal i Mellembygningen og indeholdt 4—5 Værelser. I det inderste, med dobbelt Fags Vinduer ud mod Gaard og Forhus, residerede Redaktøren. Han modtog mig med „socialistisk Haandslag og Hilsen“: Vi kendte jo hinanden fra tidligere Tid. Jeg lagde straks Mærke til, at den unge *Emil Wiinblad* fra Slutningen af Halvfjerdserne var bleven moden Mand med stort, let graanende Skæg og aftagende Hovedhaarsdække, paa Vej til at blive „*gamle Wiinblad*“ men med den Spænsthed, som har holdt sig hele hans Liv igennem. Bag de skarpe Brilller mødte man et Blik, som tog hastigt Maal af den Besøgende, og Talen gik ligesom Redaktørens Bladartikler lige løs paa selve Sagen. At „springe Indledningen over“ var en Grundregel, som *Wiinblad* altid indprentede sine Medarbejdere.

Socialdemokratisk Forbunds Forretningsfører og Medarbejder ved „Social-Demokraten“ *P. Knudsen* kom til Stede, og *Wiinblad* præsenterede. Vi anstillede naturligvis gensidig vore Betragtninger. Jeg for mit Vedkommende vurderede *P. Knudsen* som en politisk Puritaner, en urokkelig Alvorsmand, hvem Pligtens Bud stod i den Grad over alt andet, at man ikke turde omtale den spøgefuldt. Han gjorde et noget nervøst Indtryk, men man fik den største Respekt for den-

ne Partifører, der havde viet hele sit Liv, dets Haab og Stræben til en stor Sag, og som den Gang holdt baade Partiets faglige og politiske Opgaver i sin Haand.

P. Knudsen har vel maalt mig med den sammme Alen som Folk i Almindelighed anvendte overfor mig: at jeg var en Knægt paa 18—20 Aar. Men Knægten havde jo rigtignok baade Kone og Barn. Han spurgte, om jeg mente at kunne paa-tage mig socialdemokratisk Agitation i Provinsen. Efter Valget af Hørdum og Holm indløb der mange Anmodninger om Afholdelse af Møder, og dertil krævedes en fast Agitator. Jeg mente jo nok at turde paatage mig Opgaven, og Wiinblad føjede saa til, at i den Tid, der ikke var Agitationsmøder, skulde jeg virke som Journalist ved „Social-Demokraten“. Lønnen fastsattes til 30 Kr. om Ugen hvad der omtrent svarede til min Løn paa Porcelænsfabriken. Jeg slog til uden Tøven, og saa blev det bestemt, at jeg den 28. September 1884 skulde lægge ud med et Møde i Nørre Alslev paa Falster.

Da jeg forlod Redaktionen og var paa Vej til mit Hjem i Fredensgade, stod Livet for mig i et nyt Skær. Var jeg nu kommen paa den rigtige Hylde, og kunde jeg fylde den Opgave, der paa-hvilede mig? Nu gjaldt det ikke om at lave Forme til Fade og Tallerkener, men om at være med til at forme Livet for Land og Folk! Det krævede Tro paa Sagen. Den havde jeg. Det krævede Evne og

Energi. De Egenskaber haabede jeg at besidde. Men først og fremmest havde jeg en Følelse af, at nu vilde den levende Natur derude kunne favne sin Søn, Agitatoren, Vandringsmanden.

Efter kun 3 Maaneders Virke paa Porcelænsfabriken opsagde jeg Pladsen. Det mishagede den mægtige og fornemme Direktør Philip Schou, som mente, at jeg havde det godt paa Fabriken. Jeg erkendte det i fuldt Maal og sagde Tak til men mente at burde følge det Kald, der nu aabnede sig for mig. „Mands Vilje, Mands Himmerige“! svarede han, drejede sig rundt paa Hælen og forlod Værkstedet.

Saa drog jeg da af Sted som politisk Agitator.

Som Ledsager havde jeg Maler I. Larsen, Medlem af Forbundets Ledelse, en livlig og ret rapmundet Partifælle i Mandsaarene. Vi var tilfredse med hinanden, maaske mest tilfredse med os selv. I hvert Fald var jeg paa det rene med, at jeg nu havde det rette Tag paa at tale til en Folkeforsamling, og det var jo rart, at man kunde begynde i Provinsen. Den talrige Forsamling, som fyldte Krosalen, var ogsaa tilfreds med Talerne. Der blev blot fra Redaktør Slengerik, Venstrebladet „Stubbekøbing Avis“ stillet et Spørgsmaal, som Maler Larsen paatog sig at svare paa. Det var generende. Redaktør Slengerik ønskede at vide, hvad Socialdemokratiet vilde gøre, dersom det havde Majoritet i Folketinget. Jeg mente, at Svaret burde være formet som en Hen-

visning til gennemført Skattenægtelse og Riffelbevægelse, bag hvilke Magtmidler Venstreflertallet i Folketinget burde have stillet sig, men Måler L a r s e n fandt aabenbart ingen Anledning til at understrege dette. Han nøjedes med det diplomatiske men lidet oplysende Svar, at „vort Parti i et saadant givet Tilfælde vilde have benyttet sin Magt med et ganske andet Resultat end det som Venstre havde at henvise til“. En tydeligere Anvisning paa, hvorledes Magten skulde være benyttet, var nok til at hjælpe sin Mand ud i Kristianshavns Fængsel eller paa Vridsløse, fordi Anvisningen simpelt hen maatte blive Oprør. Men saa var det da under alle Omstændigheder Venstre og ikke Socialdemokratiet, der burde føre an.

Hvem vilde vel for Resten have tænkt sig, at vore Bønder kunde iværksætte Oprør? Heller ikke Arbejderne, som — rent bortset fra det rolige, danske Temperament — var bleven belært af Begivenheder i Udlandet. Barrikadekampene som et Led i det sociale Opgør havde ført til Nederlag, og desperate eller lavede Attentater mod Statsoverhoveder var simpelthen Vand paa Reaktionens Mølle og blev derved antisocialistiske. Kampen maatte føres med parlamentariske Midler, Verden lader sig ikke omskabe ved planløse Voldshandlinger.

Dagen efter Mødet i Nørre Alslev indledede jeg Forhandlingerne ved et offentligt Møde i Nykøbing, Falster. Referatet meddeler, at jeg „udvik-

lede Partiets Program og paaviste de forskellige Beskyldninger, som vore Modstandere udslynger mod os".

Efter hvert af de to Møder stiftedes en socialdemokratisk Forening, og man vendte saaledes hjem med Resultater til P. K n u d s e n. Samtidig tiltraadte jeg selv Pladsen som Journalist ved „Social-Demokraten“ og præsenteredes for to af de daværende faste Medarbejdere I. I. I p s e n og S e y r K j e l d s k o v. Førstnævnte var cand. phil., Bladets Polymiker og Dicipel af H ø r u p m e n med stærkt udprægede separatistiske Tilbøjeligheder, som ikke tillod ham varigt Ophold i den socialdemokratiske Journalistbaas. J e a n J a c k, som han kaldtes, har i sin Bog „En Utopists Historie“ givet en Karakteristik af sig selv og sine Omgangsfæller fra hin Tid. Jeg skal nøjes med at udtale min Anerkendelse af hans elegante journalistiske Kaardefægtning og gode Kammeratskab, skønt det undertiden syntes noget vanskeligt at knytte sig nærmere til Hr. Spottefuglen.

Med S e y r K j e l d s k o v kom jeg derimod lettere i Kontakt. Han var oprindelig Typograf men knyttedes efter 1882 til det under W i i n b l a d s Ledelse opadgaende Blad. K j e l d s k o v ejede en forbavsende Evne til at uddrage Kvintessensen af en Politikers Foredrag og prænte det i et velskrevet Referat. Dertil ejede han et ikke ringe Fond af humoristisk Sans, som gjorde ham til skattet Medarbejder af Vittighedsbladet „Rav-

nen". Han lo ad Verdens Daarlighed paa en egen indadvendt Maade, der røbede Godmodighed og Overbærenhed.

Kort efter min Ansættelse ved Bladet gik Typograferne **N o r m a n n B r y n** og **A d o l f D e c h e r** ogsaa fra Sætterkassen til Redaktionskontoret. **D e c h e r** hørte til de førende indenfor den ældre typografiske Organisation, hvor de konservative Elementer havde Overtaget. **W i i n b l a d** fik ham bort fra Konservatismen og gjorde ham til Redaktionssekretær. Den høje, kraftigt byggede Ungkarl anbragtes i Forværelset lige for Trappen og røgtede sin Ind- og Udgang pligttro, nøjagtig i Arbejdstimernes Anvendelse men noget mistroisk og pirrelig overfor sine Omgivelser. Han blev Redaktionens Repræsentant ved alle Sammenkomster, hvortil Pressen var indbudt, og forstod sig paa Bordets Glæder.

Ved min Start som Journalist mødtes jeg med den i Anciennitet ældste Medarbejder, Literatur-, Kunst- og Musikanmelder **C. E. J e n s e n**, hvis Artikler i „Social-Demokraten“ havde skaffet Bladet Ry et langt Stykke udenfor den særlig socialdemokratiske Kreds.

Vi værdsatte ham som en stilfærdig Kollega, hvis Skrift og Væsen var ligesaa zirlig som hans Stil. Døgnpolitik interesserede ham kun lidt, men **W i i n b l a d** fik ham dog i et enkelt Tilfælde til at skrive en politisk Leder. **C. E.** holdt sig til det literære Omraade, hvor hans Dom aldrig under-

kendtes. Ved sin Omtale af Realismens Forfattere bidrog han til at afdække Tidens sociale Brøst. Han var selv en af hine Basunblæsere, der fik den gamle Romantiks Jerikomure til at falde.

C. E. samlede adskillige unge Kunstnere og Forfattere omkring sig til Debat om Tidens Kulturopgaver. Der var Forfatterne Emanuel Goldstein og W. Norrie, Tegneren Kongstad, Malerne Azor Hansen og Fridolin Johansen m. fl., og de bragte altid Oprør med sig, hvis Dagens Politik bandt den arbejdende Journalist for stærkt til Blækkhuset. Wiinblad blev Centrum i Redaktionens og dens Gæsters improviserede Sammenkomster, var altid klar til at tage Kættre eller Tvivlere under hurtig og velvillig Behandling men kunde pludselig bryde af, naar Journalisten skød op i ham. Saa kom en ledende Artikel om Øjeblikkets brændende Spørgsmaal til Verden, eller Hr. Redaktøren samlede en Masse Udklip af forskellige Blade og beordrede en Medarbejder til at skrive en Artikel.

Jeg fik bogstavelig talt min Ilddaab ved Bladet, da Kristiansborg Slot brændte. Det var den 3. Oktober 1884 tidlig paa Aftenen, at Slotsbrandens Udbrud meddeltes, og sammen med I. I. Ipsen dirigeredes jeg til Brandstedet. Da Flammerne aad sig fra den søndre Side over mod Slottets Hovedfacade, var jeg for mit Vedkommende af den Mening, at Kristiansborg vilde blive Luernes Rov.

Men jeg fik ikke selv Lejlighed til at følge Branden paa hele dens frygtelige Vandring, fordi Redaktionskontoret kaldte til Arbejde. Jeg skrev om den forrige Slotsbrand i 1794, da Kristiansborg blev lagt i Aske, og dermed var hovedsagelig min Opgave løst.

En egen Uhyggestemning hvilede over Land og Folk efter den store Brand, hvis rygende Ruiner var som en Illustration til den politiske Situation. Forfatningskampen tilspidsedes. Rigsdagsoppositionen mod det Estrup'ske Styre brugte sin Bevilgningssmyndighed til at hindre det uparlamentariske Ministeriums Lovgivningsarbejde, men Ministeriet styrede kun saa meget desto stærkere mod et Overklassevælde med Københavns Befæstning som Fane.

Der var i de første Opgangens Aar i Firserne ikke nogen Overflod paa Socialdemokrater, som kunde eller turde paatage sig Agitationens Opgaver. Og i de fleste Tilfælde maatte jeg af Sted til Provinsén. De nyvalgte socialdemokratiske Folketingsmænd H o l m og H ø r d u m vilde man høre alle Vegne, og naar P. K n u d s e n efter vidtløftig Brevveksling stak mig ud som Erstatning, var det ikke altid lige morsomt for de paagældende Parter. Skønt sidst i Tyverne saa jeg meget ungdommelig ud og mødtes straks med nogen Mistro.

Da jeg saaledes en Gang skulde dirigeres til Kalundborg, hvor der var stiftet en Forening med en Skræder B e r g s t r ø m som Formand, var Afta-

len pr. Brev, at jeg skulde kendetegne mig ved at holde et Eksemplar af „Social-Demokraten“ i Haanden og blive staaende paa Perronen til alle Rejsende var gaaet. Det forløb programmæssigt, men da den lille Skræder kom mig paa nært Hold, gik der et Drag af Skuffelse og Fortrydelse over hans Ansigt. Han maalte mig fra Top til Taa, og spurgte derefter med slet skjult Ironi „om det var mig, der skulde tale ved Mødet, om jeg var Journalist M e y e r?“ Det bekræftedes. Skræderen sukkede og sagde: „Naa, ja lad os saa gaa!“ og førte mig til Jernbanehotellets Restavrant hvor der sad nogle Bestyrelsesmedlemmer, som han hviskende indviede i „Skandalen“. Man spurgte mig dernæst medlidende, om jeg var sulten, hvilket bekræftedes, og saa overlodes jeg til mig selv.

Mødet om Eftermiddagen Kl. 4 var stærkt besøgt, og mit Foredrag øvede en saa gunstig Virkning paa Skræder B e r g s t r ø m, at jeg inviteredes til at komme igen en anden Gang.

I 1908, fireogtyve Aar efter mit første Besøg i Kalundborg mødtes jeg med Skræder B e r g s t r ø m paa Chikagos Jernbanestation. Han var lykkelig ved Gensynet med en Partifælle og Landsmand, og vi kom til at tale om gamle Dage.

Ved De, hvad jeg tænkte om Dem, da vi første Gang mødtes?“ spurgte han.

„Ja vel!“ svarede jeg. „De tænkte, at jeg var en stor Dreng, og at Mødet vilde blive en Fiasko“.

Han bad undskyldte, og vi lo begge.

Et lignende Tilfælde med komisk Anstrøg kan nævnes fra Oprettelsen af den socialdemokratiske Partiorganisation i Fredericia 1885. Nuværende Forsvarsminister L. Rasmussen, der den Gang som ung Typograf overværede Mødet, fortæller følgende:

Mødets Dirigent, Peter Dupont nærede stor Ængstelse for Forløbet af dette offentlige Møde, som havde samlet fuldt Hus i Forsamlingsbygningen, og hvor ikke saa faa Højremænd havde indfundet sig. Hans Ængstelse refererede sig til Talerens grønne Ungdom. Hr. Peter Dupont aabnede selv Mødet og blev uden Afstemning valgt som Dirigent. Han gav derefter Ordet til den indbudte Taler, Journalist A. C. Meyer fra København.

Foran Tribunen, hvorfra der taltes, var der en temmelig høj Balustrade. Dupont satte sig paa en Stol, men dukkede saa langt ned, at Balustraden helt skjulte hans Hoved. Saa var han indtil videre fri for at se en Forsamling, som maaske vilde trække paa Skuldrene eller udlé Taleren fra København.

Men efterhaanden som Foredraget gled, begyndte Peter Duponts Hoved at blive synligt for Forsamlingen. Til Slut sad han helt rank, og da Foredraget var forbi, rejste han sig i sin fulde Højde og spurgte næsten udfordrende, „om der var nogen, der ellers ønskede Ordet, for saa kunde de mælde sig hos ham“.

Disse Møder i Provinsen, baade i Købstæder og Landdistrikter, bidrog ikke saa lidt til Oprettelse af Organisationer, som i Tidernes Løb har faaet stor Indflydelse paa den politiske Udvikling. Alene i det første Aar efter Folketingsvalget i 1884 var jeg ude til ca. et Hundrede Møder, fik rig Lejlighed til at kende Naturen og Menneskene men var noget nervøs ved Tanken om, hvorledes jeg vilde klare min store Debut som Taler ved Partiets Grundlovsfest, som 1885 for sidste Gang skulde afholdes ved den slesvigske Sten i Dyrehaven. Nu gjaldt det om at blive slaaet til Ideens Ridder, blive kendt i alle Fag, omtalt i alle Blade.

Jeg skrev min Tale, der skulde handle om „det internationale Princip“, og fjorten Dage før Folkefesten kunde jeg den udenad. Min Kone hørte mig i den. Og saa kom det store Øjeblik, da Festens Dirigent, Folketingsmand H ø r d u m gav mig Ordet.

Foran mig saa jeg den tusindtallige Forsamling, for hvilken jeg skulde aabenbare min Visdom, og som jeg skulde retlede i Kampen for Fred og Fædreland. Krigsminister B a h n s o n havde anvist Københavns Befæstning som Maalet. Jeg unge uprøvede Mand i Storpolitik skulde gaa den stik modsatte Vej. Jeg følte Ansvar, men den Unges Ildhu rev alle Hensyn til Side. Stod der ikke i den Sang, jeg selv havde skrevet til Festen:

Op til Kampen, I Arbejdets Helte,
op at hævne Aartusinders Tvang!

Men alle disse Øjepar, som stirrede mig i Mødederne fra! Aa hvad, jeg havde jo lært Lektien udenad, og det gik helt god de første Par Minuter. Men saa kunde jeg ikke huske Gangen i Fordraget. Lynsnart slog det ned i mig: Hvad nu? Jeg nippede til et Glas Vand og besluttede at tale uden Hensyn til Manuskript. Det gik over al Forventning godt — hvad Bifald angik. Maaske ogsaa et Stykke derud over.

Under Provinsagitationen var det Regel at tilsende Bladet telegrafiske Meddelelser, der fik den fornødne Udstyrelse og gav Besked om Partiets Fremgang udenfor København. De særlig store Møder forbeholdtes stadig H o l m og H ø r d u m og refereredes indgaaende, medens „flyvende“ Agitatorer som den djærve Smed F e r d i n a n d H u r o p, Buldrebasen V. T. H o l s t og jeg maatte levere korte Telegrammer. Et, som H o l s t afsendte fra en Agitationsrejse, havde følgende knappe Ordlyd:

Horsens 1000 Deltagere. Ned med Estrup. Politimester gnaven. Holst leve. Send 40 Kroner.

To store Begivenheder prægede Aaret 1885. Den første var Finansprovisoriet af 1. April. Ved dets Udstedelse var jeg paa Agitation i Østjylland og talte selve Provisorieaftenen i Aarhus sammen med Redaktørerne H a r a l d J e n s e n, Pastor L a u r s e n og E m i l M a r o t t. „Dragonerne holdtes i Beredskab.“

Sammen med Marott havde jeg været paa en større fjorten Dages Tourné til en Række jyske Byer. En Nat sad vi fast i Limfjorden ud for Løgstør og kom en Dag for sent til Nykøbing Mors. Det var for saa vidt et Held, som et af Byens Højremænd lejet Hornorkester, der skulde spille af alle Livsens Kræfter i et Lokale ved Siden af Mødesalen, brændte inde med Musikken. Mødet blev holdt alligevel Dagen efter, indvarslet af Byens Trommeslager.

I Viborg havde vi talt ved et Møde, hvor Forsamlingen i udpræget Grad bestod af Soldater. De fleste af dem indmeldte sig i den nyoprettede socialdemokratiske Forening. Men de maatte rigtignok Dagen derpaa udmælde sig i Følge højere Ordre.

Den anden stor Begivenhed var Lockouten, som Fabrikanterne i Smede- og Maskinfaget etablerede overfor deres Arbejdere. Højrebladet „Avisen“, som bar Hadets Fane i Kampen mod Fagforeninger og Socialdemokrati, foreslog Arbejdsgiverne over hele Landet at kaste deres Arbejdere paa Gaden, og Raadet fulgtes af de københavnske Fabrikanter, da Arbejderne forlangte en Minimalløn af 27 Øre Timen.

Denne Lockout fik politisk Karakter, rettet som den var mod Organisationsretten og mod en Arbejderklasse, der sammen med Liberalismen i København og Venstre paa Landet værgede Befolkningens grundlovsmæssige Frihed. Der afholdtes

en Række Møder i Provinsen, ved hvilke ledende Venstremænd tilsagde Arbejderne Støtte. Den udeblev ikke. En særlig Form for Understøttelse var de Naturalier, Bønderne sendte ind til Hjælp for de Udelukkedes Hjem. P. Knudsen var i stærk Aktivitet med at nedsalte Flæsk, der indkom til Hovedkvarteret i Rømersgade 22. Han følte sig meget stødt, da jeg under et Samvær paa Redaktionskontoret kom med en spøgefuld Bemærkning om „P. Knudsen med Armene i Svinetønden“. Jeg regnede ham virkelig i fuldeste Maal hans Arbejde til Ære.

Under Lockouten, som varede i et halvt Aar og i Understøttelse kostede ca. 250.000 Kr., havde jeg ofte Lejlighed til at lægge et Lod i Vægt-skaalen til Fordel for de Udelukkede. Landboerne var lydhøre overfor Kravet om Organisationsrettens Ukrænkelighed. Og at Arbejderklassen havde valgt et Par Socialdemokrater ind i Folketinget virkede interessant. Det havde de Herrer Højremænd i Hovedstaden godt af! Over Uviljen mod Estrup glemte Bønderne „det røde Spøge“. Ak, dette „Spøge“ eksisterer jo slet ikke. Jeg søgte at gøre mine ærede Tilhørere fra Bondelandet opmærksom paa, at Socialdemokratiet er den ivrigste Forsvarer af Ejendomsretten, altsaa ogsaa af den arbejdende Bondes Ejendomsret. Han troede maaske ikke rigtigt paa mine Ord. Det var hans Fejl. Men han vidste, at der behøvedes

grundlovmæssig Frihed til Værn for Ejendomsretten, og at Estrup havde krænket Grundloven.

Til mine store Minder fra hin Tid hører en Udtur fra Aarhus til Himmelbjærg, hvor Venstrehøvdingen Christen Berg og hans nærstaaende jyske Rigsdagsmænd havde stævnet til Folkemøde. Jeg bragte en Hilsen fra de københavnske Arbejdere, som stod Side om Side med Landbefolkningen i den politiske Kamp. Chr. Berg fikserede bag de skarpe Brillen denne københavnske Udsending. Kunde saadan en Knægt snakke med?

Jeg syntes godt om Chr. Berg og fandt ham overbærende. Men jeg havde da for den Sags Skyld ikke sagt for meget.

Pavserne mellem Slagene ude i Provinsen udfyldtes af journalistisk Arbejde paa Nørregade 5, hvor Seyr Kjeldskov og jeg bl. a. oversatte Revolutionsmanden, gamle Wilhelm Liebknechts „Breve fra Tyskland“. Dernede levede man endnu under Undtagelsesloven. Store Bismarck hist, lille Estrup her! Vi fulgte med spændt Interesse Socialdemokratiets Kamp i Lassalles og Marx' Fædreland. De øvrige Kulturlande stod os — med Urette — meget fjærnere.

Revolverskuddet paa Toldbodvejen.

Da jeg ikke kom paa Vridsløse. — Enfant terrible.

Den 21. Oktober 1885 affyrede Typograf Julius Rasmussen to Revolverskud mod

Konsejlspræsident E s t r u p, da denne vilde gaa ind ad Porten til sin Bopæl, Toldbodvej 26. Den første Kugle prellede af mod en Frakkeknop, den anden gik ind i Porten. E s t r u p tog Attentatet med Ro, Attentatmanden arresteredes.

Men Begivenheden, som hurtigt spredtes over Byen og satte Telegrafene i Bevægelse, vakte voldsomt Røre overalt. Vi sad paa „Social-Demokraten“s Kontor og spejdede hvert Øjeblik mod Gaarden i den Tro, at Politiet kunde komme og standse Bladets Udgivelse under Paaskud af, at J u l i u s R a s m u s s e n var Medlem af Arbejderpartiet og ophidset af „Social-Demokraten“s regeringsfjendtlige Artikler. Det hed sig blandt Medarbejderne, at Forretningsfører H ø r d u m var rejst til Malmø med Pengekassen for at hindre Beslaglæggelse af Bladets Midler.

Men Dagen gik roligt. I p s e n skrev Artikel om Attentatet og gjorde sig lystig over C h r i s t i a n d e n n i e n d e s Telegram til E s t r u p, i hvilket Kongen takker Gud, fordi „Misgæringen mislykkedes, og at De (Estrup) straks derefter har kunnet deltage i et Middagsselskab“.

Det var imidlertid klart, at Begivenheden vilde blive udnyttet imod Oppositionen. Ramme Socialdemokratiet alene, saaledes som det var sket i Tyskland efter H ö d e l s og N o b i l i n g s Attentater paa gamle Kejser W i l h e l m, kunde der jo ikke godt være Tale om. Venstres Mænd og

Blade havde brugt saa voldsomme Udtryk mod Regeringen, at de socialdemokratiske Agitatorer daarligt kunde hamle op med dem.

Folketinget blev opløst, og den 27. Oktober 1885 udstedtes to nye provisoriske Love. Den ene bestemte Oprettelsen af et militært Gendarmerikorps („de lyseblaa“), den anden bemyndigede Justitsministeren til at skaffe ekstraordinær Politihjælp.

Man aandede lidt lettet. Var det dog ikke værre! Men allere den 2. November 1885 kom Justitsminister N e l l e m a n med et provisorisk Tillæg til Straffeloven, hvorefter „den, som i Tale eller Skrift, henvendt til Publikum i Almindelighed eller til Forsamlinger eller iøvrigt paa en den offentlige Ro og Orden faretruende Maade ophidser Klasser eller Dele af Befolkningen til Had eller Forbitrelse eller til Voldsgærninger imod andre Klasser eller Dele af den, straffes med Fængsel.“

Nu havde en Agitator de bedste Udsigter til at komme „i Spjældet“. Jeg blev da ogsaa første Gang tiltalt for Udgivelsen af en Sangbog og ved Kriminalretten idømt 14 Dages simpelt Fængsel, skønt jeg overfor Assessoren i den paagældende Kriminalret havde paavist, at de fleste af de ophidsende Sange var skrevet af C a r l P l o u g, Oprørsmand i Fyrerne, Højre-Landsthingsmand i Firserne. Det kan være nok at citere nogle Linjer fra en af P l o u g s ophidsende Sange:

Henover Tidens Hav der gaar
 en Dønning død,
 ved Styret Vold og Vilkaar staar,
 og Sandhed lider slette Kaar
 og Frihed Nød.

Ordene passede jo næsten som Fod i Hose til den *Estrupske* Periode. Men dem bl. a. blev jeg altsaa dømt for. Værre var det, at hele Oplaget af Sangbøgerne konfiskeredes. Det var et stort økonomisk Tab for baade mig og Bogtrykker *Victor Petersen*. Men Dommen blev appelleret, og den liberale Politiker Højesteretssagfører *Octavius Hansen* førte Sagen. Dyb Alvor beherskede Dommerne under Oplæsningen af Digtene, idet Aktor dog undgik *Carl Ploug*. De høje Dommere bevarede deres Alvor til det Øjeblik, da Aktor som Bevis paa Sangbogens Hjemfalden under Straffeprovisoriet citerede et Vers:

Gamle *Estrup* laa
 uden Dyne paa,
 og han selv nok ska'
 ha' den sparket a',
 da den gamle Strik
 ingen Penge fik
 og den provisoriske begik.

Da lo de høje Dommere. Og naar Højesteret lær — i al Fald i politiske Sager — er der Haab for den Anklagede. Jeg blev frikendt, og ca. 3000

Sangbøger, som var oplagret i Domhusets „Tivolii“, kørtes i Triumf til Rømersgade 22. De gik af som varmt Brød for 1 Kr. pr. Styk, og Bogtrykker m. fl. fik deres Penge.

Om hele denne politiske Periode er der fortalt udførligt i C. E. Jensens og Borgbjergs „Socialdemokratiets Aarhundrede“, i S. Wiskingens „Grundtræk af vor Forfatnings Historie gennem Tiderne“ og andre Værker. Jeg skal blot fortælle, at min Agitation kun har indbragt mig 5 Dages Vand og Brød, hvilket dog var Konvertering af en Bøde paa 200 Kr. for Fornærmelse mod Redaktør D a m k i e r i Rudkøbing. Vi havde diskuteret Politik ved et offentligt Møde der i Byen. Mødet endte med Vedtagelse af en Resolution imod det E str u p s k e Styre, men Hr. D a m k i e r sendte „Nationaltidende“ et Telegram, i hvilket Mødet udtrykte sin Anerkendelse af Hr. E s t r u p s Politik. Dette stemplede jeg som løgnagtigt og uhæderligt og blev dømt. Men jeg tog altsaa de 5 Dages Vand og Brød i Kristianshavns Fængsel. Fra min Celle var der Udsigt til „Manden paa Frelserens Kirke“. Det var lykkedes mig at smugle en Stump Blyant og noget hvidt Papir ind i Cellen. Jeg tegnede et Dambræt paa Papiret og lavede Brikker af Rugbrødet. Saa spillede jeg Dam med mig selv og morede mig over min Kontrapart, naar Fæet gjorde et galt Træk.

Paa den Maade fik man noget af Tiden til at glide. Hvad Forplejningen angaar, var den jo gan-

ske vist saa ensformig, at man havde ondt ved at skelne mellem Frokost, Middag og Aftensmad. Der skulde under alle Omstændigheder nogen Fantasi til. Vanskeligere var det at holde Varmen, men det lykkedes dog nogenlunde ved at gøre Gymnastik i Cellen. Vand- og Brødstraf kan have farlige Virkninger for Fordøjelsen. Jeg fik af en Fængselsbetjent det Raad at leve nogle Dage ved Mælkemad, naar jeg var løsladt. Men da jeg kom hjem, stod Middagen paa Æblesuppe og Hestebøf. Disse Livretter lod jeg vederfares fuld Retfærdighed og slap godt over det.

Naa, hvad —, den Smule Fængsel paa Kristianshavn er ikke værd at tale om. Men næste Gang var den lige ved at staa paa Vridsløse. Ved en Folkefest paa Fælleden den 5. Juni 1888 talte jeg om Socialismen. I „Social-Demokraten“s Referat af Talen hed det:

„Fattigdommen vil først forsvinde, naar Socialismen drejer Halsen om paa den. Hidtil er der kun ført Gurillakrig, men det kan ikke vedblive i Længden, og kommer der en international social Revolution, vil Blodet komme over Udbytterne og deres Gærninger.“

„Avisen“ var straks paa Færde og udlagde disse Ord som oprørsk Tale, der i høj Grad burde rammes af Straffeprovisoriet. Der fulgte en Tilsigelse om at møde paa Domhuset, hvor en yngre Lovens Haandhæver optog et foreløbigt Forhør. Han vilde gærne vide, hvad jeg havde ment med

en „social Revolution“. Da jeg i det paagældende Tidsrum var ivrig Theoretiker, gav jeg Manden et Kursus i M a r x'sk Socialisme. Han skrev og rettede, slettede og svedte og var formodentlig lige klog. Det var for saa vidt ogsaa ligegyldigt, for jeg blev tiltalt og ventede en Dom for oprørsk Tale. Men i Anledning af Kong Christian den niendes 70 Aars Dag og 100 Aars Dagen for Stavnsbaandets Løsning ophævedes Straffeprovisoriet, Tiltalen faldt væk, og jeg gik i Tivoli, som i hin Sommer var indlemmet i den store nordiske Udstilling.

Allerede Aaret forud, da der var udskrevet nye Valg til Folketinget, udpegedes jeg som Kandidat i 8. Kreds (Nyboder). Jeg ønskede ingen Kandidatur, hverken i 8. Kreds eller andet Steds, en Særhed som bundede noget i min Uvilje overfor Socialdemokratiets politiske Alliance med Venstre. Som Følge af den dagældende Valglov maatte de to Partier snakke sig til Rette med hinanden om Opstilling af Rigsdagskandidater, og hver Gang Socialdemokratiets Ledelse foretog sig noget, som berørte de to Partiers indbyrdes Stilling, skulde der tages Hensyn. Jeg havde opfundet Sætningen „Hvad vil Venstre sige“? Den brugtes ironisk af Redaktionens yngre Elementer, naar en eller anden i Tale eller Skrift havde slaaet lidt til de politiske Skagler. P. K n u d s e n var efter os. Han holdt strengt paa det politiske Samarbejde i Valg-

tider, og han havde praktisk talt Ret som Sagerne laa.

Da jeg nægtede at lade mig opstille, sammenkaldtes et Partimøde i Rømersgade. Hørdum belyste i milde Ord min Stædighed og henstillede at der straks stemtes om min Opstilling i 8. Kreds. Det skete omgaaende og Vedtagelsen var ensstemmig.

Jeg var altsaa Folketingskandidat og holdt et Par Vælgermøder, ved hvilke min Kandidatur støttedes af Redaktørerne Secher og Witzansky. Og saa kom den vigtige Dag, da jeg i det gamle Husarernes Ridehus i Grønningen traadte frem paa den store Tribune forat krydse en Klinge med Hs. Excellence, Marineminister Ravn.

Som ganske ung Mand havde jeg en Nat drømt, at jeg stod paa en stor Platform for at tale til en Folkeforsamling. Og i det Øjeblik, den myndige Leder af Valghandlingen i 8. Kreds, Kommandør Carstensen gav mig Ordet og jeg stod Ansigt til Ansigt med Vælgerfolket, randt Drømmen mig i Hu. Jeg tog den til Efterretning og anstillede et flygtigt Skøn over mine ærede Tilhørere. Hvilken prægtig Kæmpebuket af vejrbidte Sølulke og andre Nyboders Skæggebasser!

Jeg kom straks ud i høj Sø. Førend jeg endnu havde opløftet min milde Røst, kom der Tilraab fra flere Sider:

„Sikken en Knægt“!

„Han har jo ikke en Gang Valgret“!

Og saa videre.

Jeg tillod mig at oplyse de ærede Vælgere om, at jeg var henved 29 Aar gammel og altsaa i Henhold til den Grundlov (Valglov), som Højre elskede saa inderligt, var berettiget til at stille mig. Saa blev der tilpas Ro, men det varede ikke længe. Som et Bevis paa Højres Magtmisbrug anførte jeg bl. a., at man paa Holmen havde nægtet socialdemokratiske Arbejdere Hæderstegnet for 25 Aars tro Tjeneste.

Længer kom jeg ikke. Et frygtelig Uvejr brød løs. Folkehavet var i den voldsomste Bevægelse, saa Ulkene havde ondt ved at holde Balancen.

„Det er Løgn“! raabtes der. „Ned med ham! Smid ham ud“!

Forgæves prøvede jeg at besværges Stormen. Man vilde ikke høre mere af den Valgtale. Kommandør C a r s t e n s e n tog til Dirigentklokken. Forgæves.

„De maa hellere træde tilbage,“ sagde han, og jeg syntes at kunne se et Glimt af Fryd i hans Øjne.

Men saa skete der det, som i hine Dage var voveligt for en Arbejder i det Offentliges Tjeneste. Baadebygger O l s e n, en lille sympatisk Mand og trofast Partifælle, gik hen til Kommandøren og bad om Tilladelse til at rette et Par Ord til Forsamlingen, hvorved han var sikker paa at kunne skaffe Ro.

„Det kan ikke tillades, og det kan heller ikke nytte noget,“ lød Svaret. „Folk er jo rasende.“

Men Baadebygger O l s e n gav ikke tabt og fik Lov til at fremsætte en kort Bemærkning.

Og under aandeløs Stilhed i Forsamlingen sagde han med rolig og klar Stemme:

„Naar A. C. Meyer har udtalt, at der er Tilfælde, hvor man har nægtet socialdemokratiske Arbejdere Hæderstegnet, har han denne Oplysning fra mig, og den er sand.“

Det var Ord, som gjorde Virkning. Jeg fuldførte min Valgtale.

Men der var En, som ikke faldt til Ro, og det var Marineminister R a v n. Efter O l s e n s Ord gik han op og ned ad Tribunen. Den ellers saa godmodige lille Mand var stærkt ophidset.

„Det skal han faa betalt“! hvædede han.

Men da Valghandlingen var forbi, vekslede jeg et Par Ord med den vrede Ekscellence og bad ham betænke, at Baadebyggeren, Arbejderen i Flaadens Tjeneste, havde vist sig som en modig Mand, hvad en Marineminister og Admiral burde respektere. Jeg henstillede, at O l s e n fik Lov at blive i sin Plads.

Min højtærede Modkandidat smagte lidt paa det.

„Vel“, sagde han. „Olsen bliver ikke afskediget. Men han har i høj Grad forsét sig.“

Derved blev det.

Valgets Resultat var, at jeg fik 540 Stemmer,

Marineministeren 1470. Men Mestre og andre Foresatte sad rigtignok ogsaa og kontrollerede Stemmeafgivningen.

Efter kun faa Aars Virke i Arbejderklassens Tjeneste var jeg kommen frem i Førernes Række, valgt som Medlem af Partiets Hovedbestyrelse og opstillet som Folketingskandidat. Men mine Interesser pegede ingenlunde mod noget Førerskab. Jeg var Agitator med Fribytterens bristende Evne eller Ulyst til at underkaste sig, en politisk Sphane, som satte Kursen efter skiftende Oplevelser. Men tro mod Sagen. Er der Tale om Krigshelte, sætter jeg Søren Norby højere end baade Niels Juel og Tordenskjold. En Pirat og dog sin Konge tro!

I Anledning af Valget i 8. Kreds havde min udmærkede Chef, Redaktør Wiinblad skrevet en Artikel, i hvilken hans unge Medarbejder karakteriseredes paa følgende Maade:

Man kommer til at tænke paa, at saaledes maa de have set ud, Barrikadekæmperne i Paris, naar de med Geværet i Armen og Ansigtet sværtet af Krudtrøg, glødende af Begejstring, med opspilede Næsebor og flagrende Haar opildnede deres Kampfæller for den Sag, de tjente. Den ydre Staffage mangler hos Meyer, Personligheden er den samme.

Han er først og fremmest Agitator, en udmærket Agitator. Rundt om i Landet, ligefra Vesterhavets Klitter til den yderste Spids mod Øst, overalt har han drevet Socialismens Kile ind i Samfundet møre Ved. Mangfoldige Steder har han begyndt paa bar

Bund, har taget fat hvor Uvidenheden, Bornethed og Forknythed stod op om ham som en Mur. Og han har ikke rastet, før han havde revet dem med sig, faaet dem til at lukke Øjne og Øren op til de saa, at der var Lysning forude, dér hvor han pegede frem ad Vejen.“

En Mand med et saadant offentligt Skudsmaal undgaar naturligvis ikke Partigenvordigheder. Jeg havde stundom Indtryk af, at man iagttog mig med en vis Mistænksomhed. Var jeg mon ikke en ung Ærgærrighed, som vilde albue mig frem til Førstepladsen? Uden egen Skyld havde jeg paadraget mig P. H o l m s Uvilje. Efter Folkefesten den 5. Juni 1888 havde H e n r i k C a v l i n g skrevet nogle Linjer i „Politiken“, i hvilke han drog Sammenligning mellem P. H o l m og mig som Folketalere. Der stod, at Hr. M e y e r „er vistnok for Tiden den Mand, Arbejderne hører paa med størst Fornøjelse.“ Det skulde C a v l i n g aldrig have skrevet, thi det krænkede P e t e r H o l m, der havde sin Forfængelighed ligesom alle andre Mennesker. Han var ubestridelig Partiets mægtigste Mand i hin Tid, genvalgt i 1887, da Højre fik Revanche for Nederlaget i 1884, og Socialdemokratiets eneste Repræsentant paa Rigsdagen i Perioden 1887—90. Den lille, lidt svære, men smukke Mand med det sorte Skæg og dito Haarfylde gjorde et godt Indtryk, naar han var i Stemning, og ved Folkemødet virkede hans flammende Pathos stærkt paa Tilhørernes Sind. Men ofte, naar han

kom til Bestyrelsesmøderne i Socialdemokratisk Forbund forekom han mig som en mørk Tordensky, der sejlede ind over min Frejdigheds blaa Himmel.

Retfærdighed byder mig at sige, at hans Uvilje mod mig bundede dybere end i Referatet fra Fælleden og havde sin Berettigelse. Jeg var for egenartet, noget partistridig, et en f a n t t e r r i b l e, der stundom voldte Vanskeligheder baade indad- og udadtil.

Men jeg var særdeles brugbar som Agitator, og Agitationen var min Lyst. Høj Himmel, Horizont og Studie af Menneskesind. Her var Nomadens Ætling i sit Es. Og paa én Gang Taler, Vandringsmand og Korrespondent.

Jeg gengiver her et Referat fra en Jyllandstourné. Det maler Tiden og Manden, som de var.

En Vandring i Vestlandet.

De Bøvling Bønder.

Hvorledes en socialdemokratisk Agitator har kunnet finde Vejen aaben til et af de vestlige Sogne i Jylland mellem Heden og Havet?

O, intet er simplere! Ved Tusinder af Traade trækkes Socialismen henover Landet. Bondesønner henter f. Eks. „de revolutionære Ideer“ under Studeringer i København; de ønsker at præsentere Sagen for Hjemlandet og vips — den Estrupske Stats Jernbane befordrer den københavnske Agitator til Pladsen!

Bøvling Sogn med sine 8 a 9 Hundrede Mennesker

kendtskabet bliver til gensidig Fornøjelse; Sognebebo-gælder for Jyllands bedst oplyste, og da Venstretale og „folkelige Foredrag“ i Længden bliver for tarvelig en Kost, har Socialisten let ved at finde Gehør. Beboerne griber den bagvaskede Lære med velvillig Interesse og Forstaaelse; Socialisten ser et Stykke Folkeliv, som giver ham Anledning til at beskæftige sig med hidtil halvvejs ukendte og ofte miskendte Bondeforhold.

Bøvlingerne har bl. a. en Scavenius'k Kirke, en Valgmenighedskirke, en Friskole og et Andelsmejeri. Det sidste lader sig let bringe i Overensstemmelse med Socialismen, og det forstaar en Bøvlingbonde godt nok, naar han kan sige: „Ved do hva', a tinker vi anner har osse vor Socialisme i æ Goer dæhr!“ Og hvad nu det religiøse Liv angaar, maa det erkendes, at den grundtvigianske Valgmenighed, som tæller omtrent Halvdelen af Sognets Sjæle, har gennemført Socialismens programmæssige Fordring om Religionen som Privatsag, idet den selv maa lønne sin Præst.

Den ejendommelige, frisindede Kristendom, Grundtvigianerne hylder paa mange Steder i Landet, har ofte et strængt asketisk eller venstrepolitisk Præg. Ikke saa i Bøvling i al Fald. Man mærker kun, at man her har at gøre med frisindede Folk, som ikke ønsker uvedkommende Indblanding i deres frie Aandsliv. Og da man intet Steds i Verden kan leve uden Brydninger, har de gamle og de unge Bøvlinger lagt sig lidt ud med hinanden i Spørgsmaalet om, hvem der skal føre an.

Grundtvigianerne vil have Ret til at vælge Lærerkæfterne, fordi det er dem om at gøre, at der bestaar et virkeligt Tillidsforhold mellem Hjemmet og Skolen. De stiller denne Fordring ved Siden af, ja maaske endogsoo over Fordringen om Skolens Forpligtelser til at skaffe de fattige Børn en ligesaa stor Uddannelse som de Riges. Socialdemokratiet fastholder Statens Forpligtelse til at bygge Skoler og udstyre dem med alt Materiel, men Befolkningen faar Indflydelse paa Valget af Lærerne. Grundtvigianerne gaar saa meget hellere med til denne Ordning, som det baade i Bøvling og andre Steder er temmelig besværligt for de skattebetyngede Kommunemedlemmer at afse nok til at faa en virkelig tidssvarende Friskole. Ikke at tale om Læreren, som maa slide sig igennem med 600 Kr. aarlig.

En Proletarkoloni.

Vi tager en Tur til Thorsminde, en lille Fiskerlandsby paa Grænsen af Nissum Fjord og Vesterhavet. I en fladbundet Sejlbaad krydses der over Fjorden. Men Stranden er saa lav, at Baaden ikke kan lægge til, og saa faar man sig paa den Bøvling-Uhrmagers Ryg en Ridetur gennem en halv Snes Alen Vand, før man atter har fast Grund under Fødderne.

En god Fjerdingvej over Sandmarker til man naar Thorsminde giver Anledning til at studere Egnen. Til venstre Fjorden, til højre Klitterne, hine Vesterhavsbanker, hvis Vegetation væsentlig kun er Marehalm og Graaris. Disse sidste er lavstammede Buske,

Sandegnens Skove, der om Vinteren afgiver et brugbart Brændselmateriale i Hytterne. Dyreverdenen repræsenteres af Faareflokke, der søger sig det sparsomme Græs i Klitterne og endda mod Lovens Bogstav. Faareejerne bliver hvert Aar mulkterede — for et Syns Skyld —, og Faarene græsser saa videre. Til venstre er der store, men magre Græsgange, Koloniens Fælleseje, hvor Kørerne frister Tilværelsen, indtil Vinteren og Havstormene jager dem ind. Det skal dog gaa haardt til for en Thorsmindebeboer, om han skal tage Dyrene ind, thi Hytterne har ikke Staldrum; men til Tider kan det hændes, at en Ko eller et Par Faar anbringes ved Ildstedet i en Hytte i umiddelbart Naboskab til kravlende og legende Smaaunger.

Hytterne er omkring en Snes i Tal. Tænk Dem en saadan Hytte! Knap en Snes Kvadratalen Rum med det tarveligste Bohave, hvorom fire lave Lervægge danner Ramme om Straataget. Fattig og forpint som den omgivende Natur ser det ud i denne Koloni, der lever adskilt fra hele den lovpriste Kultur. Kun Telefontraadene fra Lemvig vidner om Forbindelse med det nittende Aarhundrede. Ellers ser man kun de skæve, klinede Vægge, Straataget, et Par smaa Vinduer i Gavlene, ingen Haandværksvirksomhed uden den, som besørages for Fiskerne af Koloniens Baadebygger. Ingen Jorddyrkning uden den, som i en af Lyngtorv gærdet Sandhave formaar at skaffe en Smule Køkkenurter til Hytterne, og saa endda kun ved Paapasselighed og flittig Anvendelse af Kogødningen.

Thorsmindefiskerne bygger og tømrer selv deres

Huse og besørger alle Koloniens Fornødenheder i materiel og aandelig Retning. Man forstaaer, at dette bliver dem en uafviselig Pligt, naar de f. Eks. har halvanden Mil til den nærmeste Købmand og Bager, fra hvem Fiskerbaadene maa besørge Omsætningen til eget Behov. Og ligesaa langt har de Thorsmindefolk omtrent til Vorherres jordiske Forvaltere, Præsterne, og til Politimyndighederne. Kolonien savner dog ligesaa lidt Præst og Politi som den savner stedlig Produktion og Omsætning. En Gang imellem kigger en Præst over af sig selv, men Politiet kommer kun, naar Fiskernæverne alene ikke har kunnet klare „Rets-spørgsmaalet“.

Befolkningen lever af Fiskeri, som til Tider giver ganske godt Udbytte. Et halvt Hundrede Kroner pr. Mand for én Nat er ikke sjældent, men disse Penge for den gode Tid skal saa slaa til for hele Aaret. Det er væsentligst Aalefangsten i Fjordene, som lønner sig. Havfiskeriet er tarveligere.

Som Beskytter mod Oversvømmelser af det Nissum Fjord omgivende lave Land blev der for flere Aar tilbage bygget et anseligt Sluseværk til flere Hundredetusinde Kroner. Mod dette Sluseværks selvlukkende Porte bryder Vesterhavet nu forgæves sine Bølger; Egnen er sikret. Men Opgaven: At tørlægge Fjorden bør ligge til Efterkommerne. Estrups Stat har ikke Penge til slige Foretagender, selv om Tørlægningen vilde give den næste Generation fortrinlige Græsmarker og gøre Ejendommenes Værdi mindst en halv Gang større end nu.

Sluseværket har sin Inspektør, som tillige staar for Redningsvæsen og Strandforhold i denne Egn. Han er Koloniens Konge og bor elegant sammenlignet med Fiskerne.

Til Møde.

Vestlandets Bønder, hvis Flertal har Bergs „Lemvig Folkeblad“ til stedligt Organ, behøver kun ét Avertissement om Mødet. Resten besørger den mundtlige Overlevering.

Mellem Mejeriet og Valgmenighedskirken ligger Forsamlingshuset, en rummelig Træbygning med Skifertag. Salen anvendes foruden ved folkelige Møder tillige til Gymnastik, Fægteøvelser etc. og er kort sagt Centralpunktet for al demokratisk Idræt og Folkeoplysning.

Klokken er 6½. Landsbydoktorens Karl har indtaget sin Stilling som Kontrollør ved Indgangsdøren, og Besøget tager til. Gamle og Unge, Mænd og Kvinder stiller sig an med deres folkelige Sangbøger under Armene, ret som til en Prædiken, hvor Sang skal indlede og slutte Kirkestævnet. Imens stikker man Hovederne sammen, og nysgerrige Blikke fæstes paa den københavnske Socialist, da han indtager sit Sæde i Salens Forgrund.

Ungdomsforeningens Formand, Skomager J e n s e n, stiger op paa den Enspænders Talerstol, byder de to Hundrede Tilstedeværende Velkommen og opfordrer til at synge B j ø r n s o n s „Løft dit Hoved, Du raske Gut“. Intet Landmøde uden Sang. Det præges af en

Alvor, som den maa findes, hvor en umild Natur, en indadvendt Livsbetragtning og afholdende Levemaade behersker Stemningen.

Saa faar den fremmede Taler Ordet. Han begynder med at gendrive de Løgne, man har hæftet til Socialismen og drager nu Træk paa Træk frem fra hin Verden, hvor Nøden har tætnet sig til Jammer og Usselhed. Han viser, hvorledes andre Kræfter rører sig under hele den polerte Elendighed, hvorledes Kærlighed til Næsten i Forening med videnskabelig Forskning og mekaniske Kræfter vil omskabe hele det Liv, der synes os som stillestaaende. Og sluttelig præsenterer han de socialdemokratiske Theorier saaledes som Millioner af Arbejdere og Smaafolk har lært at forstaa dem og kæmpe for dem.

Foredragsholderen har endt. Der høres ikke et Bifaldsraab, men det, der er talt, er opfanget, forstaaet og tilegnet. Skomageren stiller Spørgsmaal og retter Indvendinger. Det forhøjer Interessen for Mødet, thi Svarene faar øjensynlig adskillige Betænkeligheder hos Tilhørerne til at svinde. Af de øvrige Talere bør fremhæves en gammel Gaardmand, som viser Faren ved Hypoteklaanenes Indtrængen i Landbruget og paapeger det uretfærdige Beskatningssystem, hvorunder de intet — eller lidet Ejende maa bøje sig.

Mødet hæves efter Afsyngelsen af en af Drachmanns Kærnesange.

Dagen efter taler hele Bøvling om Mødet, Socialismen, Taleren — — —

— — — — —

Hver Landsbyegn har sin Forening. Her er en Venstrevælger- dér en Ungdoms- hist en Foredragsforening. Vi tager en Tur til Stationsbyen Vemb, hvor en saadan Foredragsforening har ønsket et Møde med socialistisk Dagsorden. Der kommer en mindre Kreds, hvoraf de fleste har gaaet paa Højskole, og Formanden, Lærer S a n d, tager en Tørn med den socialdemokratiske Taler. I Venskabelighed og til Forsamlingens Tilfredshed føres denne Diskussion om Livets største Spørgsmaal, og Socialismen har atter brudt Modstand, spredt Tvivl, vundet Venner.

Manden i den blaa Kappe.

Jeg tænker ved denne Overskrift ikke paa Gendarmerne, af hvilke Jyllands Vesteregn slevfølgelig ogsaa har faaet deres Part. Nej, Manden i den blaa Kappe er Vesterhavet, Jyllands revolutionære Naturkraft.

I stærk Blæst og under Regnbyger kørte vi fra Bøvling ad Landevejen til Bovbjerg, forbi Marker af usædvanlig god Jordbonitet. Paa nogle Steder stod Kornet endnu — midt i Oktober — ude i Hæs, ventende paa tørt Blæsevejr; andre Steder var Pløjningen i fuld Gang.

Endelig dukker Havet frem bag lave Skrænter, medens vi nærmer os Bovbjerg Fyr. Og efter et kort Ophold paa Gæstgiveriet mellem Landsbyen Ferring og Fyret begynder Udflugten langs Bovbjergs Kam med Vesterhavets Oprør over 100 Fod nede.

Brølende og fnysende vælter Bølgerne sig mod Landet, skyller Fod for Fod væk og skaber Jordskred

og Sænkninger med farlige, græsbevoksede Skrænter, som et Fodtrin kunde løsne fra Bjerget, om man vovede sig ud ved Randen. Havet har i det sidste Aar taget ca. 5 Alen væk af Kysten og nærmer sig truende Fyrtaarnet. Vé de Skibe, som kommer hertil i Uvejrl! Deres Skæbne vil blive lig den, der ramte det tyske Jernskib, som nu ligger med sin Forstavn op over Havfladen. De stivnakkede Bølger slaar rasende Panden mod dens Sider, og Stormen bærer Metallets Klang ind over Højdedraget. Her rundt om ligger Levninger af de fordums Sejlere, som gik stolte fra Hjemmet for at sønderslides af Vestervovv. Masterester, Tovværk, Ankere og hist en Skibskiste, som maaske har tilhørt en fattig Matros, hvis gamle Moder nu hinsides Vesterhavet sukker over Tabet af en Forsørger.

Ca. 400 Alen fra Skrænterne ligger Fyrtaarnet, en rund, af røde Mursten opført Bygning, omtrent saa høj som Rundetaarn. Forinden Opstigningen anmodes man i Henhold til „Ministeriets Ønske“ at notere sig i en Fremmedbog, i hvilken Hs. Excellence Marine-ministeren er opført som første Besøgende. „Social-Demokraten“s Korrespondent noterer Hs. Excellences Modkandidat ved Valget i Københavns 8. Kreds.

Selve Fyrets Lysstyrke opnaas ved 4 kolossale Lamper indenfor slebne Glasprismer. Hvert Blus fremstilles af dobbelt Væge og 4 Kroners Lampeglass, som vaadbenede Fluor hyppigt faar til at springe paa Statens Regning.

Fyrtaarnets Inventar er leveret af et fransk Firma.

Murerarbejdet af et tysk. Det franske Arbejde er godt, det tyske sløjt. Den ministerielle Økonomi viser sig her i morske Sten og Utætheder i Taarnet, hvorved Vandet siver ind i Spandevs. Efter danske Arbejders Arbejdsløshed ved ministeriel Licitation følger en halvvejs faldefærdig Bygning. Det er uvist, hvad der først vil gøre en Ende paa Taarnet: „Manden i den blaa Kappe“ eller det slette Materiel.

Det interessanteste Strøg paa hele Turen er uimodsigeligt Digerne fra Ferring og Egnen nordpaa med dens Høfder (Bølgebrydere). For at hindre Bølgernes Omvæltningstendenser har man rammet Pæle ned i Havbunden og opfyldt Mellemrummene med kolossale Granitblokke og Stendynger, der buer sig ned mod Siderne og skraaner ud mod Havet. Hver Høfde er vel omtrent en halv Snes Alen bred og ca. 200 Fod lang. Skønt Afstanden fra Høfde til Høfde udgør flere Hundrede Fod, er det dog muligt at bryde Bølgernes Stormkolonne. Den piskes ind over Høfden, men naaer kun som Skum op mod Strandkanten. Stormen hvirvler Skummasserne op i Højden, hvor de blander deres Flugt med de skrigende Maagers.

Mennesket kan byde Naturen Trods, men den moderne Stat anvender kun lidt i Kampen mod „fjendtlige Kræfter“. Ved Ferring, hvor der kun er 18 Fod høje Diger, vil en Stormflod kunne bringe Død og Ulykke over Egnen i en uberegnelig Omkreds. Vrangvilje fra den lokale Ingeniør og ministeriel Ligegyldighed er en eventuel Stormflods Allierede, mod hvilke Ferringboernes Andragender ikke vejer op. Men hvad — et Mi-

nisterium som Estrups har nok andre Opgaver end at værne Landet mod dets eneste farlige Fjender: en raa Natur og sociale Misforhold. Ministeriet bygger sine Høfder omkring København.

Afsked.

Endnu kun en Tur til Lemvig, den af Bakker skjulte By, fra hvilke H. P. Holsts „Bonden fra Lemvig“ fik de svenske Ryttere til at forsvinde i Dybet. Lemvig ligger smukt ved Limfjorden og er en proper By med mange konservative Klubbrødre. Men Socialdemokraten skaffer sig endda Ørenlyd ved et offentligt Møde og lægger Frø for en spirende Arbejderbevægelse.

For tredie Gang er jeg her sammen med en Gaardmand, som har fulgt med fra Møde til Møde i Vestlandet. Og Kl. 9, da Forsamlingen opløser sig, tager han og et Par andre fra Bøvlingegnen en Fodtur paa 2 Mil for at naa deres Hjem. Det er Storm og Ruskvejr ude. Men hvad skulde det gøre en Vestbonde, særlig efter noget saa oplivende som et Socialismøde i Købstaden!

Afskeden med Vestlandet er en Fodtur langs Limfjorden til Stationsbyen Humlum. Og saa direkte tilbage fra Naturen til Kulturen, Storbyens straalende og dog saa ængstende „Civilisation.“

Arbejdet paa Redaktionskontoret havde selvfølgelig ogsaa sin Interesse for Partigængerens. Her behandlede Problemer, Programpunkter og Verdenspolitik. Nu og da røg P h o s p h o r o s ud

med et Digt for i næste Øjeblik at skrive om en Gadeulykke eller fare af Sted til Domhuset som Reporter. Og saa om Aftenen til Møde i en Fag- eller Vælgerforening, hvor man ofte kom for sent, fordi *W i i n b l a d* først skulde have Manuskript leveret. Han var en storartet Redaktør og Politiker men først og fremmest Redaktør.

Der kom i Slutningen af Firserne en Periode med Uro i Partibevægelsen. De to marxistiske Theoretikere *Gerson Trier* og *Nikolaj Petersen* vendte hjem fra Udlandet og var højst utilfredse med Socialdemokratiet, dette „reformsøgende“ Parti. Selvfølgelig var de to Mænd „revolutionære“ og dannede Skole, til Slut endogsaa et Parti og et Blad, „*Arbejderen*“. Man mente vel visse Steder, at jeg skulde have meldt mig som Vaabendrager for den nye Retning, fordi jeg gjaldt for at være mere rødglødende end andre Partifæller og sympatiserede med de Revolutionære. Det passede ikke, men jeg kom ikke til at staa i noget bedre Lys, da der skulde udpeges Repræsentanter til den internationale Arbejderkongres i Paris i 1889. Efter Afholdelse af to Partimøder i Rømersgade valgtes jeg og den „revolutionære“ Billedskærer *Peter Christensen*. Det gjorde mig oprigtig ondt, at *P. Knudsen* ikke kom med. Grunden hertil var, at han straks, da Indbydelse til Kongresdeltagelse forelaa fra to Hold i Paris, Marxisterne og Possibilisterne, kæmpede ivrigt for, at disse to sociali-

stiske Afskygninger burde samles til Afholdelse af kun én Kongres. Men P. Knudsen's gode Tanke vandt ikke Anklang i Paris, og da det endelige Valg af danske Delegerede foregik, fastholdtes Valget af P. Christensen og mig.

Om Pariserbesøget vil det være nok at mælde, at den store Stads historiske Minder tiltrak mig mest. Jeg var ved Kommunardernes Mur paa Kirkegaarden Pêre Lachaise og dansede paa Hotel de Ville Carmagnolen sammen med gamle Barrikadekæmpere. Den 14. Juli, 100 Aars Dagen for Stormen paa Bastillen, var der imponerende Folkefest i Seinestaden. Jeg gik og drømte mig 100 Aar tilbage, til Camille Desmoulins og Babeuf's Tid.

Peter — eller som han efter tidligere Tids længere Ophold i Paris kaldte sig — Pierre Christensen var en svær og noget magelig anlagt Herre, som ikke flyttede sine Ben alt for rask. Det ærgrede mig, som gjerne vilde set det mest mulige af Paris i de 10—12 Dage, der var til Raadighed. Og lidt irriteret sagde jeg en Dag til ham:

„Jeg kan ikke forstaa, at de er Revolutionsmand, Pierre Christensen, for de var sgu bleven skudt længe før De var kommen op paa en Barrikade“!

Den anden, langt betydeligere „Revolutionære“, Nicolaj Petersen, som ogsaa var i Paris, valgt som Delegeret af sine Meningsfæller, havde jeg en anden Gang en Samtale med, da vi

sad paa en Pariserkafé. Jeg foreholdt ham hans mørke Livsanskuelse, og han svarede:

„Jeg er Opfostringshusdreng og har fra Barn af kun haft Grund til at føle mig som en Paria. Derfor hader jeg dette Samfund“!

Havde jeg mon ikke i nogen Grad haft Grund til at dele dette Had? Men det har jeg ikke kunnet. Hadets (og Misundelsens) Politik er den sletteste af alle. Alligevel — jeg tør ikke dømmе ham. Jeg havde jo haft en god og opofrende Moder.

Skønt det ikke i disse Erindringer kan være Opgaven at gaa nærmere ind paa Marxist-Kongressens Arbejde, føler jeg Trang til at notere, at den vedtog 1. Maj Demonstrationen for den 8 Timers Arbejdsdag, det første store Skridt til international Forstaaelse og Lovgivning. Det skete dog først efterat nogle larmende og voldsomt gestikulerende franske Anarkister bogstavelig talt var smidt ud — af et Par kæmpestore Tyskere.

I Spørgsmaalet om Socialdemokratiets Stilling til andre Partier (Valgalliance) undlod vi to danske Delegerede at stemme, fordi vi gik ud fra, at Venstre og Arbejderpartiet i Danmark af Hensyn til den gældende Valglov nødvendigvis maatte staa i Samarbejde for at slaa Højre, den fælles Modstander.

Vor Stilling til denne Sag gav efter Hjemkomsten fra Paris Anledning til, at „Social-Demokraten“ i et Par Artikler kritiserede Standpunktet „stemmer ikke“, skønt et Partimøde havde god-

kendt vor Beretning om Kongresen. Bladets udførlige Motivering førte ikke til Gensvar fra min Side, men gav Stødet til, at jeg nedlagde mit Mandat som Medlem af Hovedbestyrelsen. Denne Selveksklusion er et yderligere Bevis for, at jeg har haft ondt ved at gaa i Række og Geled. I et Digt med Titlen „Fribytter“ understregede jeg det i følgende Vers:

Fra Raadets Kreds helst bort jeg flygter,
 vi kan jo ej forstaa hinanden,
 paa egen Haand mit Hverv jeg røgter
 til Kystens Forsvar, langs med Stranden,
 saa er jeg fri for Fred og Ro,
 fornærmer ikke Borgerstanden
 og krænker Ingens Dogmetro.

Det er mig en Glæde at kunne takke de mange udmærkede Mænd, som baade i hin Tid og senere førte Arbejdernes Sag gennem Kamp til Sejr. Jeg anerkender ogsaa, at de lod Fribytteren, den sære Fyr, faa Lov at tumle sig efter sit Temperament. Vi tjente jo dog den samme Sag, i gode som i onde Dage.

„Han var sit Parti tro“. Saadan kunde der vel passende skrives paa Fribytterens Gravsten.

Kundskab er Magt. — Sportsklubber.
Den fattige Mands Snaps. — Humor i Brolæggerstræde.

Blandt de yngre Kræfter, der spillede en Rolle i Firsernes og følgende Aars Arbejderbevægelse,

stod Maler J. Jensen i forreste Række. Han knyttedes til Bladet som faglig Medarbejder men indtog desuden en fremskudt Plads i Partiledelsen. Hans diplomatiske Ro og sikre Dømmekraft blev jo i Tidens Løb til uvurderlig Nytte for hele Arbejderbevægelsen og løftede ham selv op til de højeste Stillinger indenfor det offentlige Liv.

Vi holdt i 1886 et Møde i Malernes Fagforening, hvor „det sociale Spørgsmaal“ drøftedes, og Diskussionen bl. a. kom til at dreje sig om Ferdinand Lassalles Produktionsforeninger med Statshjælp. Jeg foreslog, at man for at kunne gennemdrøfte slige Emner og derved skole Deltagerne startede en Diskussionsklub paa socialistisk Grundlag. Det skete omgaaende, og Klubben „Karl Marx“ traadte ud i Livet, d. v. s. Rømersg. 22² til Gaden, hvor den har tumlet med Problemer gennem mere end fyrretyve Aar. Jeg blev Klubbens Formand og røgtede Kaldet den første Tid, assisteret af gamle cand. phil. H. V. Lund, som var Medarbejder ved „Social-Demokraten“ og oversatte Karl Marx' vældige Værk „Kapitalen“. Hans Viden var omfattende. Vi kaldte ham det vandrende Konversationsleksikon.

Klubben fik god Tilslutning, mest af yngre, oppositionslystne Arbejdere, men den blev holdt indenfor sin en Gang givne Ramme. Fra først af virkede man ved Hjælp af en Spørgekasse og gav Medlemmerne efter Tur Lejlighed til at øve sig paa Ordstyrerhverv og som Foredragsholdere.

Efterhaanden lykkedes det at samle et Bibliothek, hvorved Virksomheden fik et solidere Grundlag for Kundskabs Erhvervelse.

Det er ikke Hensigten at fordybe sig i Klubbens Historie. Det kan være nok at anføre, at en betydelig Del Mænd, som i Tidens Løb er kommen til at spille en fremtrædende Rolle i det offentlige Liv, har skolet sig i Diskussionsklubben „Karl Marx“. Jeg nævner blot nuværende Undervisningsminister **Borgbjerg**, Folketingets Formand **H. P. Hansen**, Borgmester **Viggo Christensen**, Borgerrepræsentant **Palbo** og **K. K. Steinke**, p. T. Socialminister. Ogsaa de to evnerige, fremragende Partipolitikere **Peter Sabroe** og **Marinus Kristensen** har haft deres Gang i Klubben.

Sabroe traf jeg første Gang ved et Sommermøde paa „Sortedamslund“, en nu nedlagt Restaurant med Have ved Sortedams Dossering. Efter at jeg havde talt til Folket, sprang **Sabroe** op paa Talerstolen og holdt en lille ildfuld Tale, der gav mig Anledning til den Bemærkning: „Han bliver nok til noget!“ Han kom til Stede ved flere Møder, hvor jeg var Hovedtaler, satte selv i med agitatorisk Kraft og vakte Forventninger hos Tilhørerne. I „Karl Marx“ fik han en Del Afslibning men kaldtes allerede i 1888 til Jylland som Medarbejder ved den socialdemokratiske Presse. I et Brev fra Randers, dateret den 25. Januar 1888 og skrevet med rødt Blæk siger han:

„Er det Dig ikke muligt at komme herover i den nærmeste Fremtid. Vi trænger til en Afstiver, undskyld, men Du har et saa smukt Navn her i Randers, at det vil have den allerstørste Betydning, om Du kom. Vi kan intet betale, men Forbundet vil vel nok „betale“.

For gammelt Bekendtskabs Skyld og for Sagens Skyld — kom herover til os!

Jeg beder Dig gøre det, hvis det paa nogen Maade er Dig muligt!

Iøvrigt alt efter Forholdene gunstigt.

Tak for alt, hvad du har været for mig, min dybt-følte Tak!

Med socialistisk Hilsen

Din

P. S a b r o e.

Bogstaverne i dette Brev var smaa. Senere i sin omtumlede Tilværelse, da P e t e r S a b r o e jog fra Møde til Møde og i flygtige Pavser paa en Jernbanestation eller i Privathjem skrev sine Artikler om Barnets og Fattigmands Ret, blev Bogstaverne større. De ligefrem voksede med hans egen Indsats i det humane Arbejdes Tjeneste. Men der gik meget Papir til.

At træne Tanker og øve Veltalenhed var alt-saa Klubben „Karl Marx“ Opgave, som skaffede Medlemmerne adskillige interessante og lærerige Lørdagstener. Kundskab er Magt, men endda mere. Den er Evnen til at hindre Magt m i s b r u g. Og i „Karl Marx“ paabegyndtes det Oplysningsarbejde, som nu har Tag i hele Arbejderbevægelsen

gennem Studiekredse, Højskolekursus og ad andre Veje, som hjælper til Aandskultur.

Men hvad saa med den legemlige Opdragelse?

Hvad der i tidligere Tid blev gjort for Underklassen indskrænkede sig til en Smule Skolegymnastik, og Sansen for Sport var slet ikke til Stede i Arbejderklassen. Man saa snarest med et overbærende Smil paa den Slags „Narrestreger“. De engelske Arbejdere havde jo imidlertid længe haft Sporten under Armen, og cand. phil. E. S t a a l, som ved Ophold i England havde faaet Indblik i Arbejdernes Fritidssysler, tog sammen med cand. phil. H e r m a n n T r i e r og mig fat paa at starte Arbejdersportsklubber. Vi holdt en Del Møder for Fag som Cigararbejdere, Skomagere og Typografer, paaviste i vore Indlæg Legemsøvelsernes store Betydning for Sundheden og fik oprettet Kricketklubber i de nævnte Fag. Der blev straks taget fat ude paa den grønne Fælle, Arbejderidrætten løftede sig paa sine spæde Vinger.

Kricketspillet syntes mærkeligt nok ikke at interessere danske Arbejdere i samme Grad som engelske. Men fra de første Sportsklubbers Oprettelse herhjemme daterer sig dog den følgende Tids voksende Idrætsbevægelse. I Efteraaret 1888 stiftedes Skandinaviens første Forening for Kraftsport. Jeg havde allerede den Gang i længere Tid øvet mig med Jernvægte hjemme i en Kælder i Københavns Athletklub, Fredensgade, stimuleret dertil ved at se en dansk Athlet R o-

bert Proschowsky, som optraadte i Cirkus. Og da Journalist Norman Bryni „Social-Demokraten“ omtalte et Par stærke Maskinarbejdere, Camillus Ewertsen og Albert Larsen, som for privat Fornøjelses Skyld tumlede med tunge Vægte ude i en Have i Frederiksberg Allé, blev Resultatet, at vi fire skred til Oprettelse af Athletklubben. Adgangsberettigede var kun de, der kunde svinge en 70 Punds Kugle op i strakt Arm. Jeg blev Klubbens første Formand.

Det lod til, at denne Sport eller Idræt tiltalte Arbejderne mere. Der oprettedes snart flere Athletklubber, hvor den græsk-romerske Brydermetode anvendtes, efter at den fra Tyskland hjemkomne professionelle Bryder Bech Olsen havde givet Klubben „Hermod“s Medlemmer den første, foreløbige Instruktion. Til Brydningen føjedes senere Boksning, som bl. a. dyrkedes ivrigt baade i „Hermod“ og i den af mig startede Arbejdernes Idræts Klub“ (A. I. K.). Boksningens Foregangsmand herhjemme var Sprøjtefører Jacobsen.

Det vilde være en Overdrivelse, om man paa-stod, at denne Idrætsbevægelse mødtes med fuld Forstaaelse og Sympathi. Peter Holm mente endogsaa, at den ledede de unge Arbejderes Opmærksomhed bort fra det ene fornødne: Opdragelse i Politik. Vi kom til en hæftig privat Diskussion herom, mens den brave Chr. Hørdum

overbærende lyttede til. Noget tøvende men meget loyalt tog „Social-Demokraten“ sig af den nye Rørelse i Folket. Saa nu kunde der baade tales og skrives om Sporten.

Min Tilbøjelighed til at pille lidt ved gamle Væner og Forestillinger kom nu ogsaa til at gøre sig gældende overfor Vanedrikkeriet. Ved et Afholdsmøde, hvor jeg var til Stede som Referent, udtalte jeg mig ganske vist stærkt imod den Opfattelse, at Afholdenhed fra Spiritus er det fornemste Middel til at raade Bod paa Fattigdommen. Den Kæphest red de gamle Afholdstalere altfor tidt paa. Men jeg erkendte, at kun en ædruelig Arbejderklasse havde Mulighed for at naa sine store Maals Virkeliggørelse.

Da Mødet var forbi, gik jeg ind ved Skænken og bestilte mig en Bajer men kom saa til at tænke paa det inkonsekvente i at udtale Sympathi for Afholdssagen og umiddelbart efter „bunde“ Bajeren. Jeg besluttede da at være privat afholdende i en Maanedstid for at erfare, hvilke Virkninger det kunde faa. Til min Ovraskelse viste det sig, at jeg hverken havde mistet mit gode Humør eller taget Skade paa Fordøjelsen, hvilke to Ting vel for Resten staar i fortrolig Forbindelse med hinanden. Og saa endte det med, at jeg indmældte mig i „Afholdssamfundet“. Denne ny-stiftede Forening, der kun krævede personlig Afhold, lededes af Herman Trier, alle gode Tankers Ven og Hjælper, Folketaleren med den

stærke Røst, Sjælen i „Studentersamfundets Aftenundervisning for Arbejdere“. Jeg skrev endda en Pjece „Afholdssagen og Arbejderne“, som **T r i e r** forsynede med et smukt Forord.

Dette med Afhold var ogsaa nyt i Partiet og mødtes fra visse Hold med Kulde. I „Social-Demokraten“ kom det til et Ordskitte mellem mig og „J a n u s“, bag hvilket Mærke min kære og fortræffelige Ven **C. E. J e n s e n** skjulte sig. Det gik dog altsammen for sig efter gode parlamentariske Regler med **W i i n b l a d** som den store Formidler. Men naturligtvis fik den antisocialistiske Presse Anledning til at tale om Uenighed i Partiet, hvis ledende Mænd fremstilledes som Drikkeriets Værn. Dette Røre stilnede vel men opstod paany med visse Mellemrum, naar f. Eks. „den fattige Mands Snaps“ diskuteredes paa Rigsdagen eller hele Forholdet mellem Arbejderbevægelse og Afholdsbevægelse stilledes i Rapport til Øjeblikkets Politik. Senere vil jeg i disse Erindringer komme tilbage hertil.

Det sidste Tiaar i Attenhundredetallet havde „Social-Demokraten“ til Huse i Brolæggerstræde 11, samme Sted, hvor den ulykkelige **D r. D a m p e** havde boet og hvor han i 1820 blev arresteret for tilsigtet Oprør mod Statsforfatningen (Majestætsforbrydelse og Højforrædderi). Bladet, som under sin Virksomhed paa Nørregade havde festet i Anledning af, at den tyve Tusinde Abonnent var indskrevet i Forretningsfører **H ø r d u m s** Proto-

kol, gik stadig fremad, og de politiske forhold var afbalancerede til praktisk Arbejde. Nødvendigheden heraf gjorde sig navnlig gældende ved de Indlæg, „Social-Demokraten“ bragte vedrørende Forholdene paa vore Fattiggaarde. Til Støtte for Kravet om en human Behandling af fattige Gamle, havde P. Knudsen udgivet sit saare fortjenstfulde Værk „Sygeforsikring og Alderdomsforsørgelse“, og der blev sat en storstilet Agitation i Gang til Forberedelse af Lovgivningen om denne overordentlig vigtige Samfundssag. Saa rullede man da fra Møde til Møde med Protestpolitik i den ene Lomme og Alderdomsforsørgelse i den anden. Udenfor Jernbanestationen holdt et Husmandskøretøj og saa af Sted! Under tiden et Par Mil eller derover paa aaben Vogn og i al Slags Vejr, vaad eller forfrossen op paa en Tribune eller Scene for at varme sig selv og Tilhørerne ved Talens Ild. Jo, det var Tider, som man mindes med godt Humør, selv om man under tiden rodede sig lidt Gigt til. Men mod Gigten fandtes jo det fortræffelige Middel, som indeholdtes i Jernlodder og Haandvægte. Jeg har taget meget Jern — op i stiv Arm.

I 1890 ophævedes den tyske Socialistlov, og de danske Provisorier var ophævet eller hensygned. Aaret bragte straks ved sin Start (21. Januar) Oppositionen en Sejr. De i 1887 tabte københavnske Kredse erobredes tilbage, og Socialdemokraten, Redaktør Harald Jensen — født

København, men lun Jyde — vandt Landkredsen Skjoldlev. Samme Aar rykkede P. Knudsen ind i Landstinget, Side om Side med en af Mændene fra gamle Internationales Dage, C. C. Andersen.

For ikke at blive stikkende i Reformpolitikens Historie, skal blot anføres, at Alderdomsloven af 1891, saaledes som den blev vedtaget af Rigsdagen, ingenlunde svarede til de Ønsker, Socialdemokratiet nærede, og som Agitationen bar frem. Men den fjærnedede dog Fattigdommens Vanære fra gamle hæderlige Menneskers Liv, og de skumle Fattighuse forsvandt. Da jeg en Gang, et godt Stykke op i det ny Aarhundrede kom kørende til en midtsjællandsk By for at holde Møde, fangedes mit Blik af en højtliggende Bygning, som traadte smukt frem mellem Omgivelserne.

„Hvad er det for et Hus?“ spurgte jeg Kuschen.

„Det er vort Alderdomshjem,“ lød Svaret, og jeg kom til at tænke paa gamle Dage, da Fattighuset skæmmede dansk Landskab og dansk Kultur.

Det nye Tiaar, vi tiltraadte i Brolæggerstræde 11, bragte baade Med- og Modvind. I Tiaarets Begyndelse var der stor Arbejdsløshed, og ved Valget den 20. April 1892, som berøvede det radikale Venstre dets fremragende Fører Viggo Hørup, mistede Socialdemokratiet Skjoldlev.

Tabet opvejedes ved Partiets store Fremgang i en Række andre Kredse. kredsen.

I et Redaktionslokale til Gaarden i Brolæggerstræde 11 sad jeg sammen med Anton M u n d b e r g, og som „der dritte im Bunde“ kom Fr. J e p p e s e n B o r g b j e r g, hvis fortræffelige Artikler undertegnet „En Bondestudent“, havde vakt Opsigt og vist hans betydelige Evner som Landagitator. Borgbjerg kom virkelig til os som en Bondestudent, den alvorlige Grundtvigianer, hvem københavnsk Gemytlighed endnu laa noget fjærn. M u n d b e r g holdt meget af en engelsk Porter, men paa mit Rullegardin stod malet „Afholdskro“. Trods de tre Personers ret forskellige Individualitet, blev Samværet meget fornøjeligt.

A n t o n M u n d b e r g var Midtjyde, en høj, kraftigbygget Mand med Skipperskæg, Socialdemokrat fra før P i o s Tid, men meget moderat i Anskuelse. Han havde været Smørhandler, en kort Periode Redaktør af Bladet og var ved vor Entré i Brolæggerstræde tillige Cigarhandler. Hans journalistiske Speciale var Nationaløkonomi, og fra et Ophold i England havde han medbragt stor Interesse for det mægtige Øriges Politik, som han daglig studerede i Bladet „Pall Mall Gazette“. Flere Gange havde han været opstillet som Rigsdagskandidat i fuldkommen usikre Kredse, sidst i Nakskovkredsen, hvor han kun fik 35 Stemmer.

Det gav mig Stof til et Vers i en Redaktionsvise,
hvori det hed, at A n t o n

— — kom hjem med en Minoritet,
som endnu aldrig her i Landet før er set.

Og saa lo Kæmpen af et godt Hjerte, endda ikke mindre, da der i nogle „Gravvers“, som klistredes op paa Døren stod skrevet:

Her hviler Anton, Nestor kaldet,
han holdt sig godt, blev ikke skaldet,
hans Vækst var høj og tyk hans Læg,
han gjorde først i Smør og Æg
og siden hen i Pressesyfte
(han daglig otte Spalter fyldte).
Han hvile sødt! Da bort han vandred
alt til det bedre sig forandred.

Med A n t o n M u n d b e r g s nationaløkonomiske Viden var der intet i Vejen. Han nedlagde den bl. a. i en lille værdifuld Pjece med Titlen „Den socialistiske Stats Produktionsevne“. Derimod stod det aabenbart skralt til med hans geografiske Kundskaber. Da P. K n u d s e n havde formaaet ham til at tage til et Møde i Kalundborg, og Begivenheden var meddelt Fru A m a l i e (Malle) M u n d b e r g, kom A n t o n pludselig i Tanker om, at han dog først maatte vide, hvor Kalundborg egentlig laa. Han vidste naturligvis, at det var paa Sjælland, men havde ikke undersøgt Rejseruten nøjere. Og Forberedelserne var

vidtløftige. Anton udarbejdede sit Foredrag i alle Enkeltheder, og Fru Malle sørgede for, at han blev varmt paaklædt til Turen.

Herom digtedes følgende Vers:

Før Anton op til Mødet slap,
han saa paa Landkort, saa i Trap.
„Aa, hvor det Møde gør mig Sorg!
hvor Pokker ligger Kalundborg?!“

Den Rejse blev for Anton slem,
den Gang, han vendte Næsen hjem;
trods Malles Omhu, Porter, Vin
og tvende Lægers Medicin,
laa Anton syg, saa selv Pall Mall
han sveg.

Moral: I Fald vi skal
til Kalundborg, lad Anton ej
paa slig en Tur forkøle sig.

Den godmodige Mand morede sig over sligt, men hans Godmodighed hørte op i en anden Henseende, hvor det drejede sig om hans — Cigar-kasse. Han havde haft den i og for sig naturlige Tanke, at Kollegerne kunde købe deres Cigarer hos ham, hvis Aarsag han tog en Kasse med sig op paa Kontoret. Salget kunde saa foregaa paa den Maade, naar M u n d b e r g ikke var til Stede, at Køberen lagde Betalingen i Kassen eller — hvis man ikke havde Penge hos sig — lagde en Seddel i Kassen med Navns Nævnelser og Skyld-

beløb anført. Det gik storartet et Stykke Tid, men da Medarbejderne begyndte at laane Penge af Kassen, tog M u n d b e r g den med sig hjem. „Den lille Laanekasse“, som den kaldtes, fik kun en kort Levetid.

Redaktionssekretær A d o l f D e c h e r, der, som tidligere nævnt, repræsenterede Bladet ved festlige Lejligheder, fik ogsaa sit Gravvers paa Døren:

Stat stille, Vandrer, hvis Du ej er træt,
og hvis Du véd, hvad Sult og Tørst vil sige;
her hviler Adolf, han var aldrig mæt,
ved dækket Bord man ikke fandt hans Lige.

Men den Slags morede absolut ikke den brave A d o l f D e c h e r. Han lo ikke med og fordybede sig kun saa meget stærkere i sit Pligtarbejde, snærende af Enhver, der ulejlignede ham med Anmodning om noget nødvendigt, et Frimærke, en Pen eller andet til Skriveriet henhørende.

Satiren over Parti og Personer kom dog navnlig til Orde ved Redaktionens selskabelige Sammenkomster, der kunde improviseres midt i Arbejdstiden, naar det f. Eks. var Fødselsdag eller en anden glædelig Begivenhed forelaa. Saaledes havde Maler og Journalist J e n s J e n s e n, den senere Borgmester og for ikke længe siden afdøde Overpræsident, indbudt til en Middag i sit Hjem. Her sang man en af Redaktions- og Partidigteren „P h o s p h o r o s“ forfattet Vise, der svang Sati-

rens Snært over Omgangsfællerne. Om Værten selv hed det:

Maler Jensen bød til Gilde,
thi hans Kone fik en Lille,
og nu gaar han her og lader,
som om han er Alles Fader.

Forfatteren selv undgik naturligvis ikke Gen-gældelse nu og da, men han havde Overtaget som privilegeret Husdigter, hans Sarkasmer blev ligefrem taget som Bittersnaps til Maden. Det var hovedsagelig til det *W i i n b l a d*'ske Hjem, at højtidelig Tale og harmløs Satire udfoldede sig, og Digteren sænkede ridderligt sin Kaarde for Husesets Frue, Partidronningen, som han kaldte hende.

Slag i Slag gik det med Taler ved Sammenkomster, hvor Journalister og Politikere samledes. Som det hed i en Vise:

Wiinblad holdt en halv Snes Taler,
to var gode.

Men i en saadan god Tale kunde Wiinblad se ind i den Fremtid, hvor hans Medarbejdere var naaet op til ansvarsfulde Poster og dirigerede dansk Politik ind i socialistisk Farvand.

Og han har faaet Ret. Men hvad tænkte mon Agitatoren selv? Ikke paa den høje Stilling men vel paa Kampglæden, paa Arbejdet i Herrens Vin-gaard, paa den evige Higen, som aldrig faar Fred.

I Nomadens Ætling var der ikke Stof til det store
E m b e d e.

Velgørenhed og Kunst.

Fra Dumpekandidat til Rigsdagsmand.

Et Arbejderblad maa i ganske særlig Grad blive besøgt af Fattigfolk, som ønsker Raad og Hjælp. Det fik jeg hurtigt at mærke, da jeg var indtraadt i Redaktionen paa Nørregade 5. De Fattige, der bad om Understøttelse, blev henvist til mig, og efterhaanden blev jeg en Slags Fattiginspektør, hvis Opgave dog kun i ringe Grad kunde blive Undersøgerens. Det tillod det journalistiske Arbejde simpelthen ikke. Man maatte nøjes med at danne sig et Skøn, spille Psykolog og lade Hjærtet raade.

Naturligvis gik man saa til Tider forkert i Byen, men af den private Velgørenhed, som oprandt i Smaapenge fra Medarbejdernes egne Lommer, voksede en mere maalbevidst og effektiv Hjælp-somhed.

I Frejlif Olsens „Danske Socialister“ (1892) skriver Forfatteren bl. a.:

A. C. Meyer er alle de skikkelige, humane Ideers Ven og Beskytter. Fredssag og Kvindesag, Skolebørns Bispisning og Godgørenhed fanger ham ind til et stort, agtværdigt Slid.

Navnlig Godgørenheden.

Kom Dagen før en stor Helligdag op paa „Social-

Demokraten's Kontor. Nede i Portgangen vrimler det af Mænd og Koner, de sidder paa Trappegangen, de staar op ad Væggene, de presser sig sammen i en tæt, ynkværdig Klynge paa 2. Sal foran Kontordørene.

Det er et mindre hyggeligt Syn. Man ser paa disse Mennesker, og man fornemmer med Gru, at der i denne By findes en Fattigdommens trøstesløse Elendighed og Usseldom som ingen Alderdomslov vil formaa at jage ud af de stinkende Smaagaders Baggaarde. Se disse Gubber, tandløse, mimrende, med det tynde Haar og det uregte Skæg hængende i Tjavsers ned over Ansigtet, se dem, krumryggede, med udslukket Glød i de rødbrandede, rindende Øjne, se dem slæbe sig tungt, hostende og hivende, op ad Trapperne — og De vil paa én Gang føle Medynk og Afsky! Eller se Koner, der dækkes af Snavs og Pjalter og som snakkende halvhøjt med sig selv tridser vaklende, holdende sig fast ved Gelænderet, op ad Trapperne for at faa Hjælp af — A. C. Meyer.

Thi det Spørgsmaal, som er paa alles Læber, er det samme: Er A. C. Meyer hjemme? Kan jeg ikke komme til at tale med A. C. Meyer?

Og saa aabner den unge Socialist Døren. Hans lidende, tungsindige Ansigt viser sig, hans store Øjne ser bedrøvet ud i Flokken, og tyve, tredive Hænder strækkes bedende ud mod ham.

Selvfølgelig gaar de fleste uhjulpne bort. Naar en Del har faaet, maa Resten gaa. Men ikke et eneste af de ulykkelige Mennesker, der gaar skuffet bort, nærer Tvivl om, at naar A. C. Meyer ikke har hjulpet, saa er Grunden alene den, at han har ikke kunnet.

Med stærke Farver har F r e j l i f O l s e n malet dette Juleaftensdag Billede, men dets Ægthed vil jeg ikke bestride. Det sete afhænger jo som be-

kendt af Øjnene, der ser. Og der var Nød og Sorg nok for en Filantrop i Miniaturformat. Mere kunde jeg jo ikke blive, fordi jeg maatte skaffe mig fremmed Hjælp til min redaktionelle Filantropi. Bladet selv kunde ikke konstituere sig som Hjælpekasse. Men saa arrangerede jeg Velgørenhedskonserter, for hvilke jeg i „Social-Demokraten“ skrev gode Reklameartikler og skaffede fuldt Hus med yderst smaa Udgifter, idet de optrædende Kunstnere eller Artister medvirkede gratis.

Jeg kom paa den Maade i Forbindelse med adskillige af Kunstens bedste Navne og skaffede for lav Entré det københavnske Publikum Adgang til værdifulde Søndagseftermiddags Underholdninger. Paa Ravensborg (nu Nørrebro Theater) havde jeg O l a f P o u l s e n, paa „Sortedamslund“ Fru O d a N i e l s e n, i Rømersgade 22 Forfatteren H e r m a n n B a n g, paa Enghavevej italienske Sangere fra „Scala“, hvis Direktør, Hr. T h o m a s L o r e n z e n, al Tid med stor Beredvillighed overlod mig de i Øjeblikket populæreste Kræfter, saa vidt dette lod sig forene med deres Optræden i Varietéen. Blandt mine Hjælpere paa Tribunen var ogsaa D a g m a r H a n s e n, den fejrede og omstridte Visesangerske, som havde et stort Hjærte for Fattigfolk, og Bryderen B e c h - O l s e n, hvis Tenor i Følge Kammersanger N i e l s J u e l S i m o n s e n s Udtalelser var saa fortræffelig, at havde han taget Undervisning i Sang i Stedet for

Brydning, vilde han være blevet en Førsterangs Sangkraft.

Der kunde nævnes endnu en Række Navne, Skuespillerne Elith Reumert, Alb. Hel-sen green, Zangen berg og den store Bas, Kammersanger Peter Schram, der optraadte til Fordel for Velgørenheden. Schram havde jeg ved en Koncert i „Figaro“, hvor ogsaa hans gamle Ven Digteren Sophus Schandorph mødte frem, og Forestillingen endte med, at de to gemytlige Tampe omfavnede hinanden paa Tribunen.

Og naturligvis havde jeg ogsaa „Frederik“ som Attraktion. Han var altid villig og storartet. I det hele taget var Scenens og Tribunens Børn parate til at hjælpe, og der kunde ved en saadan Koncert med gode Kræfter ofte være et Nettoudbytte paa 2—3 Hundrede Kroner, hvilket var mange Penge i hin Tid. At Pengene ikke paa langt nær slog til var en anden Sag. Saa maatte man klare sig med et godt Ord, og under Tiden maatte en ringe Hjælp suppleres med en spøgefuld Bemærkning. En udmærket Haandsrækning fik Virksomheden iøvrigt af Trikotagefabrikant Mich. Henriques, som skænkede den 500 Kr.

Fra det Fattigliv, som afdækkedes for mig i min filantropiske Virksomhed, er der et enkelt Tilfælde, som fortjener særlig Omtale:

En hjælpsøgende Kvinde henledte min Opmærksomhed paa sit fattige Naboskab i en Forstads-

kaserne og ynkede en lille Dreng, som gik for Lud og koldt Vand. Hun spurgte, om jeg ikke kunde faa ham anbragt paa Landet. Der var altsaa her Tale om noget andet og betydeligt mere end at skaffe en Ferieplads til Barnet, men jeg lovede at forsøge.

Under en Serie Afholdsmøder i Vejleegnen havde jeg boet hos Lærer T h o m s e n i Klattrup pr. Børkop. Til ham skrev jeg og spurgte, om han ikke kunde tænke sig en eller anden velsindet Gaardejer, der vilde tage Drengen til sig. Efter faa Dages Forløb fik jeg Svar, i hvilket Lærer T h o m s e n gav mig til Kende, at han vilde tage Drengen, fordi Gud vel saadan havde bestemt det. En sand Kristen var han, den gode Lærer, og Drengen fik et kærligt Hjem. Han bekræftede det selv, da jeg en Snes Aar efter traf ham paa Kalundborgfærgen, hvor han var Tjener.

Til Slut voksede Velgørenhedsarbejdet i Bro-læggerstræde saa stærkt baade hvad Julehjælpen og Beklædningen af fattige Feriebørn angik, at jeg var glad ved en Haandsrækning fra Bladets ene Korrekturlæser, M a r i u s J e n s e n. Og da Virksomheden var ved at sprænge Kontorets Rammer, forlagdes den ud i Byen. I Citykvarteret stillede Grosserer F i s k e r Lokale til Raadighed, og da min journalistiske Gærning ikke tillod mig at lede det stærkt voksende Arbejde i det nydøbte „Børnenes Kontor“, overtog M a r i u s J e n s e n Hvervet. Han var en livlig Tyksak med et godt

Greb paa at omgaa Børn, og saavel han som hans Efterfølgere, Redaktionssekretær Lauritz Larsen og Direktør Georg Nielsen har ført Virksomheden frem til udstrakt offentlig Anerkendelse. I Kraft af Skæbnens Luner er jeg efter Sidstnævntes Død paany blevet Leder af Institutionen, som jeg bar paa Arme i dens første Spædalder.

Frejlif Olsens Omtale af mig som Manden, der var „alle de skikkelige humane Ideers Ven og Beskytter“ suppleredes paa sit Sæt af Piratbladet „Kjøbenhavn“, der mente, at jeg meget vel „burde spændes for Björnstjerne Björnsons Triumfvogn som første Stanghest, naar den norske Svensk-äter lægger ud med saa delikate Sager som Sædelighed, Totalafhold, Fred, Kvindernes Ligestilling eller slige andre Ting, for hvilke mere eller mindre feminint anlagte Mandfolk har gjort sig til Tolk“.

Den synes jeg nu ikke at kunne lade sidde paa mig, og sendte derfor „Kjøbenhavn“ en Artikel med Titlen „Venus og Bacchus“, som optoges uden Kommentar. I Artiklen hævdede jeg mit Afholdsstandpunkt som fuldt vel foreneligt med „en betydeligt friere Opfattelse af Kønsspørgsmaalet end selv Partifæller har syntes om“. Jeg sluttede mit Indlæg med følgende Ord:

„Bemærk endelig, Hr. Redaktør, at jeg har saare liden Sympathi for det feminine hos Mandfolk. Jeg

elsker det kraftige i alle dets Former, svinger mine 140 Pund tunge Jernkugler i Vejret som en Raket og gaar ikke af Vejen for et Par knyttede Næver. Maaske er det netop derfor, at ogsaa Kvindesagskvinderne synes lidt om mig."

Mod den Opfattelse, at Afhold fra Spiritus er Askese har jeg saavel den Gang som senere været mig baade i Skrift og i Tale. Men at Afholdsstandpunktet beredte mig virkelige Vanskeligheder vil jeg senere faa Lejlighed til at vise.

Jeg har egentlig altid haft nok at sprede Kræfterne paa, baade Politik, Afholdssag og Idræt, hvortil saa maa føjes, at man dyrkede private Interesser som Verse-mager eller arrangerede Vældighedskoncerter, hvor Arrangøren selv ofte maatte optræde som Oplæser eller Deklamator. Fra denne Tid stammer en lille Digtsamling „Under rødt Flag“, i hvilken Piraten erkender at have lært at gaa i Række idet han dog slutter Digtet med at sige:

Men tilgiv, kloge Generaler
og Oberster af Landetaten,
at stadig jeg i mine Taler
Jer minder noget om Piraten.

Nu formede der sig imidlertid en politisk Situation, idet Vælgerhærens Fodslag atter vilde lyde og Kandidaterne skulde udpeges. E s t r u p var traadt af i August 1894 og erstattet af et nyt Højreministerium (R e e d t z T h o t t). Forligsparti-

ernes Samarbejde førte til en Valgkredslov, hvorved Folketingets Medlemstal øgedes fra 102 Mand til 114, og der udskreves Valg til den 9. April 1895. I København deltes den kæmpestore 5. Kreds og Vesterbrokredsen, saa Byen fik flere nye Valgkredse, hvis talstærke Arbejderbefolkning sikrede Socialdemokratiet Flertal. Dette gjaldt saaledes 13. Kreds, Saxogadekvarteret, hvor den nydannede Vælgerforenings Bestyrelse vedtog at opfordre mig til at modtage Kandidaturen.

Det var imidlertid kommet mig for Øre, at der var Kræfter i Bevægelse for at faa Foreningen til at udpege en anden Kandidat, og jeg meddelte derfor Bestyrelsen, at jeg ikke kunde modtage Opfordringen til at stille mig, med mindre man fastholdt sit Standpunkt. Tre Gange dumpet i ottende Kreds (i 1887, 1890 og 1892) satte jeg ikke Pris paa at blive vraget i trettende. Det endte da ogsaa med, at min Kandidatur godkendtes af Partiledelsen, og saa gik man til Vælgermøde med Modkandidaten, den af Højre opstillede Kaptajn Walter Christmas Dirckink Holmfeld, en rask Søgut, der bare aldrig skulde have givet sig til at pløje Politikens Farvande.

Vi mødtes i Dansesalonen „Valkyrien“, nuværende St. Mariæ Kirkesal. Mødet var indvarslet af Højre, men mindst de tre Fjerdedele af Forsamlingen var Socialdemokrater. Blandt Mødedeltagerne saa jeg Forfatteren, Professor Karl Lar-

sen, som var **W a l t e r C h r i s t m a s** Ven, men sandsynligvis havde Interesse i at gøre Studier ved Mødet. „Kresjan Vesterbro“ vidner jo om, at Forfatterens Arbejdsmark ogsaa laa i Saxogadekvarteret.

Naa, om Mødet er at fortælle, at det lededes af en pensioneret Oberstløjtnant, en skikkelig gammel Herre, som ganske tabte det militære Overblik, da Slaget begyndte. **W a l t e r C h r i s t m a s** kom nemlig straks i Klammeri med Forsamlingens Flertal og skuffede dens Mindretal, fordi han ikke forstod sig hverken paa Vælgerne eller Sagerne. Jeg bad den brave, gamle Dirigent om Tilladelse til at gribe ind i Tumlen for at skaffe Ro, og til hans Overraskelse viste det sig, at en Smule Formaning gød Olje paa det oprørte Hav, saa Søkaptajnen kunde fortsætte. Men hans Kurs blev kun kort. Jeg syntes allerede hos ham at spore Lede ved den Rolle, han spillede — vistnok mod sin Natur og ved at være kommen om Bord paa en forkert Skude. Han brød hurtigt af. Naturligvis havde jeg let Spil overfor en Modstander, som var ganske uøvet i politiske Vaabens Brug, og som tilmed havde Mødets Majoritet mod sig. Men jeg har vel Lov at sige, at min gunstige Stilling ikke paa nogen Maade forledte mig til Overmod.

Da Mødet sluttede istemte Mindretallet „Kong Christian stod ved højen Mast.“ Den druknede i „Socialisternes Marsch.“ Jeg blev i Salen, mens

Mødets Deltagere drog syngende ud, og til Slut stod jeg omringet af en Skare Højremænd, der dog ingenlunde indtog en truende Holdning. De vilde aabenbart blot kigge den vordende Folketingsmand lidt nærmere paa Fingrene. I al Ven-skabelighed stod vi da dér paa Salens Gulv og diskuterede Situationen. **W a l t e r C h r i s t m a s** var forlængst borte. Men **K a r l L a r s e n** og **O v e r r e t s s a g f ø r e r A n d e r s H v a s s** fik mig nu under Armen, og paa en Kafé drak vi et Bæger (2 Glas Vin og en Sodavand) paa Demokratiets Sejr.

Endnu en Gang skulde jeg nødvendigvis mødes med **W a l t e r C h r i s t m a s**. Vore Kandidaturer var anmeldt. Højesteretsassessor **N i e l s L a s s e n**, som var Valghandlingens Leder, havde bedt mig tale kort. Han havde nylig været stærkt forkølet, og i det raa Foraar, siddende paa Tribunen i Istedgades Skolegaard var han interesseret i en hurtig Afgørelse. „De er jo sikker paa at blive valgt,“ sagde han. Gærne havde jeg føjet den gode Mand, men Socialdemokratisk Forenings Bestyrelse havde paalagt mig at tale længe, længe — mindst halvanden Time, saa Arbejderne ogsaa henad Aften kunde komme tidsnok til at afgive Stemme. Jeg maatte nødvendigvis rette mig efter dette.

Den 9. April 1895 oprandt. Fra mit Hjem paa Hollændervej gled jeg i den tidlige Formiddagstime til Valgstedet. Skolegaarden fyldtes snart af

Mænd med barkede Næver, men paa Tribunen var Sol og Vind skiftet lige. Tilhøjre stod Walter Christmas' Stillere, tilvenstre mine. Midtvejs havde Assessor Niels Lassen sit Sæde. Vejret var umildt og regnfuldt, og han sad indpakket i tykke uldne Tæpper.

Christmas talte først i Følge Bogstavorden. C. kommer før M. Hans Tale varede kun en halv Snes Minutter. Saa forsvandt han for aldrig mere at visé sig paa en Valgtribune. Mit Foredrag begyndte. Et Kvarter gik, en halv Time, Regnen silede ned over mit blottede Hoved, Lassen frøs og rokkede paa sig, og efter tre Kvarters Forløb trak han mig i Frakkeskøderne. Men jeg var ubarmhertig — af Hensyn til et højere Formaal.

Saa sluttede jeg da endelig af, og Interpellationerne forebragtes. Dermed gik ogsaa et Stykke Tid, og først langt op ad Dagen begyndte den skriftlige Afstemning. „Hvem stemmer De paa“? lød det, hver Gang en Vælger mødte ved Protokollen, hvor han stod opført som stemmeberettiget.

Da Valgresultatet sent paa Dagen forelaa, viste det 2770 Stemmer for Socialdemokratiets Kandidat, medens Højre maatte nøjes med 500 Stemmer. Man erindre sig, at Kvinderne endnu ikke havde faaet Stemmeret. Mon ikke min Majoritet i saa Fald vilde være bleven forholdsvis endnu

større? Eller vilde den flotte Søkaptajn have gjort stærkere Indtryk.

Umiddelbart efter Valghandlingens Slutning gik Rigsdagsmanden i n s p e og Journalistkollega O s k a r J ø r g e n s e n en Tur ad Strøget, og da Valgresultatet for 13. Kreds forelaa, kørte Vælgerforeningens Bestyrelsesmedlemmer og Rigsdagsmanden gennem Byen for at opsamle Valgresultater. I „Dannebrog“s Vinduer ved Nørrevold meddeltes nye Sejre. De Liberale, T r i e r, H a g e og B o j e s e n valgte. Sidstnævnte havde styrtet Fæstningsbyggeren B a h n s o n. Og ved vor Entré i Gothersgades Eksercerhus meddeltes under stormende Bifald H o l m s Sejr. Ialt valgt 8 Socialdemokrater, Tungen paa Thingets Vægtskaal.

Da jeg kom til Aftenmøde paa „Ny Alhambra“, ræktes Hundrede af barkedede Næver frem mod mig. Til Lykke A. C.! Hvilken Jubel!

Om O s k a r J ø r g e n s e n, min Ledsager paa denne Dag skal jeg fortælle et Par Træk.

Han kom som arbejdsløs Cigararbejder ofte op paa Redaktionskontoret i Brolæggerstræde og søgte mit Selskab. Jeg kendte ham fra „Karl Marx“ og fra Møder, hvor han gærne tog Ordet og viste sig meget slagfærdig. Hans Stemme skar gennem Uro og Larm, ligefrem s k a r, og man nødtes til at lytte. Saa hændte det en Dag deroppe paa Kontoret, at et Stykke Reportage ikke lod sig ordne med den forhaandenværende Arbejdskraft,

som var fuldt optaget. Jeg anbefalede Oskar Jørgensen, og han fik Jobbet. I Løbet af faa Maaneder var han bleven en meget benyttet Reporter og steg gennem Aarene i Kraft af sit gode politiske Omdømme og sit Administrationstalent op til selve Redaktørstolen.

Han var en fortræffelig Landagitator, som forstod at gaa i Folk med Træsko paa, et Udtryk, hvis Berettigelse netop her kan søges deri, at vi gav ham Navnet „Ole Husmand“. Under Valgagitation i Lejrekredsen og Køgekredsen gennemførte han en personlig Paavirkning, som skaffede ham ikke saa faa Stemmer. Han snakkede gammelt med Husmandskonerne og tog Børnene paa Skødet. Det var ikke til at staa for. Men det var ikke blot Politik fra Oskar Jørgensens Side. Trods sit blandt Kammeraterne kendte Korporalsprog og sin blandt Modstanderne frygtede Hensynsløshed ejede „Ole Husmand“ et varmt Hjærte for dem, der led ilde.

Efter Valget den 9. April 1895 fik man selvfølgelig Indbydelser fra forskellige Hold med Anmodning om at tale. Det var navnlig „Studentersamfundet“, som ønskede Arbejderrepræsentanternes Besøg. Allerede i Slutningen af Firserne, da akademiske Borgere som Trier, Pingel og Neergaard tog ivrigt Del i den politiske Bevægelse og betegnedes som „Halvsocialister“, havde kendte Socialdemokrater holdt Foredrag i Studentersamfundet. Jeg var der ogsaa en Aften

og diskuterede socialistisk Filosofi med Studenterne **Z a h l e** og **K l a u m a n**, hvilket senere gav Stødet til en Række Wiinbladske Artikler i „Social-Demokraten“ om „Aandsfriheden i den socialistiske Stat.“ **W i i n b l a d** og jeg var den Gang ikke rigtig enige. Han tog mere, lad mig sige „statssocialistisk“ paa Sagerne. Jeg var som ofte før, noget kættersk og vilde give større Spillerum for det private Initiativ.

I 1894 modtog jeg en Indbydelse fra stud. mag. **P. M u n c h** (den nuværende Udenrigsminister) om at komme til Stede i „Studenterforeningen“ som eventuel Deltager i en Diskussion om „Kristendommen og de sociale Forhold“, Emnet indledet af Pastor **S t e i n t h a l**. Det blev en stor Aften med fuldt Hus og mange kendte Mænd blandt Tilhørerne. Blandt dem var Danmarks store Filosof, Professor **H ø f f d i n g**. Vi stiftede et lille Bekendtskab med hinanden, og jeg traf ham paa ny ved senere Besøg i Studenterforeningen.

Det var ellers nogle skrappe Herrer, de Studenterforeningsfolk, til at ryge. Jeg fik en Gang en ganske forfærdelig Tobakskæfert i „Studenterforeningen“. Den glemmer jeg aldrig.

Ved den første Grundlovsfest efter Valget i 1895 soledede man sig i sin nye Egenskab af Folkerepræsentant. Endnu den Gang gik Arbejderne i Folketog til Fælled. Smaa og større Foreninger samledes under Boulevardens grønne Linde. Politinspektør **T h e o d o r P e t e r s e n** til Hest

foran Avantgarden. Kl. 2½ afmarcheredes. „Forrest gaar“, skrev et Blad, „Social-Demokraten“s Redaktion: **W i i n b l a d s** Profetskikkelse og **M e y e r** som den digterbeaandede Fanatiker.“

Ak, dette med „Fanatiker“ stødte jeg ofte paa i mine yngre Aar. Og dog har jeg aldrig været Fanatiker. Jeg skyer Fanatisme i alle dens Former, hvad enten jeg møder den i Politik, i Religion eller Afholdssag. Forvekslede man mon ikke min Ildhu med Fanatisme?

Eet er sikkert, og det er, at naar Arbejderhæren demonstrerede paa en 5. Junidag og Musiken spillede „Socialisternes Marsch“ eller „Marseillaisen“, følte jeg mig begejstret som Soldaten, der drog ud i Kampen for en retfærdig Sag.

Hurraraabene løftede sig mod de fornemme Kvarterers Ruder, og bag Gardinerne tittede vel en og anden „Storborger“ med Familje ned mod de Rødes vældige Tog. Og jeg digtede:

Skjul Jer ej bag Vindvets Piller,
 Borgermænd og fine Fruer.
 Folket, som paa Pladsen stiller,
 ikke Eders Lykke truer,
 thi den Haand, som Fanen holder,
 er til Livets Daad bestemt,
 og i Fanens dybe Folder
 er Retfærdigheden gemt.

Hist og her kastede unge Kvinder Blomster ned over Toget, og Hurraraabene forstærkedes. Traditionen tro hængte en socialdemokratisk Arbej-

der i Nørre Allé det røde Flag ud fra 4. Sal. Tak for det, Kammerat!

Og paa Torvet tog Journalisterne Opstilling for at tælle Deltagerne. Det var svært. De Danske forstaar ikke at stille op, fire og fire i Række, lette at tælle og i Fodslag, altsammen ligesom de svenske Arbejdere, naar de demonstrerer og viser, at de har arvet den militære Diciplin fra G u s t a v A d o l f s Dage. Men Diciplinen i Fredens Tjeneste!

Naa — man faar talt Deltagerne alligevel. Saa og saa mange Rækker i Minutet og gennemsnitlig vel 6—7 Mand pr. Række. Facit: 18—20000 Mennesker i Processionen. Paa Fælleden naturligvis omtrent dobbelt saa mange! P e t e r K n u d s e n sætter Tallet til 50.000!! Og da han er Statistiker, tør jeg ikke protestere. I Tidens Løb har P e t e r K n u d s e n alligevel faaet Ret. Fra Fælleden til Søndermarken, fra nogle faa ti Tusinder til 100.000! Jeg tæller ikke mere.

Ved disse Grundlovsfester paa Fælleden i Firserne og Halvfemserne sendte de liberale i København al Tid en Deputation, hvis Ordfører lovede trofast Sammenhold i Kampen mod Provisoristerne.

En af hin Tids interessanteste Personligheder var Ringstedkredsens Folketingsmand, Overretssagfører J. K. L a u r i d s e n (Je Kaa), hvis barokke Lune og radikale Frisind var skattet baade i Vennekredse og ved Folkestævner. Vi var ofte

til Møde sammen. Der fortælles mange morsomme Historier om Je Kaa. Lad mig fortælle en fra et Vælgermøde. Den maa høres paa Baggrund af, at Je Kaa var duknakket og lidet charmerende i sin ydre Habitus. Da han ved omtalte Møde tordnede løs mod Militarismen, raabte en vred Højremand op til ham:

Har De maaske været Soldat“?

„Nej“! svarede L a u r i d s e n omgaaende. „Da jeg kom paa Session, og de havde set mig forfra, kommanderedes der „Vend Dem om“! Men da de saa min Ryg, sagde de: Nej Vorherre bevares!“

Der blev ikke ved det Møde talt mere om Militærvæsenet.

I 1895 gik I. K. L a u r i d s e n ud af det danske Folketing. Han døde 1905, nedbrudt og forkommen.

Entré og Jomfrutale i Thinget.

Notater af en Dagbog. — Agitation i Norge og Sverige. — Spiritus under Arbejdet.

Den 17. April 1895 traadte det nye Folkething sammen. Forud for Mødet i Thinget havde efter Indbydelse af den gamle Venstremand S o p h u s H ø g s b r o Oppositionens Mænd samlet sig i et af Rigsdagens Udvalgsværelser. Den første, jeg talte med, var P. A. A l b e r t i, som præsenterede sig selv. Det forekom mig, at han smagte lidt paa det, da jeg fortalte, hvem jeg var. Men

jeg tog Situationen med Humør og gav mig til at tale om Hr. Albertis Korpus. Han var Folketingets højeste og sværeste Medlem.

Efter at Forsamlingen var bleven enig om at vælge Høgsbro til Thingets Formand, holdt Socialdemokraternes 8 Mands Gruppe plus de to Landstingsmænd et Møde, hvis eneste noget bevægede Moment var en Debat om, hvem der burde være Folkethingets 2. Viceformand. Peter Holm ønskede en af vore, men det vandt ikke Tilslutning.

I Folkethingssalen fik jeg en foreløbig Plads yderst tilvenstre for Tilhørerpladserne, ved Siden af Missionsmanden Jeppe Paulin, en lille, melankolsk Herre. Umiddelbart efter det første Mødes Afslutning kom den kendte radikale Bondehøvding Jens Busk hen til mig og sagde:

„Se te a tinker Du ligner ett vos andre“!

Det maa der have været noget om. Thi i Anledning af min „Jomfrutale“ om Apanage til Prinserne Valdemar og Christian beskrev Højrebladet „Aarhus Stifttidende“ mig paa følgende Maade:

„Hr. Meyer ligner en rigtig Socialist, næsten en Anarkist, en Ravachol; han er høj, mager, gusten; det mørke Haar sidder vildt og uordentligt; Stemmen lyder som var den dypet i Svovl.“

Den paagældende „Jomfrutale“ havde dog kun paa ét Punkt stødt Thingets pæne Mænd. Det

var, da jeg, med Anvendelse af et Revyrefrain, sagde, at Prinser vel nok kunde indgaa fordelagtige Forbindelser. „Hvad jeg osse tror de gør, for de har gjort saadanne før.“ Det var maaske nok lidt uærbødigt. Men det var folkelig Tale.

Af nogle Dagbogsnotater fra hine Dage anfører jeg følgende:

20. April: Folketingets Møde hæves efter ti Minutters Forløb, og Rigsdagen er sluttet. Jeg hæver Diæter for de 4 Dage, ialt 24 Kroner. De fordeles saaledes: 5 Kr. til to Fotografier, som skal ophænges i Klubben „Karl Marx“ og i 13. Kreds Lokale, 5 Kr. til Understøttelse af en gammel Arbejder, 7 Kr. til 13. Kreds' nye Fane og 5 Kr. til en Rude, som min Søn R o l a n d har slaaet itu. Gaar det fremdeles saaledes med Diæterne, bliver man næppe fed af Rigsdagsbestillingen.

At en Journalists og Rigsdagsmands Dag kan blive godt optaget vil fremgaa af, at jeg førnævnte Dato efter at have været i Thing og paa Redaktionskontor læste op ved en Sygekassefest og gik derfra til Studenterforeningen, hvor cand. mag. G e r s o n T r i e r talte om „Socialisme og Studenterne.“ I Diskussionen deltog Kammeradvokat Hindenburg, Pastor Steinthal, Nicolaj Petersen, Dr. A. Fraenkel, Borgbjerg og jeg. I Dagbogen staar, at jeg under mægtigt Bifald gav Kammeradvokaten en grundig Overhaling og senere i privat Samtale maatte døje Bibliotekar A. C. L a r s e n s Udtal-

elser om præventive Forholdsreglers sociale Betydning.

Da Rigsdagen om Efteraaret atter traadte sammen, blev jeg min Gruppes Ordfører i Sager som Kvinders kommunale Valgret og Ulykkesforsikring for Arbejdere, begge fremsat af det moderate Venstre. Rigsdagsarbejdet tog dog ikke mere af Agitatorens Tid, end at han kunde passe baade Bladet og Møder. De sidste spændte som før over baade Hovedstad og Provins. Derfra forplantede de sig til baade Norge og Sverige.

Arbejderbevægelsen i disse to Lande fremstod godt en halv Snes Aar senere end i Danmark og paavirkedes i Begyndelsen herfra. Nordmanden Chr. Holtermann Knudsen havde i København været Sjælen i „Foreningen til Socialismens Udbredelse i Norge,“ og der fandtes en tilsvarende noget ældre Organisation „Foreningen for Socialismens Udbredelse i Sverige.“ Jeg talte flere Gange i disse Foreninger, som vel i nogen Grad har gødet om en voksende Arbejderbevægelse i de to Broderlande. I Norge blev det Bogtrykker Holtermann Knudsen og den danskfødte Børstenbinder Jeppesen, der førte Bevægelsen frem, og i Sverige pløjede Skræder August Palm Jorden op, gjorde det første Pionerarbejde, indtil Agitationen sattes systematisk i Gang med Hjalmar Branting i Stockholm, Fr. Sterky i Gøteborg og Axel Danielson i Malmø. Med alle disse norske og

svenske Partifæller stod vi herhjemme i fortrolig Forbindelse, og som Agitator naaede jeg ogsaa frem til den skandinaviske Halvø.

I Juli 1896 talte jeg ved en Folkefest paa Klosterengen i Kristiania (Oslo), og i Sommeren 1897 deltog jeg i den skandinaviske Arbejderkongres i Stockholm. Der afholdtes i Forbindelse med Kongressen en Agitationsfest i Musikhallen, hvor Nordmanden, Højesteretsadvokat *L u d v i g M e y e r*, Skomager *V. F. T h o r s s o n* (den senere svenske Finansminister) samt Danskerne *A. C. M e y e r*, *E. M a r o t t* og *P. S a b r o e* talte. Jeg konstaterede ved den Lejlighed som mange Gange senere, at vore Stammefrænder i det høje Nord meget vel kan følge et dansk Foredrag, naar Taleren udtrykker sig tydeligt og har et tilpas klart Organ.

Fra Stockholm gik Rejsen til Kristiania, hvor jeg i Arbejdersamfundet talte over Emnet „Arbejderorganisationen.“ Her et Par Linjer af Referatet i norsk „Social-Demokraten“:

„Naar I heroppe faar almindelig Stemmeret og vi nede i Danmark faar indskrænket Adelen's Magt i Landstinget, saa staar vi foran den sociale Revolution.“

At den sociale Revolution, hvad vi nu ved, gaar langsomt for sig, er sin Sag. Men hvert Aar, hver Dag er jo Led i en evig fortsat Revolution. Den Forklaring har jeg til Tider givet mit Publikum.

Min politiske Agitation afbrødes nu og da af Møder om Afholdssagen, og Alkoholspørgsmaalet kom i høj Grad paa Dagsordenen i Pressen under den store Lockout i 1899, hvor jeg pludselig blev Midtpunktet for Debatten om „Spiritus under Arbejdet“ — takket være en Journalistkollegas Illoyalitet. Hermed forholdt det sig saaledes:

Sammen med N i e l s L u n d b y e, Repræsentant for Smede- og Maskinarbejdernes Forbund havde jeg været i London for at bevæge den engelske Fagorganisation til at støtte de lockoutede danske Kammerater Folketingsmand K. M. K l a u s e n var paa samme Tid i Verdensbyen og bistod os under Forhandlingerne som særlig kyndig i det engelske Sprog. Det lykkedes os at skaffe Tilsagn om Støtte til de danske Kolleger, og efter en god Uges Ophold i Verdensstaden rejste N i e l s L u n d b y e hjem i lyst og godt Humør. Samme Dag, da vi satte Foden paa Københavns Stenbro, løb jeg udenfor Tivoli paa — lad os kalde ham C h r. X — Journalist ved „Nationaltidende“. Jeg havde al Tid sat Pris paa den djærve Kollega, og vi hilste forbindligst paa hinanden. Da han hørte, at jeg kom hjem fra England efter tilendebragt Mission, spurgte han om min Opfattelse af de Krav, som danske Arbejdsgivere gennem 8 Punkter havde stillet til Arbejderne, og som krævedes opfyldt, dersom Lockouten skulde hæves. De 8 Punkter handlede bl. a. om Spørgsmaal som Arbejdsoverenskomster, Forde-

ling af Arbejdet, Forbud mod Boykotting og betød i deres fulde Gennemførelse, at Fagorganisationerne gav efter for Arbejdsgiverforeningens Magtsprog.

Saa spurgte Journalist C h r. X., hvad jeg mente om disse 8 Punkter, og hvad svarede saa jeg, som ogsaa var Journalist? Det ganske selvfølgelige:

„Er det et Interview? I saa Fald har jeg ikke Lyst at udtale mig. Dertil mangler jeg Kompetence.“

„Det er i k k e et Interview,“ genmælede min Kollega. „Jeg spørger ganske privat. Navnlig kunde jeg have Lyst til at vide, hvorledes de engelske Arbejders Forhold er under Arbejdet — —“

„De mener f. Eks. med Hensyn til Nydelsen af stærke Drikke? Og det er altsaa intet Interview?“

C h r. X. gentog sin Udtalelse. Han spurgte blot i Kraft af personlig Interesserthed. Og saa sagde jeg, at i England var al Nydelse af Spiritus eller spiritusholdigt Øl forbudt paa Arbejdspladser og i Værksteder udenfor Maaltiderne.

Jeg tilføjede, at om danske Arbejdere af egen Drift gik med til en saadan Ordning, vilde det være af Betydning for baade Arbejdets Gang og for Forholdet mellem Arbejdere og Arbejdsgivere.

Disse Udtalelser refererede C h r. X. i „Nationaltidende“ — paa Trods af vor Samtale. Maa-ske var det min Fejl. Man bør al Tid vare sig,

naar en Journalist spørger. Naturligvis de Tilfælde undtagne, hvor det er mig, som spørger!

Sagen gjorde Fortræd. Gennem Breve og Samtaler udløstes Harmen over, at jeg ved mine Udtalelser havde givet Lockoutmændene Anvisning paa at føje et niende Punkt til deres Ultimatum overfor Arbejderne. At den ikke-socialistiske Presse fandt min Henstilling om Spiritusnydelsens Fjernelse fra Arbejdspladserne forstandig og rigtig, stillede mig ikke i bedre Lys. Venligst var for saa vidt de smaa Blade. I „Middagsposten“ skrev Johannes Hansen en velvillig Artikel, „En Idealist“, hvori han dog stemplede min Ytring om ingen Spiritus under Arbejdet som utrolig dristig, netop paa det daværende Tidspunkt, og i „Folkets Avis“ var min gamle Kollega fra Nørregade 5, Jean Jacques Ipsen ude med en Artikel „Stormen i Snapseglasset“, i hvilken jeg fremstilledes som en forsigtig Afholdsadmiral, der „holder sig helt inde ved Kanten af den oprørte Snaps for ikke at blive vaad.“

De Haandsrækninger, der blev mig til Del, var ikke særlig meget værd, naar de paa anførte Maa- de ledsagedes af et Skuldertræk eller en undertrykt Latter. Endnu mere betinget var dog den Hjælp, Forfatteren Johannes Jørgensen ydede mig i sin Bog „Vor Frue af Danmark“. Det fremgaar af følgende Citat:

„I England og Amerika er Arbejdersagen bygget paa religiøs Grund, og Kampen mod al Slags Synd og

Last f. Eks. mod Drikkeriet, gaar Haand i Haand med Kampen for bedre økonomiske Kaar. Men herhjemme tør de (Førerne) ikke lægge det kære, selvraadige Folk et Halmstraa i Vejen! derfor er A. C. Meyer med sin Totalafholdsagitation saa upopulær i Partiet. Til Gengæld er alle Værtshusholdere svorne Socialdemokrater; skulde De ikke støtte saa god en Sag som Fattigmands Ret til sin Snaps?"

Det siger sig selv, at den Slags Udtalelser kun satte ondt Blod. For en Tid var jeg sagtens upopulær — udenfor Afholdsfolkenes Kreds. Folkets Kærlighed kan — ligesom en Kvindes — let forspildes, men den kan generhverves.

Heldigvis blev det hele ikke til mere end „Stormen i Snapseglasset.“ Lockouten, under hvilken Arbejderne viste en Disciplin og Værdighed, som aftvang Alle Beundring, endte med en Overenskomst mellem Arbejdsgiverforeningen og de samvirkende Fagforbund, i alt væsentligt i disses Favør. Spiritusspørgsmaalet kom slet ikke i Betragtning.

Skønt jeg ikke er hævnghærrig, kan jeg alligevel ikke lade være at tænke paa Ophavsmanden til hele Affæren, Kollega C h r. X., og fortælle en lille Historie fra et Journalistbesøg i Malmø. Vor Genboby havde Industri- og Landbrugsudstilling, og den københavnske Presse var indbudt. „Vort Land“ repræsenteredes af C a r l M u u s m a n n, „Berlingske Tidende“ vistnok af L a n t o w, „Nationaltidende“ af C h r. X., „Adresseavisen“ af

Kornbeck og „Social-Demokraten“ af mig. Vi roste Maskinhallen og betragtede interesseret Landbrugets Svinefolde med 1000 opstaldede Svin. Det var en bra Dag, vi havde ud af det derovre i Malmø. Der tittedes lidt for meget i Glasene, og da vi tog hjem med den sidste Baad, var Chr. X. „stænket“. Han foreslog Kollegerne at vente med Nedskrivning af Referat til næste Dag, men det mente M u s m a n n ikke at turde indlade sig paa, og derover blev Chr. X. saa vred, at han vilde slaas. Vreden fordunstede dog, men Perialen holdt sig, og da vi var kommet i Land, trak et Par af Kollegerne Chr. X. med ind paa Hotel „Kong Karl“, hvor han fik sig en Lur. Imens gjorde de ham den Vennetjeneste at skrive om Besøget i Malmø, det Referat, som han i sin omtaagede Tilstand ikke evnede at levere. Men herover blev Chr. X. saa forbitret, at han rev Referatet i Stykker og paany lagde sig til at sove. For anden Gang blev Referatet nedskrevet og sendt til „Nationaltidende“. Chr. X. opgav man. Han gik ikke paa Bladet men direkte til sit Hjem.

Men da han vaagnede næste Morgen og fik sin „Nationaltidende“, saa han Besøget i Malmø omtalt i en velskreven Artikel. Han læste den igennem men blev noget forbavset, da han under Omtalen af Udstillingen læste, at i Landbrugets Afdeling var der store Folde med Plads til 1001 Svin. Det stod ham ikke straks rigtig klart, hvorledes Kollegerne var kommet til det Tal. Tusind og e t!

Saaledes er Historien fortalt mig af de to Spasmagere, der skrev Referatet. Men nu er baade de og C h r. X. gaaet bort.

Om at ligne Strindberg og at hilse paa Bjørnson. Gravtale og Lystpil. — Etlinger bestiller Haandværkerviser. — Bech Olsen og Holger Drachmann.

I 1899 afholdtes en interparlamentarisk Konference i Kristiania (Oslo), og mange Rigsdagsmænd fra Danmark deltog. De fremmede fik en Sejltur paa Fjorden med „Norway“, og Medarbejderne ved de store Kristianiablade underkastede enkelte af de ombordværende Interviews. Den berømte Forfatterinde, Baronesse B e r t h a v. S u t t n e r var med, og af det, hun betroede „Morgenposten“ om sin Bog „Ned med Vaabnene“, fremgik til den paagældende Journalists Overraskelse, at Baronessen aldeles ikke havde oplevet de Begivenheder, som omtales i Bogen. Hun havde bare „levet sig ind i dem“.

Redaktør W i i n b l a d maatte ogsaa holde for. Han skildredes som „en liden, elegant Herre med langt Skæg, som delvis er kridhvidt. Man ser straks en Mand, som har arbejdet ganske forskrækkeligt. Han er den første paa Redaktionskontoret om Morgenen, og den sidste, som gaar om Kvælden. Ingen Notits, selv ikke den allermindste, kommer ind i Avisen, uden at Hr. W i i n b l a d har læst den — — —.“

Dernæst kom Turen til mig. Efter Interviewerens Mening var jeg „paafaldende lig August Strindberg, har Strindbergs mongolske Type, de brede Kindben, den læderbrune Hudfarve og de mørke, fanatiske Øjne.“

Ved at læse dette kom jeg paany til at tænke paa, at mine Forfædres Hjemegn har været det tatariske Rusland, og at en af dem utvivlsomt levede et vildt Liv a lå Røverhøvdingen S t e n k a R a s i n. Hvad kan jeg saa gøre for, at jeg har brede Kindben og fanatiske Øjne?!

Ved en af de store Aftenfester, som Byen gav til Ære for Interparlamentarikerne kom Helsingørskredsens Folketingsmand C h r. R a s m u s s e n hen til mig og tilbød at præsentere mig for B j ø r n s t j e r n e B j ø r n s o n. De to kendte nok hinanden fra den store Digters Besøg i Danmark. Og C h r. R a s m u s s e n præsenterede mig med Ordene:

„Folketingsmand A. C. M e y e r fra København. Han er Socialist!“

B j ø r n s o n maalte mig med et venligt Blik. Jeg var jo da ogsaa ret velvoksen. Og saa sagde han:

Ja, ha — jeg er ogsaa Socialist, jeg!“

Mere blev der ikke ud af det, for nu kom Datteren B e r g l j o t med Fatters Overfrakke, og det korte Samvær var forbi.

I Anledning af de socialdemokratiske Rigsdagsmænds Besøg ved Fredskonferencen havde Parti-

fællerne deroppe arrangeret et Møde i Arbejdersamfundets Sal. Her skulde baade Wiinblad og jeg have talt, men da min gamle, djærve Ven C. Jeppesen aabnede Mødet, meddelte han Forsamlingen, at Wiinblad befandt sig i Romsdalen og først vilde indtræffe i den kommende Uge.

I Referatet af dette Møde skrev et antisocialistisk Blad om mig, at „siden Socialismens første Glansperiode heri Byen har vi sjælden hørt nogen, der i vel 1½ Time kunde slaa om sig med en saadan Masse socialistiske Rabaldergloser som han!“

Rabaldergloser! Jeg kunde skamme mig, om Referenten har Ret. Men han har selvfølgelig ikke forstaaet sig paa Agitation. Skrev Bjørnson, hans store Landsmand, ikke om April:

Jeg vælger mig April,
i den det ny faar Fæste,
i den det gamle falder,
det volder lidt Rabalder;
dog Fred er ej det bedste,
men at man noget vil.

Ved Mødet havde jeg iøvrigt Lejlighed til at tale om den danske Lockout og takke Nordmændene for ydet Hjælp. Den havde været af stor Betydning ogsaa for et godt Samarbejde mellem Arbejdsbevægelsen i de to Lande.

Blandt yngre Partifæller, som jeg lærte at kende under Besøg i Norge, nævner jeg med Hæder

M a g n u s N i e l s e n, hvis Virke for Socialdemokratiet har baaret megen Frugt for den samlede norske Arbejderbevægelse.

Det er vel overflødigt at notere en Fjeldtur. Gennem Gudbrandsdalen naaede jeg til Høvringen, fra hvis øverste Plateau der er et herligt Udsyn mod Norges højeste Fjelde. Paa et Kort hjem til mig skrev **W i i n b l a d** senere om sin Rejse gennem Romsdalen og beskrev disse Egnes vældige, næsten frygtindgydende Storhed.

Den 31. Oktober 1899 døde Skuespiller **W i l l i a m M a r i u s G e r n e r**, hvis naiv-barokke Komik i Revyerne havde været Københavnerne til saa stor og udelt Fornøjelse. Begravelsen fandt Sted paa Assistens Kirkegaard og havde samlet et stort Følge, hovedsagelig Teaterfolk. I Kapellet kom Præsten slet ikke ind paa **G e r n e r s** Betydning som Kunstner, og da Kisten blev baaret ud, opfordrede Forfatteren **A n t o n M e l b y e** mig til at tale ved Graven. Jeg gjorde ham opmærksom paa, at det ikke var tilladt, altsaa et Brud paa Gravfreden, og at Præsten kunde nægte mig Retten til at tale, selv om jeg bad om Lov. „Saa lad være at spørge“; sagde **M e l b y e**, „staa uden videre op og sig et Par Ord om Kunstneren og Vennen **G e r n e r!**“

Jeg slog til, og „Politiken“ refererer Opholdet ved Graven paa følgende Maade:

„Rundt om Graven var hele Personalet fra Nørrebro's Theater samlet. Theatrets Orkester spillede, og

Koret afsang en Salme. Derpaa traadte Gerners Ven, Folketingsmand A. C. Meyer op ved Graven og tog Ordet midt imellem to Politibetjente, som vistnok stod der for at gribe ham, hvis han sagde noget upassende. Meyer talte djærvt og fornuftigt for den gode Ven, der var begravet. Han skildrede ham som den indtagende og hjælpsomme Fyr, han altid havde været, og udtalte den Formening, at Alle, der havde kendt ham, vilde mindes ham med Venlighed.

Og derefter spredte Mængden sig, medens Meyers Tale diskuteredes. Alle var enige om, at det netop var de Ord, der skulde siges ved Gerners Grav. Brillant Fyr og god Kammerat!"

Noget andet var om ikke Gravtalen vilde skaffe Taleren Straf paa Halsen. Han havde overtraadt Loven. Men hele Pressen var enig i, at hvad der var sagt, burde være sagt, og naar Præsten havde undladt det, var det godt, at A. C. tog Ordet. Ministeriet Hørring undlod derfor at pille ved Sagen.

Fra Graven hjem og lægge Haand paa et Lystspil til „Arbejdernes Teater“. Det hed „Sypiger“ og opførtes i Begyndelsen af Aar 1900 paa „Folkets Hus“ Scene, Enghavevej 40. Stykket fik en overordentlig venlig Modtagelse baade af det store Publikum og i Pressen. Et Provinsblad skrev bl. a.:

„Ikke Handlingen men Repliken og Naturstudiet gør Stykket betydeligt. Og saa er det heldigvis tendensfrit, saa den, der var mødt til Premieren i Haab om at overvære et socialdemokratisk Agitationsnummer, blev skuffet.“

Jeg fik megen Glæde af dette Skuespil, hvis Roller var tildelt „rigtige“ Arbejdere og fik den troværdigste Udførelse. Det solgtes kort efter Premiøren til Direktør Carl Thomsen og har været spillet rundt om i Landet, ja selv i Sverige og Norge. Ingen af de øvrige Skuespil, jeg i hin Tid skrev til „Arbejdernes Theater“ („Skøn Valborgs Dag“ og „Stormesteren“) gjorde sig fuldt saa godt, selv om jeg i det sidstnævnte behandlede Arbejderbevægelsens Opstaaen og stillede dens Leder Louis Pio i et fordelagtigt Lys.

Mit Forfatterskabs Begyndelse gaar saa langt tilbage som til salig „Søndagsposten“s Tid. Den 16-aarige Drømmer, hvis Sjæl hovedsagelig var næret af Oehlenschlägers Digte, H.C. Andersens Eventyr og Blichers Noveller,, skrev nu selv Digte som „Majblomster“, „Sangersmæerte“, „Til Dig“ og andre vemodsfyldte Ting, der gik glat og gratis i „Søndagsposten“ til Fryd for Forfatteren. Som før nævnt gav Smeddrengen sig endvidere til at dyrke den politiske Digtning, og som Journalist havde han det Held at blive kendt paa dette Omraade under Mærket Phosphoros (græsk Ord for det latinske Lucifer og det jødiske Meïr). En Del af disse Vers, blandt hvilke Sangen om 8 Timers Dagen var den bedst kendte, udsendtes i tre smaa, beskedne Digtsamlinger „Under rødt Flag“, „Frie Sange“ og „Brænding,“ hvis Indhold dog ikke naaede ud over Arbejderkredse.

Men en Dag, da Forfatteren, Journalist Mylius Erichsen og jeg mødtes ved en Ildebrand i Magstræde, foreslog han mig, at vi i Fællesskab skulde gennemgaa mine lyriske Aandsprodukter og søge dem udgivet. Jeg indvilligede gerne, og i hans hyggelige Hjem paa Kristianshavn kom saa hele Bunken under Censur. Det foreløbige Resultat blev, at et ret stort Udpluk af Digtene optoges i det af Mylius Erichsen redigerede Tidsskrift „Vagten“ og at der paa A. Christiansens Kunstforlag udkom en større Digtsamling med Titlen „Digt og Sang.“

Allerede i „Sypiger“ havde jeg prøvet at lade den nye Tids Haandværker synges sin Vise og give den et andet Indhold end Lavstidens, der havde ringe eller ingen Føling med Arbejderens Kulturtrang. Vilh. Hansens Musikforlag udgav Sangene til „Sypiger“, og en Dag kom Komponisten August Etlinger op i Brolæggerstræde 11 og udbad sig en halv Snes Sange. Han havde sidst stiftet Bekendtskab med en Murervise, som jeg havde skrevet til en Fest paa „Vodroflund“, og som Folkesangeren Peter Jensen havde sunget under stort Bifald. Men Etlinger vilde gerne have Viserne omgaaende. Jeg spurgte, om han vilde sidde ned og vente saalænge, men det vilde han dog ikke, og saa blev vi enige om, at han skulde have dem — 12 i alt — i Løbet af den nærmeste Tid.

Samme Dag skrev jeg den første Vise og spurg-

te mig selv, om Drachmann egentlig ikke havde været nærmere til at paatage sig Opgaven. Han havde jo skrevet baade „Snedkersvendens Viser“ og „Grovsmedens Vise“, til hvilken sidste Etlinger satte en fortræffelig Melodi. Olfert Jespersen havde ogsaa forsøgt sig med Held i det Fag.

Men jeg gik ud fra, at jeg stod Arbejderne nærmest, kendte deres Liv, Sædvaner og Udtryk. Det havde sin Betydning, naar man skal skrive ikke blot om, men for Arbejderne.

Haandværkerviserne udkom paa „Det nordiske Forlag“ og fik en meget pæn Omtale. Min egen Mening er, at nogle af disse Viser synes mig veltrufne, men at jeg i en langt senere udgivet Samling „Arbejdets Kvinder og Mænd“ har fundet nok saa heldige Udtryk for Sangglæde og Stemninger i de brede Lag.

Naa — Fatter Etlinger og jeg havde megen Fornøjelse af Samarbejdet, der paa sin Vis fortsattes, idet jeg tog nogen Undervisning hos ham i Guitarspil. Man skulde da helst kunne akkompagnere sig selv til en af sine egne Viser.

Etlinger hed egentlig Kragelund og var Slesviger. Han talte med tysk Akcent. Som Musiker ejede han den lykkelige Egenskab at kunne betjene baade Klaver, Violin, Mandolin og Luth, men navnlig var han en fortrinlig Zitharspiller. Det var hans Zitharspil, som gød sine daarende Toner i Holger Drachmanns og Synge-

pigen E d i t h s Sjæle, naar de efter Forestillingen i „Operetten“ nød Samværets stille Glæde, og Vinen perlede i de slebne Glas. Om disse Stunder vidste A u g u s t E t l i n g e r at fortælle adskil- ligt.

Efter endt Undervisning kom han gjerne med Cigarkassen, hvis Indhold var det mærkeligste, man kunde se. Der laa lange og korte, tykke og tynde, mørke og lyse Cigarer mellem hverandre, og E t l i n g e r gav beredvilligt Forklaringen paa Sammensuriet.

„Naar djaj er til Selskab, ock Cigarerne blifver budt om, so tager djaj min Cigar i Lommen und siger, at djaj vil ikke ryke lige i Øjeblikket. Po den Maate har djaj samlet et større Utvalg.“

Og det var naturligvis i Reglen gode Cigarer, den glade Musiker og Komponist saaledes samlede sig.

Som Komponist var han en hel Troldmand, der lod Tonerne drysse frem under sine Hænder. Og var det end ikke al Tid Guld eller Sølv, ejede disse Toner noget af hans eget lyse, frejdige Sind med den Understrøm af Vemod, som bunder dybest i Zigøjnermusikantens Sind.

H o l g e r D r a c h m a n n har ridset ham en Rune i Romanen „Forskrevet“. E t l i n g e r hedder her Achlaitner og han beskrives saaledes:

„Pianisten sidder bag Flygelet — rød og glad, med barnligt aabent Ansigt som Sol, naar den titter over Morgenkvist. Han hedder paa Plakaten Josef Achlait-

ner — noget lignende hed hans Forgænger — var Sydtysker, ikke ubetinget afholdende, gjorde ingen Kat Fortræd, undtagen sig selv, drak alt, hvad I vilde byde ham — og spillede Zither senere ud paa Natten for Kunstkere.“

Jeg holdt meget af E t l i n g e r, og de Timer, jeg tilbragte sammen med ham i hans lyse, muntre Musikens Verden, har jeg indskrevet i mine Minders Bog.

H o l g e r D r a c h m a n n traf jeg først i Tiden omkring Aarhundredskiftet. Han og Bryderen M a g n u s B e c h O l s e n, som havde mødt hinanden i de forenede Stater, sad en Aften i en Loge i Cirkus Varieté, og da jeg og min Hustru gik hen for at hilse paa B e c h O l s e n, præsenterede han mig for Digteren. Vi fulgtes saa bagefter over til „Kong Magnus“ Kafé i Vesterbros Passage og havde det gemytligt til langt over Midnat. D r a c h m a n n improviserede, B e c h O l s e n sang, og jeg deklamerede, de to første ved Champagne, jeg ved en Citronvand. Til Slut vilde H o l g e r kysse min Kone, men hun afslog det kategorisk. Det kunde B e c h O l s e n ikke fatte.

„Det maa sgu da være Dem en Ære at faa et Kys af Danmarks Digterkonge“! sagde han.

Men det hjalp ikke, og saa fortsattes der med Improvisation, Sang og Deklamation.

Næste Gang, jeg traf H o l g e r D r a c h m a n n, var i Frederiksberg Theater, hvor hans Stykke „Det grønne Haab“ havde Premiére. Jeg

mindede ham om, at han havde lovet mig en af sine Bøger, og et Par Dage efter modtog jeg et Eksempplar af Romanen „Forskrevet“, i rødt Pragtbind og med en meget smuk Dedikation.

Senere havde jeg den Ære at være en af de Forfattere, som priste ham i Sang ved hans 60 Aars Fest. Min „Hilsen fra Arbejderne“ glædede ham meget. Og mange af hans Digte som „Ligprædiken,“ „Den store Bjørns Endeligt,“ „Den sidste Parade,“ „Skipperen synger“, men først og sidst „Engelske Socialister“ har jeg de Hundrede Gange fremsagt for lyttende Tilhørere saa langt dansk Sprog forstaas.

Han evnede bedre at skrive Vers end at fremsige dem, fordi hans Organ var noget hæst. Men den granvoksne Skjald med det stærke Hoved og det kraftige Skæg fik En let til at tænke paa Vikingehøvdingen i Skibets Forstavn, Føreren for hine Landnamsmænd, som „tuder i Gjalderhornet“ under Farten mod fremmed Frihedsstrand.

Om den anden Kæmpe, M a g n u s B e c h O l s e n har jeg adskilligt at mælde. Da han skulde forsvare de danske Farver ved en Brydekamp paa Traverbanen, udpegede den københavnske PresSES Sportsreferenter mig som Dommer, og jeg modtog Hvervet, og i flere af Mesterbryderens følgende Kampe fortsatte jeg mit Dommerhverv.

Hvad nu disse Brydekampe angaar, skal jeg aldeles ikke komme ind paa, hvor vidt der har været Aftaler mellem Professionals, hvis Opgave

selvfølgelig nærmest har været at tjene Penge. Jeg vil blot notere, at efter min og Manges Mening var B e c h O l s e n en fremragende Bryder, som sejrede dels paa sin Teknik og dels i Følge sin Korpus. Han havde meget smaa Fødder men overordentlig kraftige Ben. Resten havde han i Hovedet — nemlig Omløb.

Han var ellers en mærkelig Størrelse, et Mod-sætningernes Tegn. Kunde naturligvis tømme et Bæger til Bunds, selv om hans Passion var at „blæse Støvet af en Cognac,“ medens min gamle Ven T h e o d o r F u g m a n n i „Over Stalden“ holdt paa Champagnen. Næsten forunderligt, at jeg „organiserede Afholdsmand“ kunde sidde lange Aftener i Selskab med slige Kæmper og — holde længst ud. B e c h O l s e n drak altsaa bedre end nogen Bersærk, men beholdt Ligevægten og var egentlig en fredelig Bamse, som ikke havde noget imod at lade sig skælde ud — i Spøg. Han var meget selskabelig anlagt, havde et udmærket Fortællertalent og sang — som tidligere nævnt — meget smukt. Han kunde være overkaad, ja uartig for i næste Øjeblik at tørre Taaren af Kind, naar han hørte et sentimentalt Digt. Politik interesserede ham, og mangan Gang, naar jeg kom fra Rigsdagen og kiggede indenfor i Kafeen, ønskede han Besked om Dagens Forhandlinger. Ogsaa hed det sig som oftest:

„Hva' vil Du ha'? Ska' Oline (hans Hustru) ikke stege Dig en Bøf eller Kotelet“?

Han var kammeratlig, gavmild og flot, meget for flot, naar der ikke var Højvande i Kassen, som han jo egentlig kun bestyrede for Fætteren, Vognmand og Restauratør A. A n d e r s e n, en i Ordets bogstavelige Forstand lun Fætter. Og da „Kafé Frihedsstøtten“ forsvandt for den nye Tids Krav, lærte B e c h O l s e n Hestedressur af Cirkusdirektør O r l a n d i.

I hans Kafé kom i sin Tid adskillige kendte Personer, navnlig paa B e c h O l s e n s Sejrsdage modtog han Hyldest fra de mest forskellige Sider. Der var Skuespillere, Sangere, Forretningsmænd (flest af Vognmænd og Slagtere), Journalister, som tog det sidste Stykke Referat med og de jævne Mennesker af alle Grader, som føler Hjærtet banke stærkest, hver Gang Nationen har hævdet sig i skarp Konkurrence. Paa saadanne Dage havde Tjenerne kun fuld Respekt for „Flaskeherrer“, d. v. s. dem, der købte Champagne. Men M a g n u s B e c h holdt sig helst til Cognac'en. Bajererkøjl nød han saa godt som aldrig

Et Blad interviewede mig i Anledning af, at jeg optraadte som Dommer ved B e c h O l s e n s Brydekampe. Det hed sig, at det havde vakt baade Forundring og Forargelse. Bladet refererede mit Svar saaledes:

„Jeg vil dog en Gang søge at gøre Ende paa den dumme Fordom, at naar man er Rigsdagsmand, Politiker, en offentlig Personlighed, har man ikke Lov at leve efter sit eget Hoved, men skal tage Tusind latterlige

! Hensyn, hvis Berettigelse menneskelig set er lidet indlysende. Jeg vil bære min Hat, som jeg vil! Faar jeg ikke Lov til det, saa lad for min Skyld det Hele gaa i Stykker. Jeg sætter min Frihed som Menneske over et Folketingsmandat."

Jeg fortsatte altsaa min frie Tilværelse, som tiltaltes af det Røre, der stod om Brydekampene. Egentlig havde jeg jo selv opelsket Sansen for denne Idræt og været dens Foregangsmand paa dansk Grund.

Blandt B e c h O l s e n s Modstandere, som meldte sig til Dyst paa Traverbanen, var ogsaa Jyden J e s s P e t e r s e n. Han havde været Medlem af Odder Athletklub, var stærk som en Bjørn og blev Træner hos en tysk Præmiebryder, hvor han havde det haardt, men lærte Kunsten saa vel, at han en Aften under offentlig Forestilling kastede sin Lærer, rejste til Paris, mældte sig til de store Brydekampe og kom op i første Linje for at ende som Verdensmester. Det var vel nok en Ære for Danmark at have fostret slig en Søn!

Da han mødte i København til Kamp mod B e c h O l s e n, tog Formanden for „Dansk Athletunion“ A r n o l d R i c h a r d N i e l s e n ham med op paa Redaktionen og her foregik Præsentationen paa den Maade, at J e s s smed Frakken og blottede sin Arm, idet han paa et endnu ikke pariserfarvet Jysk sagde:

„Mit Navn er J e s s P e t e r s e n! Vil De se en Arm“!

Jeg svarede med ligeledes at smide Frakken, vise min Arm og sige:

„Mit Navn er A. C. Meyer! Vil De se min Arm“?!

Dermed var Bekendtskabet gjort.

Jess Petersen var en fremragende Bryder, ikke blot stærk men udholdende og i Besiddelse af det Snille, som i saa høj Grad afgør Kampen. Dertil levede han sobert og fik i sin Karrière en udmærket Støtte i sin Hustru, en nydelig Pariserinde, som havde været gift med den tyrkiske Bryder Kara Ahmed og altsaa vidste, hvordan man skal tage stærke Mænd. Hun opdrog da ogsaa Knøsen fra Odder til baade galant Franskmand og Verdensmesterskabsindehaver — alt under Kontrol under Kontrol af Fru Jess.

Om en Bryder fra hin Tid, Tyrken Nourlah, som optraadte baade paa Traverbanen og i Cirkus, er kun at mælde, at hans uhyre Styrke og Størrelse paa Forhaand udelukkede egentlig Tale om Kamp. Han var en Gigant, hvor de andre Brydere kun var Mennesker.

Aarhundredskiftet. — Rigsdagsmand, Varietist og Variétéanmelder.

1901, det nye Aarhundreds første Aar, hilstes Velkommen i baade Skrift og Tale. Eller maaske rettere: Man bød det gamle Aarhundred Farvel.

Det gjorde jeg i al Fald i et Digt i „Social-Demokraten“, i hvilket det hed:

Ringer, træk haardt i dit Reb i Dag!
 det er en Stormand, som stedes til Jorden;
 hans Fødsel fandt Sted paa en Trones Vrag,
 hans Barneleg gik til Kanoners Torden;
 som Yngling han brugte sin Tid til at sværme
 for Frihed og haane den klynkende Klærk,
 han leved paa Mindet om Fædrenes Værk,
 som barkedede Næver fik Pligten at skærme .

Politisk set blev 1901 et meget interessant Aar. Ved dets Begyndelse styredes Landet endnu af et Højreministerium (S e h e s t e d), som den 27. April 1900 havde afløst Ministeriet H ø r r i n g. Men Konsejlspræsident S e h e s t e d s Styre blev ikke langvarigt. I Landstinget mødte han Modstand hos sin Godsejerkollega Grev F r i j s paa Spørgsmaalet om en Skattereform, og i Folkethinget stod Venstre-Reformpartiet stærkt og samlet om I. C. C h r i s t e n s e n. Saa gik man til Folkethingsvalg d. 3. April 1901, og Valget blev en afgjort Sejr for Venstrereformpartiet, som fik 76 Mand valgt, medens de Moderate, som i sin Tid havde indledet Forhandlingspolitik med Højre, kun opnaaede 16 Mandater og Højre 8. Socialdemokratiet vandt 2 nye Mandater og blev en Gruppe paa 14 Mand.

Valget var en tydelig Tilkendegivelse fra Befolkningen om et Systemskifte, og ved Aarets

Grundlovsfester kunde der tales forjættende Ord om Demokratiets endelige Sejr. Socialdemokratiet festede paa Fælleden, hvor der fra tre Talerstole skulde holdes Foredrag af populære Partiførere. Dagens Motto havde „Social-Demokraten“ formet som „Ned med Højre og Ministeriet Sehested“! Og Bladet gik ud fra, at de 6 Talere, der skulde have Ordet, vilde vide at give dette Felt- raab dets rette Fortolkning.

Festkomiteen, hvis Formand var den gæve Sigvald Olsen, Folkethingsmanden for 11. Kreds, havde anbragt den nyvalgte Repræsentant for Aarhus nordre Kreds, Peter Sabroe og mig paa samme Talerstol, og „Social-Demokraten“ skrev, at vi var Dagens Hovedtalere, „vort Partis mest fremragende og mægtigst gribende Folketalere.“ Med nogen Grund spurgte jeg derfor Rigsdagskollega Sigvald Olsen, hvorfor han havde anbragt de to „mægtigst gribende“ paa samme Talerstol, hvortil han svarede, at vi havde godt af at prøve Kræfter.

Vi klarede den aa ogsaa rigtig pænt sammen, fik alt fornødent Bifald og fulgtes efter Foredragene hen til et Telt for at faa en Forfriskning. Under Vejs sagde Sabroe meget alvorligt og i en opstemt Tone:

„Du — — der er kun to gudbenaadede Talere i vort Parti! Det er Dig og mig“!

Det var en ægte sabro'esk Yttring, undsluppet ham i et Øjeblik Svaghed — Forfængelighedens.

Og den frister mig til at give et Billede af denne mærkelige Mand, saadan som jeg lærte ham at kende. Han var i Besiddelse af stor Veltalenhed, der gled over hans Læber som Fossen over Fjeldkammen. Den store Pathos laa ham nærmest, de stærke Farver behagede ham, derfor ogsaa Overdrivelsen, at „smøre tykt paa,“ som man siger. Han kunde være dumdristig og stolede paa sit Navn, naar han som en Humanismens Torden-skjold vilde imponere de inhumane. I Kraft af sin Dumdristighed udrettede han da ogsaa, hvad ingen andre evnede som han — at afdække Brutalitet mod dem, der taaler og tier, at lade sin Tales Lyn sønderflænge Ondsindethed og rejse en offentlig Mening om Barnets Ret.

En saadan Kampagne som den S a b r o e førte, bragte vel ogsaa nu og da ham selv paa Afveje, men det Sprog, han benyttede i Angrebet mod de Store og de Taarer, han græd for de Smaa, var ægte nok. Han behøvede blot Munitiøn, Bifaldet fra Folkehavet. Uden det blev han ikke ægget, og det maatte ikke lade vente paa sig. Folkethingsmand, K n u d H a n s e n, Kolding, har fortalt mig, at da S a b r o e en Gang ved et stort Møde der i Byen havde talt i blot faa Minuter, og Bifaldet endnu ikke løftede sig mod ham, brød han pludselig af og forlod uden Motivering Mødet, idet han henviste til, at K n u d H a n s e n kunde fortsætte.

Vi kom godt ud af det med hinanden. Jeg hil-

ste ham gjerne med et „God Dag, Hr. Baron!“ og saa gled et Smil hen over hans Læber. Hans Trods kunde let slaa over i Kaadhed med en buldrende Tale og Slag i Bordet, saa den naive Tilhører havde Grund til at korse sig.

En ganske anden Type var S i g v a l d O l s e n, som havde anbragt S a b r o e og mig paa samme Talerstol. Han var den stramme Organisations Mand, der holdt Fodslag under alle Forhold. Fra sit Virke i tyske Cigarfabriker havde han bragt med sig hjem noget tysk Væsen, præget af Korpsaanden i Lassalles Arbejderbevægelse. Pligtopfyldende og opofrende, som han var, tog han sin Tørn som ansvarshavende Redaktør af „Social-Demokraten“ i den Periode, da Fængselsstraffe regnede ned over Oppositionen. Han var ingen stor Taler, men en sindig og praktisk Politiker. Hans kølige Ro og strænge Partitroskab kunde i visse Stunder lade Plads aaben for en Følsomhed, der grænsede til Rørelse. Modstanderne respekterede ham.

Det politiske Systemskifte i Sommeren 1901 gav mig Anledning til at hilse Venstre Velkommen i et Digt, hvori det hed:

Véd I, der venter saa mangen en Sag
fra Tiden, man brak lod ligge?

Alt, hvad vi haabed Dag efter Dag,
Lys over Landet og Arbejdets Sag —
Venstremænd, glem det kun ikke!

Men ved Venstres Takke-Tog til Amalienborg i Anledning af Systemskiftet kunde Ordene lyde noget mindre højtidelige. I Vittighedsbladet „Ravnen“ blev Toget bl. a. beskrevet saaledes:

To og to i Rad,
 Gud, hvor Kongen bliver glad
 ved at se paa de loyale;
 ind i Slottets Sale
 træder Niels og Klavs,
 der paa Støvlerne er Snavs,
 det er ej som til Kroes, naar man faar en Sjavs.
 Men ih bevares dog, hvor her er Plads!
 sikken Storstu', la' os faa et Glas!
 jeg ku' skam li'e for at faa lidt Humør
 en Sopken — Ole, hør,
 hør vink a' ham, der glør saa rødt
 og ta' og spør'!

Jeg nævner kun denne Vise, fordi den som en Døgnflue fløj ind i en Underholdning bestaaende af Musik, Sang og Deklamation, arrangeret for Foreninger baade i og udenfor København. Fra Partibevægelsen var jeg kommen i Forbindelse med Skuespilleren M a r x G e r h a r d og havde assisteret ham ved en Koncert, hvor fhv. Musikdirektør ved Garden, Krigsraad J e n s F e r d i n a n d V a t e r var Pianist. „Jens“, som vi kaldte den gamle, gemytlige Musikant, kendte jeg godt nok fra Vagtparaden. Han var høj og stærkt bygget, og man fandt ham udmærket paa Plads som Orkesterchef, lagde videre Mærke til

hans noget nervøse, karakteristiske Kast med Hovedet.

Manden , som bar Kunstnernavnet **M a r x G e r h a r d**, var af en anden Støbning. Middel-høj, med nogen Ansats til Korpulence, smilende og indsmigrende, halvt Jøde og forretningsivrig. Hans Fader, Detailhandler S., var kras Socialdemokrat, og Sønnen stod paa god Fod med ledende Mænd i Partiet. Da gamle **J e n s V a t e r** faldt for Aldersgrænsen, blev han grebet af **M a r x G e r h a r d**, som havde haft et beskedent Engagement ved Nørrebro Theater og ved sin gode Sangstemme og sit „gaa paa-Humør“ borede sig Vej til Engagementer i Foreninger.

Der var noget ved disse to „forhenværende“, Hofmanden **J e n s V a t e r** og Skuespilleren **M a r x G e r h a r d**, som tiltalte mig. Kald det Kunstner- eller Gøglersind — vi søgte dog at præstere en Underholdning, som laa i et højere Plan end den gængse. **M a r x** foredrog bl. a. **D r a c h m a n n**'ske Sange, som den Gang stod højt i Kurs, jeg deklamerede den store Digers bedste „Numre“, og ind i denne Underholdning skød sig saa Recitation til Musik af **J e n s** eller Sportsdigte, Duetter og satiriske Viser, for hvilke jeg bar Ansvaret.

Indøvelsen af alt dette fandt Sted i Krigsraadens Klaverstue i Helgolandsgade 11 og udfyldte meget fornøjelige Stunder. Hvert Medlem af Triumviratet sad inde med et Lune, der grænsede til Gav-

tyvestreger, og den for Aldersgrænsen faldne Hofmand var ikke mindre kaad end hans to Kolleger.

Udturene i Provinsen bragte baade Glæder og Skuffelser. Hvad søgte jeg i dem? Pekuniært Udbytte af nogen Betydning var der aldrig Tale om, Glæden ved at staa paa Scene eller Tribune behøvede jeg ikke at søge som Medlem af Ensemblet. Jeg var godt nok vant til at agere. Nej, det var vel ubevidst den uendelige Frihedstrang, der fandt en Art Tilfredsstillelse i dette „Gøglerliv“ — som den pæne Samfundsborger vilde kalde det. Tilfredsstillelse? Ja, men vemodig, smerteblandet som Basis for Kaadheden og Latteren. Midt i et lystigt Samvær i Stationsbyen, hvor den glade Forretningsmand præsiderede som Vært, kunde jeg forlade Selskabet og staa hensunken i dybe Tanker, mens Gildelagets Skæmt og Sang lød ud i den tavse Nat. Da tænkte jeg paa

Hver Ven, som døde,
 hver Sjæl, som veg
 fra Mørkets Øde
 til Lysets Leg.

Dervar vel endog i dette nogen Desperation, udledet af privat Sorg, som blandede sig i min „Gøglerfærd“. Og det syntes, som om Folketribunen vilde give sig den helt i Vold. I Pressen fremkom Meddelelser om, at jeg agtede at afgive Folkethingsmandatet og søge Bevilling som Varieté-

direktør. En Korrespondent til konservative Pro-
vinsblade brugte haanlige Ord om „Tribunens
Folk og Gøglet“, og „Middagsposten“ rørte ved
et Hjærteanliggende, naar den skrev:

„Denne Gang sættes A. C. Meyers Navn i Forbin-
delse med en Variété, naturligvis en folkelig Variété,
men fra den er jo ikke det feminine udelukket — hel-
digvis! Tænk paa Edith, hun var da Kvinde ... helt
igennem! Og hvorfor skulde Digteren A. C. Meyer
ikke finde sin Edith?“

Der blev imidlertid ingen Sild af den Makrel,
fordi der ingen Bevilling søgtes og heller ikke var
Mulighed for at faa nogen. Det blev ved M a r x
G e r h a r d og Krigsraad V a t e r.

Til en Forandring gjorde jeg mig til Talsmand
for det lyse, undergærede, skattefri Øl, som Ny
Carlsberg havde bragt i Handelen. Derved lyk-
kedes det mig at faa en Samtale med den stor-
mægtige Dr. og Brygger J a k o b s e n, hvis Dør
ellers var lukket for almindelige Mennesker. Det
ny Produkt gav Anledning til et bevæget Møde
i Haven ved „Folkets Hus“, hvor Afholdstaleren
S o p h u s R a s m u s s e n (E d h o l m) og jeg
duellerede paa Grænsen af over- og undergæret
Øl. Jeg reddede Æren.

Selvfølgelig vedblev den politiske Agitation og
Journalistiken at tage Hovedparten af min Tid.
Jeg holdt „Föreläsningar“ i svenske Byer og var
stadig paa Farten indenfor dansk Omraade. Under

Valgkampe i Helsingør, hvor Chr. Rasmussen stillede sig som Socialdemokratiets Kandidat, var jeg paa en Maade bleven politisk Redaktør af det liberale „Helsingør Dagblad“ og medvirkede baade som Taler og Journalist til Chr. Rasmussens Sejre over konservative Modstandere. Jeg har ellers kun været Redaktør for en Dag (af „Social-Demokraten“) og Redaktør af „Sydsjællands Socialdemokrat,“ da det startedes i Næstved.

Men en offentlig Person maa jo ogsaa erindre sine Faderpligter, og som Fader kan man have sine Sorger. Der gik nu min Søn Roland hen og lod sig engagere til Optræden i Cirkus Varieté som professionel Bryder. „Aftenbladet“ offentliggjorde i den Anledning et Brev, jeg havde sendt den 19-aarige Athlet, og hvori jeg strængt fremhævede Amatørens Pligt til at afstaa fra Vinding ved Udøvelse af sin Sport. Brevet sluttede med følgende Ord:

„Men skulde det gaa Dig ligesom Thor, der gik forkert i Byen, fordi han ikke tog mod Raad af Odin, saa kom til mig. En 19aarig Yngling tror selvfølgelig al Tid, at han er meget klogere end sin Far, men naar du bliver 30 Aar, vil Du erkende, at jeg var meget klogere end du. I al Fald hvad der angaar Livet bag Kulisserne.“

Men ved at nævne „Kulisserne“ føres Tanken tilbage til Theater. Efter Adolph Dechers

Død blev jeg hans Efterfølger som „Social-Demokraten“s Cirkus-, Revy- og Varietéanmelder. Opgaven interesserede mig. Den strejfede dog rigtigt Theater, saasom Revyerne behøver Kulisser, og Artistnumre tager sig bedst ud i dekorativ Ramme. Jeg følte mig i Slægt med Kunstens Børn, skønt jeg aldrig har spillet Komædie for ærede Tilhørere eller Tilskuere. I den Henseende delte jeg ganske E r i k B ø g h s Udtalelse:

Jeg ynder ingen Præken paa Theatret
og ingen Scener paa en Prækestol.

Men alligevel maa der have været et Stykke Skuespiller i En, og Theatret trak. Allerede først i Halvfemserne havde jeg leveret nogle robuste — men ikke uartige — Revyviser til det af C. E. J e n s e n oversatte Stykke, som under Titlen „Forstadsluft“ spilledes paa Frederiksberg Theater (nu Betty Nansen Theatret) af P o u l F r i i s Selskab. Direktørens smukke Frue, E n g e l k e F r i i s fik jeg Aaret efter den Ære at skænke rosende Omtale for hendes Optræden i Scala Variété. Jeg sværger til, at Fruen sang nydeligt, saa glimrende ud og viste sig som den Kunstnerinde, hun virkelig var. Jeg bevarede min Sinds-
ligevægt.

Det samme lykkedes mig fuldtvel — om end med lidt mere Besvær, da jeg kom til at bo paa 3. Sal i en Ejendom, hvor D a g m a r H a n s e n hav-

de sit hyggelige Hi paa 1. Sal. Jeg kendte hendes Forældre og havde set hende som lille Pige. Nu var hun den feterede og omstridte Visesangerske, og jeg havde bejlet til hendes Velvilje, naar det gjaldt Assistance ved Velgørenhedskoncerter. Hun anede ikke, at naar jeg ringede paa 1. Sals Dør, slog mit Hjerte lidt stærkere, end naar jeg overværede f. Eks. en Debat i Folkethinget om Jernbaneanlæg i en fjærn jysk Egn. Hvad der i sidstnævnte Tilfælde dog interesserede mig stærkt, var Indlægene fra to „rigtige“ Jyder, jeg mener Mænd, som talte ravjysk. Den Dialekt kan jeg vældig godt lide.

Endnu en tredie fremragende Dame maa jeg ofre et Par Linjer, nemlig L o n a B a r r i s o n, der ogsaa har optraadt paa „Scala“s Scene i T h o m a s S. L o r e n z e n s gyldne Periode. Fruen og hendes Mand Vilh. F l e r o n var et meget intelligent Par, som havde berejst det meste af den civiliserede Verden. Han deltog i Firsernes første Aar i den socialistiske Bevægelse som rødglødende Revolutionær og var en fortræffelig Journalist. Som sin Frues forsynlige Impresario lagde han Revolutionen paa Hylden, men vedligeholdte sine socialistiske Bekendtskaber, naar han opholdt sig i København.

Tribunens og Manegens Folk interesserede mig ikke mindre end Theatrets. Jeg lærte en Del af dem nærmere at kende ved mine Besøg i „Arena-theatret“, da det lededes af min gamle Ven Ni-

kolaj Schultz. Og uagtet Carl Muusmann havde skrevet Artistromaner, — som jeg ikke havde læst — gik jeg i Følge Opfordring fra Bogtrykker og Forlægger Leander Nielsen i Aalborg i Gang med at skrive „En Gøglers Roman“. Den blev trykt i 16.000 Eksemplarer, der gik af som varmt Brød. Romanen blev leveret efterhaanden, Hæfte fulgte Hæfte lige til det femogtredsindstyvende. Bogens Helt hed Bjørn og var en kæmpestærk, uovervindelig Bryder. Da jeg i nogle Hæfter undlod at omtale hans Færden, fordi jeg maatte beskæftige mig med hans unge Søsters Skæbne, fik baade Bogtrykkeren og jeg Forespørgsler om, hvor Bjørn var henne. En gammel Opvarter i „Prins Vilhelms Palæ“ (nu nedlagt Foreningslokale paa St. Annaplads) kaldte mig endog til Side og spurgte med den dybeste Delta-gelse, om der var tilstødt Bjørn noget slemt. Jeg lovede at faa fat i ham i det nærmest følgende Hæfte.

Jeg traf endogsaa en Gang en Læser, som paa-stod, at Bjørn virkelig havde levet og laa begravet paa Aarhus Kirkegaard. Overfor denne Paastand tav jeg.

Her er en anden mindre hyggelig Historie fra Redaktionskontoret.

En yngre Kvinde kom en Dag op i Brolæggerstræde 11, prisgivet et voldsomt Sindsoprør. Hun var baade legemlig og sjælelig syg og viste mig en Revolver, som hun havde købt for sine sidste

Penge uden dog at have haft Mod til at skyde sig. Jeg fik Revolveren lokket fra hende, gemte den i Skrivebordsskuffen og holdt som en Slags Skriftefader et opmuntrende Foredrag for Kvinden, sendte hende til en Nervalæge og havde den Glæde at se hende frisk og livsglad et halvt Aars-tid efter.

Saa hændte det en mørk Aften, kort efter at Redaktionen i 1901 var flyttet til N. Farimagsgade, at der lød en haard Banken paa Døren til mit ensomt beliggende Værelse, hvor jeg sad og skrev en Varietèanmeldelse og umiddelbart efter traadte en uhyggelig Fyr med vilde Øjne og strittende Haar ind i Værelset.

„Nu har jeg Dig!“ brølede han og gik hen mod min Plads ved Skrivebordet.

„Ja vel!“ sagde jeg og blev roligt siddende men havde i samme Nu fattet om Revolveren i Skuffen uden han lagde Mærke dertil. „Hvorned kan jeg være Dig til Tjeneste?“

Han fortalte saa i vrede Ord, at han ikke kunde faa G e o r g B r a n d e s i Tale, ikke heller C. E. J e n s e n, men nu skulde jeg høre ham. Han udfolderefter en Rulle Papir, han havde under Armen og gav sig til at synge. Det var uarticulerede Lyde, men jeg udtalte min Beundring for hans Sangværk, modtog Rullen og lovede at besørge den videre.

„Men nu gør Du noget ved det!“ sagde han truende, idet han gik hen mod Døren og bød Farvel. Men umiddelbart efter at Døren faldt til, lukkede

han den brat op igen, stillede sig i Positur og slog sig for Brystet, idet han raabte:

„For ser Du, Beethoven var stor, men jeg er større!“

Jeg har aldrig set ham siden.

Som Anmelder af Varietè- og Revyteaternes Forestillinger rettede jeg Kritik mod Viseforfatterne, hvor der lefledes med den daarlige Smag. De syntes mig som Regel kun at have Talent for — som jeg udtrykte det overfor en Viséforfatter — „at skrive om Spiritus og Fruentimmer“.

Selv den folkelige Kunst, og fortrinsvis den, bør træde i det Godes Tjeneste.

Det alt overskyggende. Kritikere. Om at tale ud ad Vinduerne. Kiosken paa Værnedamsvej.

Sindets Uro og Trang til Variation spreder Kræfterne. Jeg interesserede mig for alt muligt, som kunde sættes i Forbindelse med Arbejde i Folkets Tjeneste. Men det alt overskyggende var dog den politiske Agitation, fordi alle Samfundsspørgsmaal maa udmunde i Politikens Verdenshav. Men ganske vist bliver Politik saa et langt videre Begreb end parlamentarisk Tovtrækkeri. Jeg har aldrig haft Føling med Underhaandsforhandlere og Kulisseintriganter, men jeg er villig til at erkende, at under bestemte, forhaandenværende Forhold kan der virkelig aftales noget nyttigt i en Vindueskarm eller bag en Skovdekoration.

Politik kan ikke vurderes paa korte Afstande. Den kræver langt Sigt.

Naar man i Kraft af Forholdenes Magt er kommen til at spille en Rolle i det offentlige Liv og staar ansvarlig for de Ord, man haver talet til Hundredtusinder, er det trøstende at kunne notere velvillig Kritik, selv om man ingenlunde har „fedtet“ for Modstandere. Sagen er nu den, at jeg selv i min mest oprørske Ungdom aldrig førte hadsk Sprog mod Anderledestænkende, udleverede dem ikke heller til Spot, men var til Gengæld parat til at bide fra mig, hvis nogen vilde more sig paa min Bekostning.

Altsaa af Sted til Agitationsfeltet! Stadigvæk Møde efter Møde, i København, Provinsbyer eller Landdistrikt, navnlig paa Søndage, naar Folk har Tid til at høre Foredrag og kan komme langvejs fra. Taleren kommer rullende paa Husmandens Køretøj, Vejlængden er maaske en Mil eller to fra Jernbanestation og blæse være med Vejr! Regn og Slud og Sne og Sjap, en Agitator maa have god Fysik!

Mellem Slagene derude i Mødelokalerne eller under aaben Himmel røgtes Hvervet paa Redaktionskontoret med Filantropi og Idræt, Samfundsspørgsmaal og Variété som Speciale.

Hvorledes bedømmes nu et saadant Individ af Venner og tilfældigt Forbipasserende?

Af N. B r a n s a g e r s „Den danske Regering

og Rigsdag 1901" citeres følgende Linjer om Folkethingsmanden fra 13. Kreds:

„Hans Udseende er fremmedartet: Ansigtet blegt og af mongolsk Type, Øjnene er mørke og brændende, det sorte, buskede Haar ligger svært og uordnet over Panden. Som Taler er han Improvisator. Tankerne fødes i hans Hjerne og finder deres Udtryk i samme Nu. Øjeblikkets Stemning bemægtiger sig ham og rejser Bevægelse i hans Sind. Derfor er han straks i Forhold til sine Tilhørere, og det Sammenspil mellem dem og ham er til Stede, der betinger Agitatorens Magt over dem, han skal paavirke.“

Med Rette kommer B r a n s a g e r iøvrigt til det Resultat, at den af ham portrætterede fra 13. Kreds ikke har taget fremtrædende Del i Folkethingets politiske Arbejde.

I „Ekstrabladet“ skrev C l a u s H o f f (Frejlif Olsen), at C h a r l e s er

„en stærk, godmodig livsglad Arbejder — —, som den Dag i Dag skriver glødende Elskovsdigte og morer sig som et Barn mellem unge Mennesker og aabent erklærer, at han hellere snakker noget Pjank med en ung, smuk Pige, end han drøfter de interessanteste Emner med en gammel Han- eller Hun-Tørve-triller. — — — Hvis der er noget Menneske paa Jorden, der har gjort, hvad han kunde for at spolere den Agtelse og Anseelse, man skylder hans høje Stilling, saa er det Charles Meyer, — og saa er det endda ikke lykkes ham.“

En bornholmsk Sømmand, som af en Bekendt var

lodset ind til et politisk Møde, hvor jeg havde Ordet, udtalte bagefter til sin Bekendt, at Foredraget var „det værste Sludder, han nogen Sinde havde hørt.“

Hvorimod en københavnsk Kularbejder ved et Møde paa Nørrebro sideværts gav sin uforbeholdne Anerkendelse Luft i Sætningen: „Han ka' krafteme snakke!“

Kritikerne har været mange, og Kritiken broget, men aldrig ondartet. Det samme gælder Karrikaturerne, og dem har jeg været en Hund efter at samle. Er det mon Forfængelighed? Herregud, misund mig ikke den Fornøjelse!

Det blev sagt en Gang af gamle H ø r d u m, da han og P. H o l m var Folkethingets eneste Socialdemokrater, at vi skulde „tale ud ad Vinduerne, saa det hele Folk fik at høre, hvad vi vilde.“ I Agitationens Virke har dette med at tale ud ad Vinduerne været praktiseret paa de store Valgafte-ner. En af de minderigeste var den i Marts 1903, da Formanden for de samvirkende Fagforbund, Folkethingsmand og Borgerrepræsentant J. J e n s e n valgtes til Borgmester. B o r g b j e r g havde med Malmrøst forkyndt Valget for det i Muslingeskallen forsamlede Folk, bag Raadhuset ordnedes et Fakkeltog, den nye Borgmester kom til Stede, og Mængden satte sig i Bevægelse mod „Social-Demokraten“s Bygning i Nørre Farimagsgade, hvor den samlede Redaktion og indbudne Repræsentanter for Byens Blade var til Stede. De

fik samtidig Lejlighed til at besé „Social-Demokraten“s nye Hus, som var taget i Besiddelse omkring Aarhundredskiftet. Men da Marseillaisens Toner høres nede fra Gaden, samles Journalisterne i Lokalerne ud til Gaden. Taktfaste Trin stamper Stenbroen, og i Løbet af faa Øjeblikke er Gaden udenfor Nr. 49 et bølgende Menneskehav, hvorfra der høres en tusindstemmig Summen. Men pludselig bliver der stille som i en Kirke. Den nye Borgmester stiger op i et Midtervindue, træder ud paa Gesimsen og takker Folket. Han slutter med et Leve for Fremtidens København, og en vældig Bifaldsstorm løfter sig fra Menneskehavet.

Efter den ny Borgmester talte Martin Olsen, hans Efterfølger som Formand for de samvirkende Fagforbund. Han opfordrede Mængden til at fejre Resten af Aftenen i Forsamlingsbygningerne. Men „det hjalp dog først“, skriver „Middagsposten“, „da A. C. Meyer, hvis Popularitet synes ubegrænset, havde efterkommet de Raab, der forlangte ham frem, og slynget et Par af sine djærve, poesifyldte Ord ud i det oprørte Hav.“

Maaske har man holdt sine kraftigste og mest agitatoriske Taler i en Vindueskarm — med Folket dernede og Førerne i Ryggen. Det giver Styrke.

Min Vej gik dog ikke fra Vindueskarmen til Forsamlingsbygningen, men til Kiosken paa Værnedamsvej. Det er nødvendigt her at oplyse, at

jeg ogsaa har haft Forretning med Tobak, Aviser, Papir, Telegrammer etc. Naar man har prøvet saa meget, hvorfor saa ikke ogsaa Handel, skønt Guderne, specielt Merkur, bedes undskylde, at jeg ikke ynder „Forretninger“ og er en ualmindelig slet Forretningsmand. Og vil man spørge, hvorfor jeg da gav mig af med Forretning, maa jeg nøjes med at svare, at det var et Hjærteanliggende — „med Borgerskab“. Jeg løste Borgerskab, og jeg medvirkede i Kiosken med at skrive versificerede Lykønskninger og Sange til festlige Lejligheder. Om min Debut i saa Henseende vil jeg fortælle et lille rørende Træk:

En midaldrende Kone søgte Kiosken og forklarede mig, at hun saa gjerne vilde sende sin Søn en Julehilsen paa et rigtig smukt Telegram. Om jeg vilde skrive nogle føjte Ord? Da jeg spurgte hende, hvorhen Telegrammet skulde, brast hun i Graad og fortalte, at Sønnen sad i Vridsløselilles Fængsel. Men han var dog hendes Barn, og hun vilde saa inderlig gjerne sende ham en moderlig Hilsen.

Jeg digtede et Vers, som næppe vilde være lykkes bedre, selv om det havde været til min egen Søn, jeg skrev.

Kioskarbejdet paa Værnedamsvej startedes umiddelbart efter at jeg var udskrevet fra Københavns Amts Sygehus, hvor Tyfus havde lænket mig til Sygesengen. Som bekendt skal Tyfuspatienter sulte sig igennem Sygdommen, og i Re-

konvalescenttiden faar man kun Halvkost. Takket være Stambogsvers og andre Vers, lykkedes det mig imidlertid at komme paa saa god Fod med Pigerne i Køkkenet, at jeg fik nogen ekstra Forplejning. Det hjalp paa baade Pigernes og mit Humør. Men den fra Hospitalet udskrevne Patient var dog for sløj til at dyrke Jernvægtsøvelserne eller springe for Kunderne og holdt sig af den Grund i Bagstuen, „hensunken i en stor Bedstefaderstol med Skyklapper“, skrev en venlig Kollega. Det var vel saadan noget som Poeten i Aabenraa i ny Udgave. „Tre Cigarer til sytten“ interesserede mig ikke, men et lille Lykønskningsvers f. Eks., bestemt til to Elskende, som agter at indtræde i den hellige Ægtestand, kunde jo nok faa Ens Hjærte til at banke.

Det gik for Resten ikke med at have baade Telegrammer og Kioskcigarer i Butiken, selv om de sidstnævnte var lukket inde om Søndagen. Helligdagsloven lagde sig i Vejen. Jeg fik en Bøde paa en halv Snes Kroner, men appellerede ved Justitsminister Albertis Bistand til Højesteret, som stadfæstede Dommen. Det bidrog kun til, at Kiosken i sin forholdsvis korte Levetid under mit Styre blev en Vers- og Visebod. Det hjalp altid lidt til at klare Huslejen.

Omtrent samtidig med Kioskens Start udkom min første større Digtsamling „Digt og Sang“ (A. Christiansens Kunstforlag), som fik en særdeles venlig Omtale i Pressen. Jeg følte mig lykkelig

som en Fader, hvis Søn har taget Studentereksamen. Et Blad skrev kritisk, at medens Forfatteren „uden Vragen gaar gennem alle de Toner, der samler sentimentalt Gadeopløb om Lirekasserne og er bedste Salgsvarer paa Fonograferne, kan pludselig en ubevidst Naturlighed, et Ord fra Gaarden, en glædelig Mangel paa „Dannelse“ live op i hans Vers — —“

Er Digteren mon ikke selv som hans Vers?

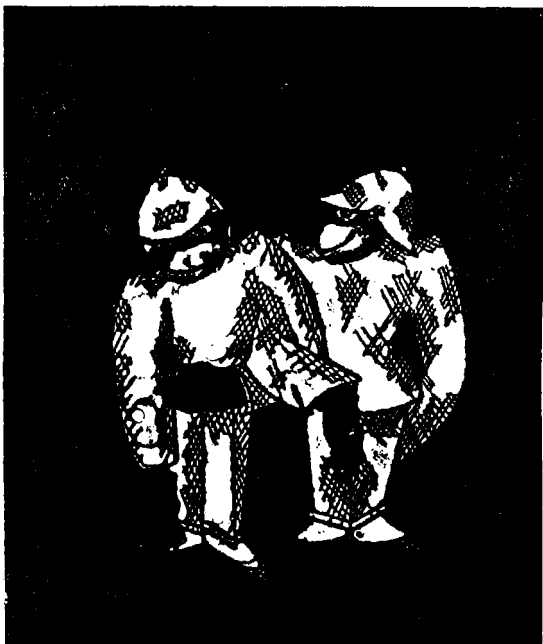
Nu — da jeg er ved at slutte 1. Bind af „En Agitators Erindringer“, kunde det netop være fristende at øve et Stykke Selvkritik, at spørge sit eget Jeg, om man uden Blusel kan se tilbage paa sit Livsværk. Det er en ansvarsfuld Gerning at være Agitator, at oplyse og opildne Masserne.

Men jeg er jo ikke naaet til Ende med Arbejdet, har endnu ikke nedlagt Vaabnene. Fra Tiden 1904—05, hvor disse Optegnelser slutter, og til nu er 25 Aar, endda de begivenhedsrigeste i mit Virke. Dette Tidsrum og dets Mænd vil jeg omtale i 2. Bind af Erindringerne.

Rob. Winblad: Mine to Chimpanser

En satirisk Roman om København.

Pris: Kr. 6,00

Om denne Bog skriver Pressen bl. a.:

„Satiren er blodig . . . her har W. sat sig en ny Opgave som Forfatter af Samfundsromaner. Bogen udmærker sig baaede ved Kraft og Kulør“.
„Demokraten“, Aarhus.

„Den viser Oplindsomhed og Snarraadighed i Vendingen, og den strømmer med frisk Galde“ Prof. Hans Brix i „Nationaltidende“.

„Der er mange rasende Udfald mod Videnskab, Politik, Arbejdsgivere, Presse . . . Det hele er godt gjort, men meget ensidigt . . .“
Joh. L. i „Kristeligt Dagblad“.

„Skal denne fantasifulde og urolige, morsomme og urmelige Bog klassificeres, maa den faa Plads i samme Gruppe som Gulliver — Niels Kim — Candide“.
J. C. i „Berlingske Tidende“.

Paas i alle Boglader

WOELS FORLAG (CAIM. WOEL) KØBENHAVN